

ఆంధ్ర ప్రదేశ్

సమాచార, పౌరసంబంధముల శాఖ ; ఆంధ్ర ప్రదేశ్.

Registered No. H-373.

సంపుటి 3

నవంబర్, 1958—అగ్రహారము, శాలివాహనశకము. 1881

సంచిక 1

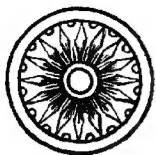
ఆంధ్రప్రదేశ్ సమాచార, పౌరసంబంధముల శాఖచే ప్రచురింపబడినది.

27-10.58 న పండిట్ నైహలా టేగంపేట విమానాశయంవద్ద రాష్ట్ర మంత్రులు మున్నగువారివద్ద
సెలవు తీసుకుంటున్న దృశ్యం.

రాష్ట్ర గవర్నరు శ్రీ తిమసేన సచార్ 7-10.58 న మైదరాబాదు నగరానికి మ్యాప్ ఫ్యాన్ పథకాన్ని
ప్రారంభించారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్

సంపాదక శాఖ, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము, హైదరాబాద్, ఆంధ్రప్రదేశ్

నవంబర్, 1958.

సంపుటి 3

ఆంగ్ల హామీ, శాఖివాహనశకము-1880

సంచిక 1

సంపాదక శాఖ, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము, హైదరాబాద్, ఆంధ్రప్రదేశ్

విషయసూచిక

రెండు సంవత్సరాల అభివృద్ధి	...	1
విక్రమోలు దేవాలయాలు	...	14
రాష్ట్రీయో సిమెంట్ పరిశ్రమ	...	28
పురాతన శాస్త్ర విశేషాలు	...	25
వనశ్రమ్యాల ప్రాముఖ్యత	...	31
కొత్త పరిశ్రమ: కేంద్ర	...	34
ఆంధ్రప్రదేశ్ జిల్లాలు - నెల్లూరు	...	38
సమర్థతైన గ్రామసాయకులు	...	44
జిల్లా వార్తలు	...	46
రేవుస్థలాల అభివృద్ధి	...	57
ప్రశ్నోత్తరావళి	...	59
అభివృద్ధియవేది	...	62
ఆంధ్రప్రదేశ్ దేశీయ - మట్టి పరిశ్రమ	...	61
గొంగూరు	...	72

ముఖచిత్రం

ప్రధానమంత్రి : నవంబర్ లాట్ - ఇన్చూ 25-10-58 న ము. చిత్తం శాఖలకు

అంతర్-చిత్తా ప్రదర్శనను తిరిగించారు

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము, హైదరాబాద్, ఆంధ్రప్రదేశ్

— చందా వివరాలు —

సంపత్తురానికి 2 రూపాయల 16 నయ్యాపైసలు

విడిప్రతి వెల 18 నయ్యాపైసలు

ఆంధ్రప్రదేశ్ సమాచార, పౌరసంబంధములశాఖచే ప్రచురింపబడి

సిటిజన్స్ వెన్ లో ముద్రింపబడినది.

కృష్ణా బారేజ్

రెండు సంవత్సరాల అభివృద్ధి

ఆంధ్రప్రదేశ్ యేర్పడి రెండు సంవత్సరాలు అయింది అది భారతదేశంలోని పీఠికీల పెద్ద రాష్ట్రాలలో నాలుగవది దాని జనసంఖ్య 310 లక్షలు మించినది ఎంట్ట దానికి మొదటినుంచి పరిష్కారం కావలసిన పెద్ద సమస్యలు కొన్ని ఉన్నాయి, కానీ, వాటిని ఒకటొకటి పరిష్కరించడమే కాక కొన్ని పెద్దపనులను సాధించడంకూడా జరిగింది పూర్తిగా ప్రశాంతమైన పరిస్థితులలో అన్ని నిరంతరం కార్యక్రమాలలోను ప్రజలు పాల్గొని సహకరిస్తున్నారు, ఇందువల్ల సమాజాభివృద్ధివంటి కొన్ని రంగాలలో అద్భుతమైన అభివృద్ధి సాధించబడింది ఆచారోత్పత్తి పాల్గొన్నది. అలాగే బొగ్గు పుష్కటికూడా నిర్మాణంలో ఉన్న భారీ, మధ్యరకం ప్యాకెట్ల వని చక్కగా కొనసాగుతున్నది ఇదివరకే పూర్తి చేయబడినవాటిలో కృష్ణా బారేజ్, తుంగభద్రాదిగురు కాలువ, నాగార్జున

సాగర్ వద్ద రోడ్డు విస్తీర్ణం, నల్గొండ జిల్లాలో పాలేరు వంతెన మున్నగువి ఉన్నాయి, సాధించిన పెద్ద పనులలో కర్నూలు వైద్య కళాశాల స్థాపన ఒకటి అరకం కళాశాలలు యింకా రాష్ట్రం వేర్వేరు ప్రాంతాలలో నెలకొల్పబడుతున్నాయి విద్యా సంస్థల ప్రారంభం, ప్రభుత్వ సౌకర్యాల కల్పనలో కూడా గమనార్హమైన అభివృద్ధి కనబడుతున్నది

1958-59 కి రూ 68.66 కోట్ల ఆదాయం అంచనాతో రూ 82.87 కోట్ల వ్యయంతో రాష్ట్రానికి మిగులు బడ్జెటు రూపొందించబడింది ఇటీవల ప్రభుత్వం కోరిన 5 కోట్ల అప్పు నిమిషాలమీద వసూలు అయింది ప్రజలకు ప్రభుత్వ ఆర్థిక సౌపవం పట్ల విశ్వాసం కలదనుటకు ఇది ప్రబల నిదర్శనం. తక్కువ జీతాల ప్రభుత్వోద్యోగులు, కార్మికుల

కోర్కెల కనుగుణంగా ప్రభుత్వం యిదివరకే ప్రకటించిన నిర్ణయాల ఫలితంగా ప్రభుత్వ వ్యయం యేటా రూ. 2-1/2 కోట్లను మించి పాస్తుతుంది.

ద్వితీయ ప్రణాళిక

అఖిలభారత రంగంలో అభివృద్ధితో పోల్చినప్పుడు మన రాష్ట్రంలో ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక క్రింద పని చాలా చక్కగా జరిగినదని చెప్పాలి. ప్రణాళిక మొత్తం కేటాయింపు రూ. 175.74 కోట్లతోను యించుమించు రూ. 84 కోట్లవరకూ యీ సంవత్సరం ఆఖరునాటికి ఖర్చు పెట్టబడగలదని భావించబడుతున్నది. ప్రణాళిక తొలి రెండు సంవత్సరాలలోను ఆంధ్రప్రాంతంలో రూ. 39.8 కోట్లు, తెలంగాణా ప్రాంతంలో రూ. 13.8 కోట్లు ఖర్చు చేయబడినవి. పై రెండు ప్రాంతాలకు కేటాయించబడిన సొమ్ము వసునగా రూ. 46.7 కోట్లు, రూ. 20.6 కోట్లు అయివున్నది. తెలంగాణాలో వెనుకబడిన ఖర్చును భర్తీచేయుటకై ఆ ప్రాంతంలో జరిగే సంవత్సరంలో ప్రణాళికా వ్యయంలో రూ. 3 కోట్లు హెచ్చించబడినవి.

1956-57 లో యావదాంధ్రలోను ప్రణాళికా పథకాలపై నిర్దిష్టమైన ఖర్చులో 100 కి 75 వంతులు ఖర్చుపెట్ట బడినట్లు తెలిసింది. 1957-58 లో యీ విధిని మొదలుగా 100 కి 82.3 వంతులు ఖర్చు అయ్యేలా కనబడు తున్నది. ప్రణాళిక తొలి రెండు సంవత్సరాలలోను యీ పథకాలపై మొత్తం మీద 100 కి 78.2 వంతులు ఖర్చు అయింది.

భూసంస్కరణలు

వ్యవసాయ భూముల కమతాలకు గరిష్ట ప్రమాణం నిర్ణయించుటలో గల వివిధ విషయాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించిన మీదట ఆ విషయంలో శాసన సభలో ఒక బిల్లు ప్రవేశ పెట్ట బడింది. ఆ ప్రతిపాదనలు స్థానింగు కమిషన్ ఆమోదాన్ని పొందాయి. భూస్వామ్యంలో గల వ్యత్యాసాలను తొలగించి, తదవారా భూమి తీవ్ర సాగును, పాచ్చు పుత్తతిని ప్రోత్సహించుట యీ బిల్లు ఆశయం. రాష్ట్రం వివిధ ప్రాంతాలలో భూమి శిస్తు మదిం

పులు (అసెస్ మెంట్లు), నీటి పారుదల ఛార్జీలకు సంబంధించిన సమస్యల పరిశీలనకై ఒక కమిటీ కూడా యేర్పరచ బడింది.

నీటి పారుదల

రాష్ట్రానికి గర్వకారణమైన నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టు-ఆనకట్ట, కాలువలు రెండింటి పని కూడా స్థిరంగా పురోగ మిస్తున్నది. తొలి ప్రణాళిక కాలంలో, ప్రారంభించబడిన పెక్కు స్క్వే పారుదల పథకాలు పూర్తి చేయబడినవి. లేదా పూర్తి చేయబడుతున్నవి. వీటిలో కృష్ణా, శార్వరీ, తుంగభద్ర దిగువ కాలువ, రొంపేరు ప్రాజెక్టు, తైరవాని తీవ్ర ప్రాజెక్టు, యెగువ పెన్నార్లు ప్రాజెక్టు, రాళ్లపాడు ప్రాజెక్టు వున్నాయి. తుంగభద్ర యెగువ కాలువ పథకం ప్రాథమిక పనులు చేపట్ట బడినవి. మొసూరు ప్రభుత్వంలో సమాలోచించి రాజోలిబండ్ మల్లింపు పథకాన్ని త్వరగా పూర్తి చేయుటకు చర్య తీసుకొనబడుతున్నది. ముంసీ ప్రాజెక్టు పని ముమ్మరంగా జరుగుతున్నది. ఇటీవల వరదల వల్ల జీవంగా చెబ్బుకొన్న ఒడం ఆనకట్ట విషయం పరిశీలించుటకై ఒక కమిటీ నియమించ బడవలసి వుంది. పోచంపాడు, వంశధారా ప్రాజెక్టుల పరిశోధన త్వరలోనే పూర్తి కావచ్చు. గండిబడిన చెరువుల బాగుడి, యితర చిన్న రకం నీటి పారుదల పథకాల అమలుకి తగిన వనతి కల్పించ బడింది.

ఆయకట్టును శీఘ్రంగా అభివృద్ధి పరచే పని రెవిన్యూబోర్డు సభ్యులలో ఒకరికి అప్పగించబడింది. ఆంధ్రప్రాంతపు నీటి పారుదల అభివృద్ధి బోర్డు అధికారం మొత్తం రాష్ట్రానికంతటి విస్తరించి చేయబడింది.

వరద నివారణ

ప్రస్తుతం యించుమించు 20 వరద నివారణ పథకాలు అమలులో వున్నాయి. వాటిలో మరీ ముఖ్యమైనవి యివి. బుడమేరు మల్లింపు పథకం, తూర్పు తుంగభద్ర మురుగు పారుదల పథకం, సీతానగరం నుంచి వైకుంఠపురానికి వరదగట్లు,

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆవరణ రెండవ వార్షికోత్సవ సందర్భంలో 1-11-58 వ మైదరాబాదులో యేర్పాటు చేయబడిన ఫుట్ బాల్ పంచెములో పాల్గొన్నవారు.

బుడమేరు వరదగట్టు వధకాలు, యేనుగుపల్లి వరద గట్టు 2/4 నుంచి వై నశేయం యెడమ వరదగట్టు 5/4-5 మై. వరకూ వరదగట్టు నిర్మాణం. కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని అడిగిన అప్పు మంజూరయే పడుంలో పై వధకాలు 1959 అఖరునాటికి పూర్తికాగలవని భావించబడు తున్నది

తెలంగాణాలో వరదలపల్ల దెబ్బతినే గ్రామాల వివరాలు సేకరించబడు తున్నాయి అవసరమైన చోట్ల వరదగట్టు నిర్మించబడగలవు

విద్యుచ్ఛక్తి

విద్యుచ్ఛక్తి అభివృద్ధి విషయంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ యేర్పడిన తొలి సంవత్సరంలో సాధించిన స్థాయి రెండవ సంవత్సరంలో కూడా నిలవబడింది

మచ్ ఖండ్ జలవిద్యుచ్ఛక్తి వధకం క్రింద 4 వ, 5 వ, 6 వ, యూనిట్లకు పెన్ స్టాక్ ప్రైవేటు స్థాపన పూర్తి చేయబడింది ఒక్కొక్కటి 21,250 కె వా శక్తిగల యీ యూనిట్ల స్థాపనపని బాగా కొనసాగు

తున్నది. 4 వ, 5 వ, 6 వ, పుత్తపర్తి యూనిట్లు 1958-59 అఖరుకు పని ప్రారంభించ గలవని భావించబడు తున్నది

హంపి విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రంలో ఒక్కొక్కటి 9000 కె. వా. శక్తిగల రెండు యంత్రాలు పని ప్రారంభించాయి రాష్ట్రం యేర్పడిన తొలి సం వత్సరంలో అనకట్ట విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రంలో పని ప్రారంభించిన రెండు యూనిట్లు (ఒక్కొక్కటి 9000 కె వా. శక్తిగలది) యిప్పుడు రాయలసీమకు విద్యుచ్ఛక్తి సందిస్తున్నవి హంపిలో రెండు యూనిట్లు పని ప్రారంభించుటతో, తుంగభద్ర జల-విద్యుచ్ఛక్తి వధకం తొలిపనులు పూర్తి అయి పని కాకపోతే హంపిలో 3 వ, యూనిట్లు పని మిగిలిపోయింది అది రెండవ అంచె చివరికాలతో పాటు తెప్పించి స్థాపించబడుతుంది

తుంగభద్ర జల-విద్యుచ్ఛక్తి వధకం రెండవ అంచెపనులు విదేశీ ప్రవర్తన నిడువల అయినప్పుడు చేపట్టబడతాయి. ఇందులో ఒక్కొక్కటి 9000

కె.వా. శక్తిగల యూనిట్లు మూడు, రెండు ఆవకట్ట విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రంలోను, ఒకటి హంపి విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రంలోను వుంటాయి.

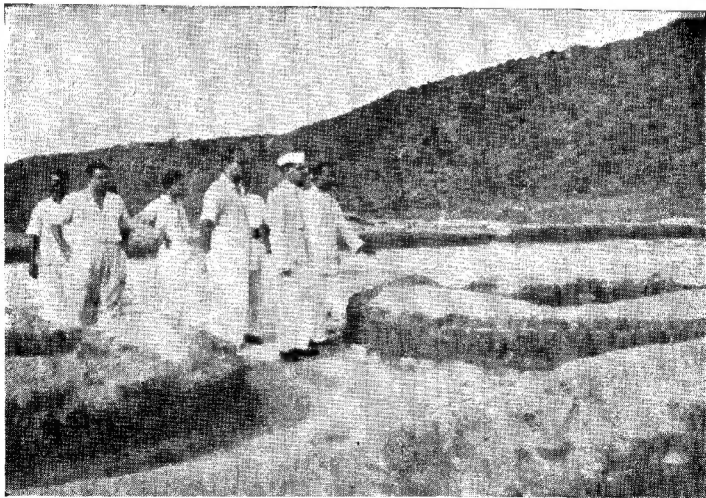
31-10-58 నాటికి ఆంధ్ర ప్రాంతంలో అదనంగా 220 గ్రామాలకి, పట్టణాలకి విద్యుదుత్పత్తి లభిస్తుంది. విద్యుదుత్పత్తి లభించే గ్రామాలు, పట్టణాల సంఖ్య 1067 నుంచి 1260కి పెరిగింది.

గరికిడిలోని థైగ్రోహంగమ్మి ఫ్యాబ్రికీకి కొంత వరకూ విద్యుదుత్పత్తి లభించేయ బడుతున్నది. రాష్ట్రం యేగ్గడిన తొలి సంవత్సరంలోనే కాల్వెస్ట్రో ఆయిల్ రిఫైనరీ, విశాఖపట్నం, కృష్ణా నీమింటు ఫ్యాబ్రికీ, మాచెర్లలోని మంగళగిరి నీమింటు ఫ్యాబ్రికీ మున్నగువాటికి కూడా కొంతవరకూ విద్యుదుత్పత్తి సరఫరా చేయబడినవి. మనీఖండ్ రెండవదశ పనులు ప్రారంభించి పిమ్మట వాటికి స్వంత సరఫరా అందుబాటునుంది.

తెలంగాణాలో రామగుండం సిర్పూరు రిగ్ కె.వి. సాల్టర్స్ ఫీజరు, రామగుండం-పరంగల్లు రిగ్ కె.వి.

తైను పూర్తి చేయబడినవి. తెల్లంపల్లి బొగ్గుగనులకు కొంతవరకూ విద్యుదుత్పత్తి సరఫరా చేయబడుతున్నది. సిర్పూరులో కాగితంమిల్లులు, మాచెర్లలో నీమింటు ఫ్యాబ్రికీ, సిర్పూరులో బట్టల మిల్లులు మున్నగు వాటికి విద్యుదుత్పత్తి సరఫరా చేయబడుతున్నది. రామగుండం-పైడరాబాదు రిగ్ కె.వి. తైను కూడా 31-10-1958 నాటికి స్వంత సరఫరా అందు. ఈ మాగంద్యంగా బంటు నగరాలకు రామగుండం విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రం నుంచి అయిదు మిలియన్ 5000 కె.వా. విద్యుదుత్పత్తి సరఫరాకావాలి.

నిక్కువమంది వాడరం గ్రామాలకు సరఫరా చేయుటకై సైదరాబాదు, పిండిరాబాదు నగరాల లోని విద్యుదుత్పత్తి సరఫరా వ్యవస్థ పునర్వ్యవస్థీకరింప బడుతున్నది. అన్నపూర్ణ - విద్యుత్ కేంద్రం నుంచి 33 కె. వి. ప్రధానవలయం విస్తరించబడింది. అఫ్జల్ గంజ్ ప్రధానవలయం 23 కె. వి. నుంచి 36 కె. వి. చేయబడగా మార్పుకూడా పూర్తి అయింది.

నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయ స్థలమును కేంద్ర ప్రణాళికా మంత్రి శ్రీ డి. యచ్. సందా పరిశీలిస్తున్నారు.

తెలంగాణ ప్రాంతంలో 31-10-56 నాటికి అదనంగా 130 పట్టణాలు, పల్లెలకు మైనా విద్యుత్తు ఇవ్వబడింది. 1-11-57 నుంచి 31-10-58 నాటికి విద్యుద్ధృక్తి పొందే పల్లెలు, పట్టణాల సంఖ్య 26 నుంచి యిండుమిండు 160కి పెరిగింది.

ఆహారోత్పత్తి

ద్విత్వీయ ప్రణాళిక ప్రారంభం నాటికి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లో గిట్టా మొత్తం 54.21 లక్షల టన్నుల ఆహారం వ్యవృత్తి అవుతున్నది. ద్విత్వీయ ప్రణాళిక ఆఖరునాటికి దానిని 70.64 లక్షల టన్నులకు పెంచించాలని సంకల్పించబడింది. అంటే 100కి 30.3 వంతులు యెక్కువ అన్నమాట. క్రిందటి యేడాది 2.08 లక్షల టన్నులు యెక్కువ పండించబడ్డాయి. ఈ సరివత్తుకు 5.98 లక్షల టన్నుల్ని అదనంగా పండించాలని సంకల్పించబడింది. తీవ్రంగానే వ్యవృత్తి పుద్ద్యమం, యితర చర్యలు తీసుకొనబడుతున్నాయి. కర్నూలు-కడప కాలవ ప్రాంతం, బాజోలిబండ పథకాలలో అయికట్ల అభివృద్ధికై కేంద్ర ప్రభుత్వం నుంచి అదనంగా కొంత సొమ్ము

అభించడంతో మరికొంత మెప్పుదలను సాధించవచ్చునని ఆశించబడుతున్నది.

అడవులు

ద్విత్వీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో అటవీశాఖ పథకాలు మొత్తం 31 వున్నాయి. వీటిలో 30 పథకాలు అచటలకు, ఒకటి భూసారపరి రక్షణకు సంబంధించినవి. 1-11-56- 31-8-58 మధ్య యీ 31 పథకాలలో 8 ఆంధ్ర ప్రాంతంలోను, 14 తెలంగాణ ప్రాంతంలోను అమలు పరచబడినవి. అందుకు రూ. 16.28 లక్షల ఖర్చు అయింది.

1) కాక యీ కాలంలో చెంచుల సంగమం పథకాలు; కేంద్రం తలపెట్టిన పథకాలు, జీవ సామిడి తోటల పథకాలు అమలు పరచబడినవి.

అ. వర్కొంగుల్లో: ఈ కాలంలో 4 మండలాలలోను ఒక్కొక్క దానిలో మూడింటంతు : ని పూర్తి చేయబడింది. నగ్య, డిమార్కేషన్ పనులు పురోగమించేట్టు చూడబడింది కూడా.

ఆ. చెట్లు నాటటం.

	ఆంధ్ర ఎకరాలు	తెలంగాణ ఎకరాలు	మొత్తం ఎకరాలు	నిర్వహణ ఎకరాలు
1. నదీ తీరాలు	68	—	68	315
2. సంగీతం చెట్లు	1079	—	1079	533
3. బాగు	1845	1225	3070	975
4. అడవులు	140	5345	5485	95
5. అగ్గిపెల్లల చెట్లు	—	125	125	125
	3182	6695	9877	

ఆంధ్రలో, తెలంగాణలో 168 యె.

ఈచెట్లు నాటు పథకాలకు తోడుబట్టి పరిశోధన, ప్రచారం, ప్రచురణ కార్యక్రమం జరుపబడుతున్నది. ఒక పరిశోధన కేంద్రం నెలకొల్పబడి నిర్వహించబడుతున్నది. “లక్క-సాగు” కింద 500 మణుగుల లక్క తీయబడింది. ఆంధ్ర ప్రాంతం మైదానాలు, యేజ్ఞి ప్రాంతాలలో యిండుమిండు 61 మెళ్ల పొడుగు రోడ్లు నిర్మించబడినవి. త్రెయిలర్లు గల

రెండు ిపులు గొని బిల్లె అటవీ అధికారులకు యివ్వబడినవి. చెట్లు నాటే ప్రాంతాలకు మెక్కలను, కొమ్మలను సరఫరా చేయుటకై 13 నారు మెక్కల యూనిట్లు ప్రారంభించబడినవి. 3 చెట్ల బంతుల రక్షణ స్థావరాలు యేర్పాటు చేయబడినవి. అటవీ శాదు జిల్లాలో ఒక రక్షణ స్థావరం ప్రారంభించబడింది. చీఫ్ కన్స్ట్రక్టరు కార్యాలయ భవనం

నిర్మాణం యిప్పుడిప్పుడే చేపట్ట బడింది. ప్రణాళిక పనులు అనులుకై అదనపు కార్య నిర్వాహక, మినిస్టేరియల్ సిబ్బంది నియమించబడింది.

కర్నూలు జిల్లాలో గిరిజనుల సంక్షేమానికి మామూలుగా జరిగేపనికి తోడు యీ కాలంలో 3 గిరిజన సంక్షేమ పథకాలు చేపట్టబడినవి. ఇందుపై రూ. 2.38 లక్షలు ఖర్చు చేయబడినవి;

దిగువ లక్ష్యలు సాధించ బడినవి :

1. 22 పాఠశాలలు, ఒక ఆస్పత్రి, ఒక సహకార సంఘం నిర్వహణ.
2. ఒక సంవత్సరం వైద్య యూనిట్టు ప్రారంభం.
3. చెంచు పనులను చూచుటకై ప్రత్యేక సిబ్బంది నియామకం.

కేంద్రం నలమెట్టిన రెండు పథకాలు చేపట్ట బడినవి. ఆ కాలంలో రూ. 2.28 లక్షలు ఖర్చుపెట్ట బడినవి.

శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్నం జిల్లాల్లో 87 మెళ్లవి డివిజన్ గ్రామీణ మార్గాలు నిర్మింప బడ్డాయి. కర్నూలు జిల్లాలో నాగలూసీ, వైర్లుటిలలో చెంచు కాలనీలు యేర్పాటు చేయబడు తున్నాయి.

ఈ కాలంలో ఆంధ్రప్రాంతం కోస్తా జిల్లాల్లో 13,797 యెకరాలలో జీడిపూమిడి మొక్కలు నాటబడినవి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో తీసి వడం క్రింద యిందుకు రూ. 3.04 లక్షలు ఖర్చు చేయ బడినవి.

విద్య

ప్రాథమిక విద్య (8-11 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులకు)

తొలి ప్రణాళిక సమూహి నాటికి ఆంధ్రప్రాంతం లో పాఠశాలల్లో చదువుకునే 8-11 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులైన పిల్లల శాతం 54.7 ను ద్వితీయ ప్రణాళిక సమూహి నాటికి 58.2 శాతానికి పెంచించాలని ప్రాథమిక విద్య క్రింద లక్ష్యం

నిర్ణయించ బడింది. తెలంగాణా ప్రాంతంలో దీనిని 27.7 శాతం నుంచి 37.3 శాతానికి పెంచించాలని నిర్ణయం జరిగింది.

ఆంధ్ర ప్రాంతంలో పై లక్ష్యాన్ని సాధించుటకై 1957-58 లో 200 బానియర్ పాఠశాలలు, 210 మామూలు ప్రాథమిక పాఠశాలలు తెరువ బడినవి. వాటికి అవసరమైన పరికరాలు మున్నగునవి సమ కూర్చ బడినవి. తెలంగాణా ప్రాంతంలో 382 కొత్త ప్రాథమిక పాఠశాలలు తెరువ బడినవి. 386 స్వచ్ఛంద సహాయ పాఠశాలలు ప్రభుత్వ పాఠశాల లుగా మార్చబడినవి. 418 మంది పురాధానియులు అదనంగా నియమింప బడ్డారు. వారికి అవసరమైన కుర్చీలు, బల్లు వగైరా సరఫరా చేయబడినవి.

ఆ మైన, ప్రాథమిక పాఠశాలల్లో విద్య నాణ్యతను పెంపొందించాలన్న ప్రభుత్వ విధానాన్ని అనుసరించి, ఆంధ్రప్రాంతంలో 500, తెలంగాణా ప్రాంతంలో 122 ప్రాథమిక పాఠశాలలు స్వ.లి విద్యా పాఠశాలలుగా మార్చబడినవి.

పల్లె ప్రాంతాలలో విద్యావసరాలను గురించి తెలుసుకొనుటకై కేంద్ర ప్రభుత్వం నాయకత్వం క్రింద ఆంధ్ర, తెలంగాణా ప్రాంతాలు రెండిటిలోను దేశ వాస్తవమైన సర్వే జరుపబడింది.

ప్రీ-ప్రైమరీ విద్య విషయంలో కూడా కొంత శ్రద్ధ గై కొనబడింది. ఆంధ్రప్రాంతంలో 4 ప్రీ-ప్రైమరీ పాఠశాలలు తెరువబడినవి. వాటిలో 1 ఎయిడెడ్ పాఠశాల, 3 ప్రభుత్వ పాఠశాలలు. తెలంగాణా ప్రాంతంలో 8 ప్రీ-ప్రైమరీ పాఠశాలలకు మాంటీ న్స్ట్రీ, కిండర్ గార్డెన్ పరికరాలు సరఫరా చేయబడి నవి. ఆంధ్రప్రాంతంలో పెంటపాడులో ప్రీ-ప్రైమరీ పాఠశాల-పురాధానియుల శిక్షణకై ప్రభుత్వ శిక్షణా పాఠశాల కూడా ఒకటి నెలకొల్పబడింది.

ప్రాథమిక విద్య (11-14 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులకు)

తొలి ప్రణాళిక సమూహి నాటికి ఆంధ్ర ప్రాంతంలో 11-14 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులో వుండి

చదువుకునే పిల్లల శాతాన్ని 28.9 నుంచి ద్వితియ ప్రదాళిక సమాప్తినాటికి 29.6 శాతానికి పెంచి చాలి, తెలంగాణ ప్రాంతంలో దానిని 13.2 శాతంనుంచి 15.2 శాతానికి పెంచించాలని లక్ష్యం నిర్ణయించబడింది.

ఇందునిమిత్తం, అంద్రప్రాంతంలో వివిధ నిర్వహణాధికారాలగ్రింద 95 కొత్త మాధ్యమిక పాఠశాలలు (పీటిలో 31 ఓరియంటల్ పాఠశాలలు), 117 అదనపు సెక్షన్లు ప్రారంభించబడినవి. పీటిలో ఓరియంటల్ పాఠశాలల్లోని 14 సెక్షన్లు కూడా చేరివున్నాయి. 18 హయ్యర్ ఎరిమెంటరీ పాఠశాలలు మాధ్యమిక పాఠశాలలుగా మార్చబడినవి. అదనపు సెక్షన్లు ప్రారంభించబడిన పాఠశాలలకు అవసరమైన కుర్చీలు, బల్బులు, బోధనాసామగ్రి మున్నగునవి సరఫరా చేయబడినవి. అప్పులైన పుస్తకాల యిటు కూడా నియమించబడ్డారు. తెలంగాణ ప్రాంతంలో 120 పాఠశాలల్లో పై తరగతులు అనగా 1,2,3 ఫారాలకు సమానమైన 5,6,7 తరగతులు ప్రారంభించబడినవి. ఈ తరగతులన్నిటికీ మొత్తం 167 మంది పుస్తకాలయి అదనంగా నియమింపబడ్డారు. వారికి అవసరమైన పరికరాలు మున్నగునవి సరఫరా చేయబడినవి.

సెకండరీ విద్య (14-17 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులకు)

ఈ రంగంలో అంద్ర ప్రాంతానికి నిర్ణయించబడిన లక్ష్యం యిది : తొలి ప్రదాళిక సమాప్తినాటికి 14-17 సంవత్సరాల మధ్య వయస్కులైన చదువుకుంటున్న పిల్లల శాతం 8.8 ని ద్వితియ ప్రదాళిక సమాప్తినాటికి 10.2 శాతానికి పెంచించుట. తెలంగాణ ప్రాంతంలో దీనిని 8.6 శాతంనుంచి 9.7 శాతానికి పెంచించాలని నిర్ణయించబడింది.

ఇందునిమిత్తం అంద్ర ప్రాంతంలో 9 ఎయిడెడ్ పాఠశాలల్లోను, 10 ఓరియంటల్ పున్నత పాఠశాలల్లోను పై ఫారాలు ప్రారంభించబడినవి. ఓరియంటల్ పున్నత పాఠశాలల్లో అదనపు సెక్షన్లు కూడా ప్రారంభించబడినవి. 28 పున్నత పాఠశాలలు (6 ప్రభుత్వానివి, 17 లోకల్ బోర్డు, ఎయిడెడ్

పాఠశాలలు) హయ్యర్ సెకండరీ పాఠశాలలుగా అభివృద్ధిపరుపబడినవి. పెంటపాడులో ప్రభుత్వ పోస్టు-బెస్ట్ స్కూలు ఒకటి తెరువబడింది. లోకల్ బోర్డు, ఎయిడెడ్ పాఠశాలలకు భవన నిర్మాణం, పరికరాల గ్రాంటులు యివ్వబడినవి. తెలంగాణ ప్రాంతంలో 74 పాఠశాలల్లో పై తరగతులు అనగా 4, 5, 6, ఫారాలకు సమానమైన 8, 9, 10 తరగతులు ప్రారంభించబడినవి. మహబూబాబాదులోని ప్రభుత్వ పున్నత పాఠశాల బహుళార్థసాధక పాఠశాలగా అభివృద్ధి పరుపబడింది. వివిధ పాఠశాలల్లో తెరువబడిన అదనపు సెక్షనులలో మొత్తం 42 మంది పుస్తకాలయి అదనంగా నియమింపబడ్డారు. ముఖ్య విషయాల బోధనను అభివృద్ధి పరచుటకై 46 ప్రభుత్వ పున్నత పాఠశాలలకు కుర్చీలు, బల్బులు, పుస్తకాలు, కాస్త్ర పరికరాలు సరఫరా చేయబడినవి. ఈ 46 పున్నత పాఠశాలల్లోను గల గ్రంథాలయాలు కూడా అభివృద్ధి పరచబడ్డాయి.

సాంఘిక విద్య

అంద్ర ప్రాంతంలో, కేంద్ర ఫిల్మ్ గ్రంథాలయానికి దృశ్య-శ్రవణ విద్యకు పునకరించు పరికరాలు సరఫరా చేయబడ్డాయి. ప్రాంతీయ, జిల్లా గ్రంథాలయాలకు గ్రాంటులు యివ్వబడినవి. తెలంగాణ ప్రాంతంలో సాంఘిక విద్యా సారస్వతంపై 12 పుస్తకాలు ప్రకటింపబడ్డాయి. కొందరు సాంఘిక విద్యా కార్యకర్తలకు శిక్షణ యివ్వబడింది. నిర్ణీతమైన కొన్ని పున్నత పాఠశాలలకు దృశ్య-శ్రవణ విద్యా పరికరాలు సరఫరా చేయబడినవి. దృశ్య-శ్రవణ విద్యా నిబ్బంది శిక్షణకై గోమల జరుపబడినవి. జిల్లాల్లో గ్రంథాలయ సౌకర్యాల విస్తరణకై జిల్లా గ్రంథాలయ అధికారిలకు గ్రాంటులు యివ్వబడినవి.

హిందీ ప్రచారం

తెలంగాణ ప్రాంతంలో సెకండరీ పాఠశాలల్లో హిందీ భాషా బోధనను అభివృద్ధి పరచుటకై పున్నత, మాధ్యమిక—పున్నత పాఠశాలల్లో 90 మంది,

ప్రాథమిక-మార్గశ్రమిక పాఠశాలల్లో 50 మంది అధ్య-
లైన పుష్పాధ్యాయులు నియమించబడ్డారు. మొత్తం
211 పాఠశాలలకు హిందీ పుస్తకాలు కూడా
రఫరా చేయబడ్డాయి.

విధానం విషయంలో విద్యా ప్రమాణాన్ని
పాటించుటకు, విద్యా సౌకర్యాలను విస్తరింప
చేయుటకు దానిలో దిగువ ముఖ్యమైన మార్పులు
చేయబడినవి.

హస్తాంశంలోని ఎయిడెడ్ ఎలిమెంటరీ పాఠశా-
లల్ని లంచల వారీగా స్వాధీనం చేసుకుని వాటిని
ఆయా జిల్లా బోర్డులకు అప్పగించాలని ప్రభుత్వం
నిర్ణయించింది. ఎందువల్లనంటే వాటి నిర్వహణాధి-
కారులు తమ పాఠశాలల్లో వసించే పుష్పాధ్యాయుల
ప్రయోజనాలవల్ల క్రద్ద చూపకుండా వాటిని కేవలం
సాధానాధీనంగా నడుపుతున్నారని తేలింది. మొదట
నెల్లూరు జిల్లాలోని ఎయిడెడ్ ఎలిమెంటరీ పాఠ-
శాలలు స్వాధీనం చేసుకోవ బడ్డాయి. జరిగే సం-
వత్సరంలో విశాఖవల్లం, ఆదనకపురం, వల్లిమ-
గోదావరి, కృష్ణా, చిత్తూరు జిల్లాల్లోని పాఠశాలలను
స్వాధీనం చేసుకోవాలని సంకల్పించబడింది.

ఉన్నత పాఠశాలల్లో ప్రముఖులు ప్రమాణాన్ని
పాటించుటకు, బోధనా సామర్థ్యాన్ని పెంపొందిం-
చుటకు అట్టిపాఠశాలలు ఒక్కొక్కదానిలో చదువగల
విద్యార్థుల గరిష్ఠసంఖ్య 1000గా నిర్ణయించబడింది.
ఒకే గరిష్ఠసంఖ్య పైసంఖ్యను దాటితే, అప్పుడు
నిర్వాహకులు, సాధ్యమైన చొర్రగా పాఠశాలను
మిడిల్, హైస్కూలు డిపార్టుమెంటులుగా విభజించా-
లని పుస్తకపు చేయబడింది.

ఆంధ్ర ప్రాంతంలో 3 వ శారంపరకూ పులిత
విద్య విశేష పెట్టబడింది. విద్యార్థికి నెలకు జీతం
రూ. 2-12-0 చొప్పున పాఠశాలల నింపుకారులకు,
జీతం నష్టానికిగాను నష్టపరిహారం యివ్వబడుతున్నది.

పాఠ్యపుస్తకాల ప్రచురణను జాతీయం చేయు-
టకు ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. తొలి చర్యగా,
1958-59కి 5 వ, తరగతి తెలుగు పాఠశాన్ని

ప్రభుత్వం ప్రచురించింది. ప్రాథమిక పాఠశాలల
స్టాండ్డుస్కి, మార్గశ్రమిక పాఠశాలలకు వాచకాలు,
యితర అన్ని విషయాలలో పాఠ్య పుస్తకాలు
యిందునిమిత్తం పరిశీలనం చేపారామి చేయబడిన
అడ్-హాక్ కమిటీకి సర్దుబాటుచేయబడినవి.

మొదట రాజమండ్రిలో విద్యుత్ పుష్టివిద్యుత్తు
గై డెమోబుక్స్ నెలకొల్పబడింది. ఆ తరువాత అది,
తెలంగాణా అవసరాలను కూడా తీర్చే ప్రయత్నంతో,
హైదరాబాదుకి తరలించబడింది. ఈ సంవత్సరం
కర్నూలులో స్త్రీల కొత్త కళాశాల ప్రారం-
భించబడింది. విజయవాడలోని ఎస్. ఆర్. ఆర్.,
సి. వి. ఆర్. కళాశాలను ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసు-
కున్నది. జరిగే సంవత్సరంలో తెలంగాణా ప్రాం-
తంలో కొన్ని కళాశాలలను స్వాధీనం చేసుకోవాలని
కూడా సంకల్పించబడింది. నల్గొండలోని నాగార్జున
కళాశాల యిదివరకే స్వాధీనం చేసుకోబడింది.
పితాపురంలోని ఆర్. ఆర్. బి. హెచ్. ఆర్.
హైస్కూలు కూడా 1958 సెప్టెంబరులో స్వాధీనం
చేసుకోవబడింది.

జరిగే సంవత్సరంలో తెలంగాణా ప్రాంతంలో
పుష్పాధ్యాయుల శిక్షణా సౌకర్యాలు బాగా విస్త-
రించబడినవి. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో కొన్ని ప్రభుత్వ
శ్రీల శిక్షణా పాఠశాలల్లో స్త్రీలకు ఎలిమెంటరీ
గ్రేడు శిక్షణా సౌకర్యాలు పునరుద్ధరించబడినవి.

విద్యావంతులలో నిరుద్యోగ నివారణ పథకం
క్రింద 1958-59లో 1140 కొత్త పాఠశాలలు
తెరువబడుతున్నాయి. మొదట రి అభివృద్ధి కేంద్రా-
లలో (కొత్త పేరు, కలికి, హేచ్ వల్) వుచిత
సర్దుబాటు ప్రాథమిక విద్య పరిశోధన పెట్టబడింది.

ఇన స్పెషల్ కేటగిరీలకు బలపరుచుటకు సరఫరైన, గుం-
టూరులలో అదనంగా 2 విద్యార్థులకు ప్రాంతీయ
డిప్యూటీ డై రెక్టర్ కార్యాలయాలు తెరువబడ్డాయి;
తెలంగాణా ప్రాంతానికి యిద్దరు యిన స్పెషల్ సేవలు,
ఆంధ్ర ప్రాంతానికి ఒక అదనపు ఇన స్పెషల్ రెస్,
ఆంధ్ర ప్రాంతానికి యిద్దరు అదనపు జిల్లా విద్యాధి-
కారు, రెండు ప్రాంతాలలోను అదనపు డిప్యూటీ
ఇన స్పెషల్ మంజూరు చేయబడ్డారు.

ఆరిగో సంవత్సరంలో ఆంధ్రప్రాంతంలో 7 కొత్త ప్రభుత్వ మాన్యువల్ పాఠశాలలు తెరువబడ్డాయి. తెలంగాణ ప్రాంతంలో జాతీకలై కొత్తగా 5 ప్రభుత్వ మాన్యువల్ పాఠశాలలు తెరువబడ్డాయి.

ఈ విధంగా విద్యార్థులంతో పవ్వుతోముఖమైన అభివృద్ధి కలుగుచున్నది.

వైద్యం

కర్నూలులో సూతన వైద్య కళాశాల చక్కగా నడుస్తున్నది. ఈ సంవత్సరం కళాశాలలోను, వచ్చే యేడాది వరంగల్లోను ప్రైవేటు వైద్య కళాశాలలను ప్రారంభించుటకై కృషి చేయబడుచున్నది. బోధనా అస్తుత్వం పురస్కారస్థిరమైనది. భారతీయ వైద్య సంఘం చెప్పిన స్థాయికి కొని రాబడినవి. అండర్ గ్రాడ్యుయేటు, పోస్టుగ్రాడ్యుయేటు చదువుల అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉండుటకై అవకాశ పరకరాలు, ఏర్పాది, శననాలతో బోధనా సుస్థితిని ఆధునిక పద్ధతిలో అభివృద్ధి పరుపబడుచున్నది. దేశీయ వైద్యం అభివృద్ధికి కూడా, ఆయుర్వేద, యువానీ వైద్యాలలో క్లినికలు పరిశోధనకు కొత్త సౌకర్యాలతో కూడిన పెద్ద కార్యక్రమం ఒకటి అమలుపరచబడుచున్నది.

ప్రజారోగ్యం

ప్రజల ఆరోగ్యానికి కలత తీవ్రమైన అటంకాలను తొలగించుటకై ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ద్వితీయ సంచార ప్రితాశి కాలంలో 23 ఆరోగ్య పథకాలు గల ఆరోగ్య కార్యక్రమాలు చేపట్టబడినవి. వాటి వ్యయం రూ. 154.94 లక్షలు. 1956-57, 1957-58 లలో యీ పథకాలపై రూ. 45.28 లక్షలు ఖర్చు చేయబడినవి. 1958-59 లో ప్లానింగు షెడ్యూల్ లో రూ. 32.25 లక్షలు వ్యయమయే 16 పథకాలు మూత్రమే సేర్పబడినవి. మిగిలిన పథకాలు 1955-59 రాష్ట్ర బడ్జెటు క్రింద కొనసాగించబడతాయి.

మలేరియా

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో మిక్కిలి ప్రధానమైన ప్రజారోగ్య సమస్య మలేరియా. జాతీయ మలేరియా

నివారణ కార్యక్రమం మలేరియా నివారణ కార్యక్రమంలో ముఖ్య భాగమై వున్నది. ఇది మలేరియా రాయండా 70 లక్షల మందిని రక్షించేది. ఆరిగో సంవత్సరంలో దీని శక్తిని పెంచి మలేరియా నిర్మూలన కార్యక్రమంగా మార్చడం జరిగింది. ఇది రమారమి 800 లక్షల మందికి రక్షణ యిస్తుంది. ఈ నిర్మూలన కార్యక్రమం క్రింద రాష్ట్రంలో మలేరియా వ్యాపించని ప్రాంతాలలో తప్ప మిగిలిన అన్ని ప్రాంతాలలోను మందు నీళ్లు తీవ్రంగా జల్లబడతాయి. ప్రైవేట్, మినీ అంటువ్యాధి ప్రాంతాల సమస్యలు లంచెలలో చురుగ్గా మందు జల్లడంతో పరిష్కరించబడతాయి. ఆరిగో సంవత్సరంలో జాతీయ మలేరియా నివారణ కార్యక్రమానికి రూ. 12.38 లక్షలు మూత్రమే కేటాయించబడినవి. కాని తీవ్ర నిర్మూలన కార్యక్రమం అమలువల్ల మొత్తం రూ. 21.48 లక్షలను కేటాయించవలసి వచ్చింది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఖర్చు రూ. 9.08 లక్షలు. పరికరాలు, డి.డి.బి. మున్నగువాటికై రూ. 48.17 లక్షలవరకూ కేంద్ర ప్రభుత్వం నుంచి వస్తాయి.

ప్రస్తుతం ఆంధ్రప్రదేశ్ లో దిగువ ప్రాంతాలలో 3 మలేరియా యూనిట్లు పని చేస్తున్నాయి.

నర్సారూర్ జిల్లాలో మైదానాలలో విశాఖపట్నం, విజయవాడ, నెల్లూరులలో 3 యూనిట్లు, పజిన్సీ కొండ ప్రాంతాలలో అరకు, దుమ్మగూడెములలో 2 యూనిట్లు పని చేస్తున్నాయి. అలాగే రాయల సీమలో అనంతపురంలో ఒక యూనిట్టు ఉంది. తెలంగాణా జిల్లాల్లో ఆదిలాబాదు, నిజామాబాదు, వరంగల్లులలో 3 యూనిట్లు వున్నాయి.

మలేరియా జల-విద్యుచ్ఛక్తి ప్రాజెక్టు, గోదావరి పుత్తరకాలవ ప్రాజెక్టు (కడం), నాగార్జునసాగర్, హైదరాబాదు నగరాలలో యితర మలేరియా నిరోధ చర్యలు అమలు జరుగుతున్నాయి. ఇవిగాక ఆంధ్ర ప్రాంతంలో వివిధ స్థానిక సంస్థలు మలేరియా నిరోధం, దోమల నిరోధం, బోధకాలు నిరోధ కార్యక్రమాలను చేపడతాయి. ఇందుకై వాటికి కొంత గ్రాంటు-యన్-ఎయిడ్ యివ్వబడుతుంది. ఆ పనిని ప్రజారోగ్యశాఖ మలేరియా నిబంధించి అజమాయిషీ చేస్తుంది.

కేంద్ర మరేయీ లేజోరేటరీ, వస్తు ప్రదర్శనశాల

రాష్ట్రంలో మరేయీ నివారణ పథకాలలో నియమితులైన సిబ్బందికి శిక్షణాసౌకర్యాలను కలిగించుటకు, పరిశోధనా సౌకర్యాల నిమిత్తముకూడా 1956-57 లో విశాఖపట్నంలో ఒక లేజోరేటరీ నెలకొల్పబడింది. దరిమిలాను 1957-58 ప్రారంభంలో అది హైదరాబాదుకి తరలించబడింది. అది అక్కడ వని చేస్తున్నది.

బోధనాధికారి

రాష్ట్రంలో ప్రజాబోధనానికి అటంకంగా వున్న మరొక చిక్కు సమస్య బోధనాధికారి. రాష్ట్రంలో దిగువ ప్రాంతాలలో ఒక సర్వే యూనిట్లు, 2 నివారణ యూనిట్లు వున్నాయి :

సర్కారు జిల్లాలు

మండపేట-సాధారణ యూనిట్లు : ఇది తూర్పు గోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకాలో వుంది. ఇది ఆ తాలూకాలోను, రాజమండ్రి తాలూకా కొంత భాగంలోనుగల రి లెవల మందికి పువకరిస్తుంది. 1957 ఏప్రిల్ లో మాన గృహ పూర్తి అయింది. ఇప్పుడు పోస్టు థెరపీ పరిశీలనలు, సర్వే జరుగుతున్నాయి.

మనైర్ కంట్రోలు యూనిట్లు

ఇది క రిం న గ రు చిట్టాలో కొంత వనిచేసి యూనిట్లుగా పనిచేస్తున్నది. దీనివల్ల లక్ష మందికి మార్చిమే రక్షణ కలుగుతున్నది. 300 యూసం పక్కన ఉంటే పూర్తి యూనిట్లుగా మార్చబడింది; యూసం అది రి లెవలమందిరి పువకరిస్తుంది.

హైదరాబాదు సర్వేయూనిట్లు

ఇది ఒక మందిర సంస్థ యూనిట్లు. పరిశీలనలు జరిపి యూనిట్లుగా యేమీ ప్రాంతాలలో వ్యాప్తి

స్తుందో నిర్ణయించుటకు యిది తెలంగాణా ప్రాంత మంతా తిరుగుతుంది.

యాన్

కొండ, ఏజన్సీ ప్రాంతాలలో గిరిజనులకు వచ్చే గడ్డువ్యాధి యాన్. ఇప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్ లో యాన్ నివారణ యూనిట్లు ఒక్కటే వుంది. అది ప్రస్తుతం పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా యేజిన్సీ పోలీస్ వరంలో పనిచేస్తున్నది. అక్కడ 1956-57 ల మధ్య పార్శ్వం చికిత్సా సర్వే పూర్తి చేయబడింది. ఇప్పుడు మొదటి రిసర్వే జరుగుతున్నది. ఈ యూనిట్లు 1958 మార్చి ఆఖరువరకూ తెలంగాణాలో అదిలతాదులో ప్రారంభ చికిత్సా సర్వే జరిపింది. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో రిసర్వే పూర్తి అయిన సిమ్మట అయూనిట్లు తిరిగి తెలంగాణా ప్రాంతానికి, మొదటి రిసర్వే జరుపుటకు, తరలించబడుతుంది.

బి. సి. జి. టీకాలు

ఆంధ్ర ప్రాంతంలో బి. సి. జి. టీకాల ద్వారా జయను నిరోధించుటకై ఒక కేంద్రీ పరిపాలనా వ్యవహార యూనిట్లు, రి ఫీల్డ్ టీములు పని చేస్తున్నాయి.

మూక సమ్మతిగా బి. సి. జి. టీకాలు పేసే సిద్ధమం సమర్థంగా కోనసాగింది; యూనిట్లలోనికి లక్షలంగా నిర్ణయించబడిన సంఖ్యను దాటించినా, తెలంగాణాలో పని 2-1-1958 న పార్శ్వం ముందు, రాష్ట్రంలో పునర్వ్యవస్థీకరణకు ముందు పూర్తి అయింది. ఆంధ్రలో అసెసి 15-10-54 న ప్రారంభించబడింది. యిప్పటికి శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్నం, తూర్పు గోదావరి, చిత్తూరు, ఆనంతపురం జిల్లాల్లో పూర్తి చేయబడింది. ఆయా ప్రాంతాలలో పునర్వ్యవస్థీకరణ సంఖ్య నయనగా 106 లక్షలు, 125 లక్షలు అయివున్నది. వారలో యింకమించు 78 లక్షలు, 52 లక్షలమంది పరిశీలనపడ్డారు. 29 లక్షలు, 19 లక్షల మందికి టీకాలు చేయబడినవి. ఆంధ్రప్రదేశ్ యేర్పడిన పిమ్మట పూర్వ హైదరాబాదు రాష్ట్రం చే యూనిట్లలోనికి తీయించబడిన 5 లక్షల లోను,

నిజామాబాదు జిల్లాలో రెండవసారి టీకాలువేస్తున్న శి జిల్లులు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం అనుమతితో, 1957 ఏప్రిల్ లో నెల్లూరు జిల్లాకు వసబడినవి. ఆవిధంగా ద్వితీయ ప్రదాశిక సమాప్తినాటికి రాష్ట్రంలో ఆ వ్యాధికి గురికాగల ప్రజలందరికీ టీకాలు వేయటకు పీలు కలిగించబడింది. ప్రస్తుతం యాపని కృష్ణా, గుంటూరు, నెల్లూరు, కర్నూలు జిల్లాలో జరుగుతున్నది.

శిక్షణా కార్యక్రమాలు

ప్రజారోగ్య కార్యక్రమాల అమలులో కలిగే ఖీద్రమైన చిక్కులలో సాంకేతిక నిబ్బంది కొరత ఒకటి. అందులో యివ్వబడు శిక్షితులైన పాల్కు విజిటర్ల కొరత మరీ చిన్నది. సమస్యగా వుంది. ఈ కొరతను నిర్మూలన విశాఖపట్నం పాల్కు విజిటర్ల శిక్షణా పాఠశాలలో యెటూ యించుమించు 52 మంది, హైదరాబాదులో నితోఫ్ పాల్కు విజిటర్ల శిక్షణా పాఠశాలలో 91 మందికి శిక్షణ యివ్వబడుతున్నది. ప్రస్తుతపు శిక్షణా సౌకర్యాలను విస్తరించే విషయం కూడా ఆలోచనలో వుంది. ప్రజారోగ్య నర్సింగులో శిక్షణ పొందుటకై మామూలు నర్సులు అశాల భారత పరిశుద్ధ్య ప్రజారోగ్య సంస్థకు పంపబడుతున్నారు కూడా. పల్లె ప్రాంతాలలో ముగ్రత సానుల నైపుణ్యాన్ని పూర్తిగా అభివృద్ధి పరచుటకై దాయాల శిక్షణ ఒకటే ప్రారంభింపబడింది. దాని క్రింద పల్లెటూరు ముగ్రతసానులకు ఆధునిక పద్ధతిలో పురుడు పోయటం నేర్పబడుతుంది. వేరేయనహాయ ఆరోగ్య కార్యకర్తలు తమ తమ శాఖల ప్రజారోగ్యంలో యెక్కువ నైపుణ్యాన్ని సంపాదించడం అవసరం. కాబట్టి ప్రజారోగ్యశాఖ అధికారులు శిక్షణకై విదేశాలు, ఇండియాలో యితర ప్రాంతాలకు కూడా పంపబడుతున్నారు. వారు అక్కడ మలేరియా, పాక్షికా మిక సారి శుద్ధ్యం, జ్వరం, కుష్టు, ప్రజారోగ్యంలో ద్వితీయ సానులకు వాటిలో శిక్షణ పొందుతారు.

ప్రసూతి, శిశు సంరక్షణ

పల్లెప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా వెనుకబడిన తెలంగాణా ప్రాంతాలలో వైద్య, ఆరోగ్య సౌకర్యాలు

తక్కువగా వున్నాయి. అక్కడ ప్రసూతి, శిశు సంరక్షణ కేంద్రాలు తరువబడుతున్నాయి. ఇందుకై ద్వితీయ ప్రదాశికలో రూ 4.04 లక్షలు కేటాయించబడినవి. ఆవకారం 1957-58లో 2 కేంద్రాలు తెరువబడినవి.

కుటుంబ నియంత్రణ

కుటుంబ నియంత్రణ ఒకటం 1957-58 ప్రదాశిక వధకాలలో చేర్చబడింది. హైదరాబాదులో 1955లో ప్రారంభింపబడిన కుటుంబ సంరక్షణ కేంద్రం ప్రదాశిక క్రింద 1957-58లో రూ 25,000 ఖర్చుపై చేపట్టబడింది.

ప్రదాశికలో 1957-58లో పల్లె ప్రాంతాలలో కుటుంబ నియంత్రణ క్లినిక్కుల పారితోషానికి సంబంధించిన పద్ధతంకూడా చేపట్టబడింది. ఆవకారం సంవత్సరాలలో పురుషులకు పుష్కల కేంద్రాల సంఖ్య వరుసగా 41, 45, 41, 43 అయివున్నది. పల్లె ప్రాంతాలలో కూడా 14 కేంద్రాలను ప్రారంభించుటకు చలపెట్టబడింది. ప్రదాశికలో ఈ సంవత్సరంలో 61 కేంద్రాలు ప్రారంభింపబడతాయి. 1957 డిసెంబరు నుంచి ప్రజారోగ్యం యిన్ ఛార్జి (కు. ని.) అధికారులు వైద్యకు ఒకరు నియమించబడ్డారు.

1954 డిసెంబరులో విశాఖ పట్నంలో పాల్కు విజిటర్ల శిక్షణకై పురుషులైన సాతకాల గడచిన రెండు సంవత్సరాలలోను పని చేసింది. 1956-57లో 49 మంది గూటు పురుషులు అధ్యర్థులు. 1957-58లో 29 మంది శిక్షణకై చేర్చుకోబడ్డారు.

దేశవాళీ మంగలి మంత్రసానులు (దాయాలు) శుచ్చియైన విధానంలో పురుషుల పోయడం నేర్పుకుని తమ వృత్తిని కొనసాగించు కొనుటకు శిక్షణ నిచ్చుటకై 1956-57లో ఒక పద్ధతం ప్రారంభింపబడింది. ఏటా 360 మంది దాయాలకు శిక్షణ నిస్తూ ఆ పద్ధతం నేటికీ కొనసాగుతున్నది. ద్వితీయ మంచవర్ష ప్రదాశిక తొలి, మలి సంవత్సరాలలో

924 మంది దా యా ల కు శిక్షణ యివ్వబడింది. ద్వితీయ ప్రణాళిక సమాప్తి నాటికి 9600 మందికి శిక్షణ యివ్వాలని సంకల్పించ బడింది.

సదానికి యిద్దరు హాపున 10 మంది మామూలు శిక్షణ పొందిన నర్సులకు కలకత్తాలోని అఖిలభారత పారిశుధ్య ప్రజారోగ్య సంస్థ లో ప్రజారోగ్య నర్సింగులో శిక్షణ యిచ్చుటకు వృద్దేశించ బడిన పథకం ఆమెలు గడచిన రెండు సంవత్సరాలలోను కొనసాగించ బడింది.

ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ సహాయంతో విశాఖ పట్నంలో పారంభింప బడిన ప్రసూతి, శిశు ఆరోగ్య నర్సింగు ప్రాజెక్టు తృప్తికరంగా నడుస్తున్నది. ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ సహాయంతో హైదరాబాదులో 1953 లో ప్రారంభించ బడి 1956 లో పూర్తిచేయ బడిన అదీరకం ప్రసూతి, శిశు ఆరోగ్య పాఠశెక్కు కార్య కలాపాలు అంతర్జాతీయ సిబ్బంది వున సహ రణ అనంతరం కూడా కొనసాగు తున్నాయి. ఈ ప్రాజెక్టు పురపడి ఫలితంగా 1071 మంది దాయాలు కోల్పోగ శిక్షణ పొందారు.

పాప్టికాహారం

ప్రస్తుతపు ఆహార పద్ధతులను పరిశీలించుటకు, ఆహార విధానం వల్ల కలిగే లోపాలను తెలుసు కొనుటకు, బలహీనతల న గర్గాలలో దుస్థాహారం అలవాట్లను తప్పించుటకు, పరిపూరకమైన పాప్టి కాహారాన్ని సరఫరా చేయుటకు, పిజిలకు పాప్టి కాహారాన్ని గురించి బోధించుటకు పాప్టి కాహార పరిశోధన పథకం ఒకటి విశాఖ పట్నం లో ప్రాంతీయ పాప్టి కాహార యూనిట్టు స్థాపనద్వారా ప్రారంభించ బడింది. దరిమిలాను అది గుంటూరుకి తరలించ బడింది. 1957-58 లో రాయలసీమ ప్రాంతాన్ని కర్నూలులో మరొక ప్రాంతీయ యూనిట్టు నెలకొల్ప బడింది. అలాగే యిటీవల మరొక యూనిట్టు వరంగల్లులో ప్రారంభించ బడింది.

ఆరోగ్య విద్య

ప్రజా బాహుళ్యానికి ఆరోగ్య విషయాలును గురించి బోధించుటకై ప్రజారోగ్య శాఖ కై రెక్టరు కార్యాలయంలో కేంద్ర ఆరోగ్య విద్యాల్యారో (ప్రచారం, ప్రచరణ) నెలకొల్ప బడింది. ప్రచారం, అంటువ్యాధి పనులకై 11 జీవులు, కింటువ్యాధి వాన్లు జిల్లా ఆరోగ్య అధికారులకు యివ్వబడినవి. అవి గడచిన రెండు సంవత్సరాలలోను తమ పనిని కొనసాగించినవి.

మందుల పెట్టెలు

నిక్కున గ్రామమందుల పెట్టెలు కావాలన్న కోర్కెకు అనుగుణంగా 1957-58 లో వైద్య సహాయం లభించని మారుమూల గ్రామాలకు 54 పెట్టెలు సమకూర్చబడినవి. 1958-59 లో మరి 54 పెట్టెల సరఫరా మంబారు చేయబడింది. తొలి పంచవర ప్రణాళిక కాలంలో సరఫరా చేయబడిన పెట్టెలు 797 వున్నాయి.

పాతకాల ఆరోగ్య క్లినిక్కులు

తెలంగాణా జిల్లాలో బడిపిల్లల ఆరోగ్య పరిశీలన ప్రత్యేక సిబ్బందిలేదు. ఆస్పత్రులు, ఔషధశాలల వైద్యాధికారుల యేటా రెండుపార్లు వారిని పరిశీలుస్తూరు. కాబట్టి ప్రతి జిల్లా ముఖ్యపట్నంలోను పూర్తికాలం పనిచేసే వైద్యాధికారులతో యేటా రెండు పొప్పున స్కూలు క్లినిక్కులను యేర్పాటు చేసే పథకం 1957-58 లో చేపట్టబడింది. ఆ ప్రకారం 1957-58 లో 2 స్కూలు క్లినిక్కులు తెరువబడినవి.

గ్రామ పారిశుధ్య యూనిట్టు

పత్తెప్రాంతాల పరిసర పారిశుధ్యాన్ని పరిశీలించి దాని అభివృద్ధికి అవసరమైన సమూహాలను రూపొందించుటకై 1954-55 లో ఒక కేంద్ర (నూట్రియస్) ప్రజారోగ్య ఇంజనీరింగు సంస్థ నెలకొల్పబడింది. అది 1956-57 లలో కూడా పని చేసింది.

వైటల్ స్టాటిస్టిక్సు

ప్రజారోగ్య దై రెక్క రేటులో వైటల్ స్టాటిస్టిక్సు తయారీకై యంత్ర పరికరాల పునయోగానికై ఒక పథకం తలపెట్టబడింది. ఇందువల్ల స్టాటిస్టిక్సు తయారీ పని సామర్థ్యం పెంచుగలదు.

ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు

జనాభాలో 100 కి 60 వంతులకుపైగా గ్రామా లలో నివసిస్తారు, అందుచేత సమాజాభివృద్ధి కేంద్రాలలో ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలద్వారా ప్రజలకు సమగ్రమైన నివారణ, నిరోధ ఆరోగ్యసేవ అందించ బడుతున్నది. ఈరకం ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు 90 వున్నాయి. తెలంగాణాలో పట్టణ చెరువులో ఒక మోడల్ మెడికల్ అండ్ హెల్త్ యూనిట్లు, యితర స్థలాల్లో మరి 19 వైద్య ఆరోగ్య యూనిట్లు కూడా వున్నాయి. అలాగే ఆంధ్రలో యుద్ధానంతర పునర్నిర్మాణం, గ్రామ సంక్షేమ పథకాలక్రింద ప్రారంభించబడిన 13 కేంద్రాలు, సింహాచలంలో గ్రామీణ ఆరోగ్య కేంద్రం వున్నాయి.

రోడ్డురవాణా

గ్రామీణ రవాణా సర్వీసు జాతీయకరణను విస్తరింపచేయుటకు, ప్రస్తుతం ప్రభుత్వంచేతిలోగల పనులను స్వతంత్ర సంస్థకు అప్పగించుటకు ప్రభుత్వం నిర్ణయించుటతో 11-1-58 న ఆంధ్రప్రదేశ్ రోడ్డురవాణా కార్పొరేషన్ నెలకొల్పబడింది. ఈ సంస్థ 1-4-58 నుంచి కృష్ణాజిల్లాలో కొన్ని మార్గాలలో బస్సులను నడుపుతున్నది. ఈ కొత్త బస్సులు చక్కగా నడుపబడుతున్నవని కృష్ణాజిల్లా ప్రజలు ప్రశంసించారు. నగరంలోను, తెలంగాణా ప్రాంతంలోను కొన్ని మార్గాలను, కొత్తబస్సులు లభ్యం కాగానే ఆధునికం చేయుటకై యీ సంస్థ చర్య తీసుకుంటున్నది.

సమాజాభివృద్ధి

సమాజాభివృద్ధి రంగంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధించిన అద్భుతమైన అభివృద్ధిని పలువురు ప్రముఖులు ప్రశంసించారు. ఇప్పుడు రాష్ట్రంలో 222 అభివృద్ధి కేంద్రాలు - 130 అంచె 1 కేంద్రాలు, 45 అంచె 2 కేంద్రాలు, 4 బహుళార్థసాధక ప్రాజెక్టులతోసహా 94 సమాజాభివృద్ధి కేంద్రాలు, 18 ప్రి-ఎక్స్ పెన్స్ స్ కేంద్రాలు వున్నాయి. ఈ అభివృద్ధి కేంద్రాల్లో నిర్మాణ కార్యక్రమం మహావేగంతో కొనసాగుతున్నది. ఇందులో ప్రజల సహకారం దినదినాభివృద్ధి చెందుతున్నది. ఈ కేంద్రాల్లో ప్రజలు యిచ్చిన సొమ్ము ప్రభుత్వ ఖర్చులో 100 కి 57 వంతులవరకూ వున్నట్లు అంచనా. 1958 మార్చి నెలఖర్చునాటికి ప్రభుత్వవ్యయం మొత్తం రూ. 7.38 కోట్లుకాగా ప్రజలు రొక్కం, వస్తు, శ్రమరూపాలలో రూ. 4.18 కోట్లు యిచ్చారు.

బల్లంజీ రాయ్ మెహతా కమిటీ సిఫార్సుచేసిన ప్రజాస్వామ్య వికేంద్రీకరణసూత్రం అమలులో ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం అగ్రగామియైనది. రాష్ట్రంలో జిల్లాకొకటిచొప్పున 1-7-58 న 20 ఆడిటోక్ పంచాయతీ పమితులు ప్రారంభించబడ్డాయి. పంచాయతీ పమితుల పనిని అజమాయిషీ చేయుటకై త్వరలోనే జిల్లా పరిషత్తులు నెలకొల్పబడగలవు. శాసనసభ వచ్చే సమావేశంలో కొత్త శాసనాన్ని ఆమోదించుట ద్వారా యీ సమితులకు చట్టబద్ధమైన ప్రాతిపదిక యివ్వబడుతుంది. ఇది కాక, "కుటుంబానికొక పథకం" వంటి యితర పథకాలద్వారా కూడా యీ వుద్యమం నూతనమైన యితర మార్గాలకూడా ముందుకు నడుపబడుతున్నది. ఈ "కుటుంబానికొక పథకం" కార్యక్రమం మొదట 20 గ్రామాలలో అమలుపరచబడుతుంది. కడప, మహబూబనగరం జిల్లాల్లో గ్రామదాన గ్రామాలకై 3 కేంద్ర ఫెలో ప్రోజెక్టులు ప్రారంభించబడుతున్నాయి.

బిక్క-వోలు దేవాలయాలు

డా. మారేమండ రామారావు.

బిక్క-వోలు తూర్పుగోదావరి జిల్లాలో రాజమండ్రి, కాకినాడల మధ్య వుంది. ఈ గ్రామానికి రైలులో వెళ్ళవచ్చు. ఆ పేరుతో గ్రామానికి యింపమించు ఒకమైలు దూరంలో దక్షిణరైల్వే తెలంగాణ-వార్తరు స్టేషన్లో రైలుస్టేషను వుంది. అక్కడకి రాజమండ్రి నుంచి, కాకినాడ నుంచినూడా సరాసరి బస్సులోకూడా వెళ్ళవచ్చు. ఈ గ్రామం ఆధునిక నామూ బిక్కనప్రోలు లేక చిరుదాంకన ప్రోలుకెముక్క ప్రఖ్యాతం. ఈ బిక్కనప్రోలు లేక తూర్పుగోదావరి పేరును ప్రసిద్ధుడైన వేంగివాళువ్య రాజు సుబ్బ-విజయచక్రవర్తి పేరును పేరుదాంక-నాంకనాడని పేరుబడినది. ఈ గ్రామంలో ఆరు దేవాలయాలు వున్నాయి. అవి యారాజు నిర్మించాడని అంటారు. వేంగివాళువ్య నిర్మాణం, శిల్పాలలో మొట్టమొదట తెలిసిన నిదర్శనలు యీ దేవాలయాలో. దక్షిణ భారతంలో కళ, శిల్ప నిర్మాణాల పరిణామ చరిత్రలో వాటికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమున్నది.

గ్రామానికి మధ్యలోనున్న ఒక అవరణలో కి దేవాలయాలు, బయట కి దేవాలయాలు వున్నాయి. బయటి దేవాలయాలలో రెండు గ్రామానికి ఈశాన్య వివరగల బోర్డు ప్రామాణ్యం సమీపంలోను, ఒకటి పూర్వపు రోడ్డుమీదవున్నాయి. గ్రామంలోగల మూడు దేవాలయాలు రాజరాజేశ్వర, గోలింగేశ్వర, చంద్రేశ్వర అలయాల నిర్మాణమాలింపబడుతున్నాయి. ఇవి తూర్పుముఖంగా వున్నాయి. వాటి అనంతం తూర్పు పడమరల రోడ్డు, ఉత్తర, దక్షిణాల యిట్లువున్నాయి. అవరణ సింహద్వారం తూర్పువైపు వుంది. దానిపై ఆగు నికంగా నిర్మించబడిన గోపురం వుంది. ఉత్తర, దక్షిణాల చరిత్రండు ద్వారాలు వున్నాయి. గోపుర

ద్వారంగుండా వెడతే అవరణలోకి వస్తాము. రాజరాజేశ్వరస్వామి అలయం దక్షిణాన, గోలింగేశ్వర స్వామి అలయంమధ్యను, చంద్రేశ్వరస్వామి అలయం పుత్రరాన వున్నాయి. మధ్యనున్న అలయం యెదుట ఆధునికంగా నిర్మించిన నన్నని ప్లాటుఫారం వుంది. మిగతా రెండు అలయాలు యీమధ్య అలయం పేలాకి యిటు అటు వున్నాయి.

రాజరాజేశ్వరస్వామి అలయం

వసారా:- ఈ దేవాలయం ముందు వైశిష్ట్యతేనీ నన్నటి వసారావుంది. దీని పక్కగోడలు రెండూ దేవాలయం ప్రధానభాగం నుంచి తూర్పునా ముందుకు నవ్చివున్నాయి. ఈ పక్కగోడల లగాన

రాజరాజేశ్వరాలయం

పైవైపున పక్కని శిల్పాలు వున్నాయి—మకర తోరణం చివరిభాగం, దానిపై ఒక చురుగు బొమ్మ కూర్చున్నట్లు మలచబడ్డాయి యివి.

అడుగుభాగం : దేవాలయం అడుగుభాగం సాదాగావుంది. అడుగునుంచి పైకి దానిపై అరలు అరలుగా, మందపాటి గట్టులుగా వుంది. వెడల్పున

ఒక గట్టువంటిదానిపై కీర్తిమకుటాలు మలచబడ్డాయి.

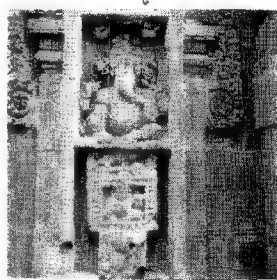
గోడలు: ఈ దేవాలయం గోడలపై నిర్మాణ శిల్ప సమృద్ధి, వారిలో సంబంధంగల కొన్ని శిల్పాలు వున్నాయి. ముందర గోడ తూర్పుముఖంగా వుండి, పై నెచ్చెట్టిన వసారాకు ఆవలవున్నది. దానికిమధ్యలో ఒక ద్వారము, దానికిరుపకల రెండు గోడ ముక్కలు వున్నాయి. ఈ రెండు గోడముక్కలమీద లోతైన అర ఒకటి, రెండు స్తంభాల మధ్యవున్న కోను అరఒకటి వున్నాయి. దక్షిణ, పశ్చిమ, పుస్తర దిశలగల గోడలు యెక్కువగా అలంకరించబడి వున్నాయి. వాటిలో ఒక్కొక్కదానిలో వరుసగా 1. రెండు స్తంభాగ్రాలమధ్యగల కోను అర 2. గిసీ డింగరీసేవ 3. ఒంటి స్తంభం అగ్రానగల కోను అర 4. రెండు స్తంభాగ్రాలమధ్యగల కోను అర 5. రెండు స్తంభాగ్రాలమధ్య కోనుగావున్న మధ్య అర, దీనికి మధ్యలో గూడువుంది. 6. రెండు స్తంభాగ్రాలమధ్యగల కోను అర 7. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల పన్నపాటి అర 8. రిండింగ్ రీసేవ 9. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల కోను అర. ఈ స్తంభాగ్రాలపై ముక్కోణాకారం అమలకాలు వున్నాయి. వాటిపైన నన్నపాటి అర, దానిపై క్రిందగా శిల్ప వరుపుగా అంతటం వ్యాపించిన గట్టు వున్నాయి. దీనిపై న వివిధ హస్త్యంగిమలలోనున్న ముడుగుజ్జల వరుసవుంది. ఇది పై నిర్మాణానికి ఆపుగావంటిది.

విమానం:- ఈ దేవాలయం విమానానికి అనేక వరుసలున్నాయి. మొదటి లేవ అడుగువరుసలో సింహాలవరుస, మరకముఖాలు వున్నాయి. రెండవ వరుసలో దిగువ రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల ఒక్కొక్క అరకి పై న చిర్లకుడులు వున్నాయి. అర లకు పై న గుట్టగల పెద్దపెద్ద శాలలు వున్నాయి. మూడవ వరుసలో క్రింద కర్ణకుడు భాగాలమీద న మూడు స్తంభాగ్రాలు, దిగువ శాలభాగానికి పై న స్తంభాగ్రాలమధ్య విశాలమైన స్థలము వున్నది. నాలుగవ అరలో, మధ్యమధ్య మలచ స్తంభాగ్రాలు గల రీసేవ వున్నది. పైన నన్నటి వసారావుంది. అక్కడ ఒక రీసేవవుంది. దానిపై మధ్య పెద్దకీర్తి

మరుటంగల మరొక రీసేవవుంది. దీనిపై మూడు వద్యాలతో కుడువంటి అగ్రంవుంది. శిఖరాగ్రాన కలశంవుంది.

నల్ల: దేవాలయానికి ముందుగల వసారా అవలగల సాదాగుమ్మంలోనుంచి వసారాని స్కెలాలోనికి వెళ్లవచ్చు. ముందు గదిలేదు. స్కెలామధ్యలో అంత యెత్తులేనిచేడి ఒకటివుంది. దానిపై స్థూపాకారపు లింగంవుంది. అది యిందుమీదను 2ల. యెత్తువుంది. దానిపై గుర్తువుంది.

శిల్పాలు:- మధ్య గూళ్లు ముడింటిలోనుగల వక్కని శిల్పాలు యీ దేవాలయం గోడలకు అలంకార ప్రాయంగా ఉన్నాయి. దగ్గడిపు గోడ గూడు కింద నిల్చున్న యేనుగను జనుకుని వుంది. గూడుపైన మధ్యభాగంలో ఒక కురుచ స్తంభం వుంది. దానిపై పులిగా పికిసించిన పద్మంవుంది. ఆ పద్మం పక్కల రీసేవలు వ్రేలెడు తున్నాయి.

గూటిలో గలపతి...రాజరాజేశ్వరాలయ దక్షిణ కుడ్యం వద్యానికి దిగువ స్తంభాని రీదువక్కల ముగిస్తూ వున్నాయి. వాటిలో కురుకురాయి నుచ్చుల్లా ఉడు తున్నాయి. ఒక్కొక్క చుట్టరికి ముగిస ఒక మనిషి నిల్చుని వున్నాడు. గూటిమధ్య గలపతి విగ్రహం వుంది. అందున పద్మశిఖంపై రేడియం లాలు మూడుకురుని బాధ్యున్నాడు. కురుకులు మోకాటి పద్మ పరికి పైకి యెత్తిస్తోంది. అందున పై నుడి చేతిలో దంతము, పై యెడన చేతిలో రేడియో మరొక వస్తువు వున్నాయి. క్రింద యెడను చేతిలో

పుండ్రాస్థి పున్నాయి. తొండం చివర వాటిపై వుంది. క్రింద ఒక ఎలుక వుంది.

పడమర గోడలోపైన చెప్పినట్టిదే మరొకగుండు వుంది. ఈ గూటిలో కుమారస్వామి పిగ్రహం వుంది.

ఆయన యెడమ కాలు ములుచుకుని కుడికాలును ప్రేరాడ వేసుకుని కూర్చున్నాడు. ప్రేరాడేకాలు దిగువగల సమలిపై వేసి వుంది. ఈయన భుజచేతిలో శక్తివుంది. ఎడమ చేతి యెడమ తొడపై నిలచి వున్న కుక్కుటాన్ని రుద్రుడు కున్నాడు. దిగువ మరొక విభాగం వుంది. అక్కడగల యేనుగను యిద్దరు ఋషులు పూజిస్తున్నారు. దీనికి దిగువ ఒక మరు

కుమారస్వామి - రాజరాజే గుఱ్ఱు కూర్చుని వున్నాడు. శ్వారాయం పశ్చిమమధ్యం

ఉత్తరపు గోడ గూటిలో మహిషాసురమర్ధిని

విగ్రహం వుంది. నిల్చుని వున్న యీ దేనికి ఆరు చేతులు వున్నాయి. కుడి చేతులలో ఒకటి విష్ణు యంత్రం పైకి యెత్తి వుంది. ఒక దానిలో ఖడ్గంవుంది. మరొక దానితో మహిషుని తల తోనిటి శూటాన్ని గ్రుచ్చు తున్నది. క్రింద వూడు సెనిపిడుగూళ్ళు మహిషునిపై నిల్చునివున్నాడు. ఎడమ చేతులలో ఒక దానిలో ఖటాంగము, రెండవ దానిలో డాలు, చాముండేశ్వరి - గోలింగేశ్వరి మూడవ దానిలో మహి

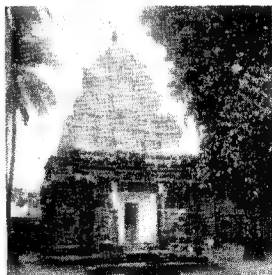
రాలయం ఉత్తరపుగోడ

మడుపట్టుకున్న కత్తి చివర వున్నాయి, దేనికి పైన యిద్దరు దేవతలు యెగురుకుం ఆమె శిరస్యకి పైన కటిటాన్ని పట్టుకున్నారు. దిగువగల మరొక విభాగంలో ఒక మరుగుజ్జు కూర్చుని వున్నాడు. దీనికి దిగువ ఒక దేవత కూర్చుని వుంది. ఆమె కుడిచేతిలో నాగము వుంది. ఎడమ అరచేయి యెడమ కాలిపై వుంది.

విగ్రహాలు :- ఈ దేవాలయం స్థలాలో లింగం నికి పుత్తరంగం ఒకదేపి విగ్రహం వుంది. ఈమె సమభంగంలో నిల్చుని వుంది. పై కుడిచేతిలో వర శుభ్రు, పై యెడమ చేతిలో పాశము వున్నాయి. క్రింది కుడిచేయి అభయముద్రలోను, క్రింది యెడమ చేయి వరద ముద్రలోను వున్నాయి.

చంద్రశేఖరస్వామి ఆలయం

వసారా:- ఈ ఆలయం ముందుకూడా రాజేశ్వరాలయం ముందువలనే పైకెప్పులేని వసారా ఒకటివుంది.

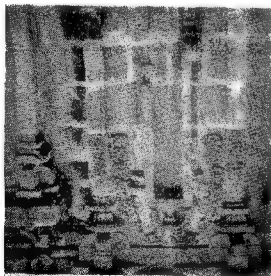
చంద్రశేఖరాలయం

అడుగుభాగం:- ఈ దేవాలయం అడుగుభాగంపై అడుగుమంచంపై పైకి గట్టు, పల్లవుస్థిరీచక్రము, మల్ల గట్టు అరవూరులుగావున్న పల్లవుప్రదీప్తము వున్నాయి. ఈ అరలు మరుచగావున్న స్తంభాగ్రాలవల్ల యేర్పడ్డాయి. పైన కోనీమట్టివుంది.

గోడలు:- ఈ దేవాలయముందు గోడలు మధ్యలో దాద్దారవుంది. దానికిరుపకూలం గోడ

ముక్కలు పున్నాయి వీటిలో ఒక్కొక్కభాగం లోను, ఒక రిసిడింగ్ రీసెస్, రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల ఒక అర పున్నాయి స్తంభాగ్రాలపైన ముక్కోడాకారంగల అమలకంపుది దీనిపైన మరు గుజ్జుల వరుసవుంది ఇది పై కట్టడానికి అవుగావుంది దీనికి పైనగల అంచు శిఖరాలచే అలంకరించబడింది ఈ శిఖరాలలోపల అప్పదళ పద్యాలు పున్నాయి ఈ శిఖరాలు క్రింద స్తంభాగ్రాలకుపైన పున్నాయి వీటిపైన మొనశ్శువరుస, దానిపై అంచు పున్నాయి ఈ అంచు అగ్రంకుడులా వుంది దానిలో దెచ్చడు కూర్చుని పున్నాడు

దక్షిణ, పశ్చిమ, పుత్తర గోడలు అన్నీ ఒక్కొక్కలాగే పున్నాయి వాటిలో వరుసగా 1 రెండు స్తంభా గ్రాలమధ్య అర, 2 రిసిడింగ్ రీసెస్, 3 రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య అర, 4. రిసిడింగ్ రీసెస్, 5. మకర తోరణంతో అలంకృతమైన మధ్య గూడు, 6. రిసిడింగ్ రీసెస్, 7. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య

గోడగూడు—చంద్రశిఖరాలయం

అర, 8 రిసిడింగ్ రీసెస్, 9 రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య అర గోడగూళ్ళు సాదాగా పున్నాయి వాటిపై యేమీ శిల్పాలు లేవు 1, 9 విభాగాల పైన అడుగునుంచి పైకి ముక్కోడాకారంగల అమలకం, హస్త్యభంగిమలలోనున్న మరుగుజ్జుల వరుస, మొనశ్శు వరుస, కప్పువంటి సాదా కట్టడము, కుడువంటి అగ్రము, దానిమధ్య శిఖరము పున్నాయి ఈ శిఖరంలోపల మనిషితల, యిరుప్రక్కల పద్మలతలు పున్నాయి 5, 7 విభాగాలలో కిందనుంచి పైకి

ముక్కోడాకారంగా పున్న అమలకం, ప్రతి స్తం భాగ్రానికి పైన లోపల అప్పదళ పద్మంగల శిఖరంతో కూడిన అంచు, కోచువాసం, వాసం కొనలుగల జ్ఞాకు, నాలుగు స్తంభాగ్రాలపైగల కట్టడము, కీర్తిమకుటంతో నాలుగు స్తంభాగ్రాల పైగల శిఖరం పున్నాయి యీ శిఖరం పైలోపల రెండు స్తంభాగ్రాలపైగల చిన్న శిఖరం ఒకటి వుంది మధ్య గూటి పైభాగంలో ముక్కోడాకారంగల అమలకం, మరుగుజ్జుల వరుస, పైన చెప్పినట్టిఅంచు, మకర ముఖాల వరుస, కప్పువంటి భాగములోపల లింగంగల శిఖరము పున్నాయి.

విమానం - ఈ దేవాలయం విమానంపై క్రింది నుంచి పైకి 5 వరుసలు పున్నాయి మొదటి వరు సలో వరుసగా - లోపల నిల్చున్న దేవుడుగల కర్ణ కుడు, అంతకంటె కురుచ కర్ణకుడు, లోపల దేవుడు

ఒరెస్ పోర్టికో—చంద్రశిఖరాలయం

గల శాల, కురుచ కర్ణకుడు, కర్ణకుడు, అలాగే రెండవ వరుసలో ఒక స్తంభాగ్రము, కర్ణకుడు, ఆలింగన భంగిమలో నున్న శివహార్యతులు గల శాల, కర్ణ కుడు, స్తంభాగ్రాలు పున్నాయి మూడవ వరు సలో, కర్ణకుడు అగ్రం వుంది దానిపై మధ్యన కీర్తిమకుటం గలిగి రెండు స్తంభాగ్రాలను ఆపుచేసి కొని పున్న పెద్ద శిఖరంపుంది దీనిపైన పెద్ద పద్మం వుంది దాని మధ్యనుంచి కలశం పైకి వస్తున్నది

స్థైర్య - మార్పు గోడ మధ్యగల ద్వారంగుండా వెడితే సరసరి స్థైర్యంలోనికి వెడతము ఇక్కడ ముందు గది లేదు స్థైర్య లోపల గ్రానైటు లింగం

వుంది. దాని ముఖంపై శిశు గుర్తు వుంది. లింగానికి సుత్తరాన దేవీ విగ్రహం వుంది. ఆమె కుడి కాలును స్వల్పంగా వంచి నిల్చునివుంది. కుడిచేతిలో నల్ల కలవవుంది. ఎడమ చేతిని క్రిందకు వేలిలాడ వేసుకున్నది.

గోలింగేశ్వరస్వామి ఆలయం

ఈ దేవాలయం అవరణ మధ్యభాగంలో వుంది. ఇక్కడగల 3 దేవాలయాలలోను యిది మిక్కిలి పెద్దది. వాటికంటె చాలా ఎక్కువగా అలంకృత

గోలింగేశ్వరాలయం

మైవుంది. దీని నుందర తూర్పు ముఖంగా విశాలమైన వేదికవుంది. అక్కడ ఒక దాని ముందు ఒకటి చక్కని నందివిగ్రహాలు మూడు వున్నాయి. వాటి వెనుక ధ్వజ స్తంభంవుంది.

అడుగు భాగం:- ఈ దేవాలయం అడుగు భాగం రాజరాజేశ్వరాలయం అడుగు భాగంవలెనే వుంది.

గోడలు:- దేవాలయానికి ముందు ముఖమండపం లేక హాలువుంది. దానిముందు లేక తూర్పు గోడ యెట్టి శిల్పాలు లేక సాదాగావుంది. దక్షిణానగల మెట్లు యెక్కి యీ హాలుకి పైన గల దాశాలోకి వెళ్లవచ్చు. దక్షిణ, పుత్తర దిశలగల గోడలపై వరుసగా, తూర్పునుంచి పడమరకి 5 స్తంభాగ్రాలు, గళ్ల (బెజ్జులుగల) పేర, 3 స్తంభాగ్రాలు వున్నాయి. ముందుగది పక్కగోడలు రెండూ సాదాగావుండి, గళ్ల తెరను కలిగివున్నాయి. నెల్లూకు పుత్తర, పడమర, దక్షిణదిశలగల 3 గోడలు నిర్మాణ శిల్ప

సభ్యులు, శిల్పాలతో బాగా అలంకరించబడ్డాయి. వాటిలో ఒక్కొక్క దానిపై వరుసగా 1. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య శిల్పంతో గూడిన అర, 2. రిసీడింగ్ రీసెస్. దీనికి అడుగున ఒక పనుగ నిలబడివుంది. 3. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యవుండి శిల్పంతో కూడిన అర. 4. అడుగున పనుగుగల రిసీడింగ్ రీసెస్. 5. పైన మరతతో రణం, లోపలశిల్పాలుగల గోడ గూడు. 6. అడుగున యేనుగుగల రిసీడింగ్ రీసెస్, 7. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య శిల్పం తో కూడిన అర, 8. అడుగున యేనుగుగల రిసీడింగ్ రీసెస్, 9. రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య శిల్పంతోగూడిన అర. 1. 9 ల పై భాగంలో ఒక్కొక్క స్తంభాగ్రంపై ముక్కోణాకారంగల ఆమలకం ఒకటి వుంది. దానిపైనగల మరుగుజ్జుల వరుస పైకట్టడానికి ఆపుగావున్నది. అంచుకుపైన కీర్తిమకుటాలుగల శిఖరాలు వున్నాయి. వీటిలో మనిషి తలలు వున్నాయి. దీనిపైన మొసళ్ళవరుస వుంది. దీనిపై సన్నటి సాదా పట్టీవుంది. దీనిపై కుడువంటి అగ్రము దానిపై వెడల్పైన పైభాగం గల శిఖరము దానిలోడల దేవతా విగ్రహము వున్నాయి. 3, 7 భాగాలపైన ఒక్కొక్క స్తంభాగ్రంపైన త్రిముఖమైన ఆమలకము వుంది. దీనిపైన శాతుల వరుస వుంది, ఈవరుసపైగల అంచుపై ఒక్కొక్క స్తంభాగ్రానికిపైన వెడల్పైన పైభాగం గల రెండు శిఖరాలు వున్నాయి. లోపల అష్టదశ పద్మాలు వున్నాయి. అంచుకుపైన కోసువాసాలు పానపు చివళ్ళగల విభాగం ఒకటి వుంది. పైన నాలుగు కురువ స్తంభాగ్రాలపై ఒకఅర, దానిపై అట్టిదే మరొక అర వున్నాయి. పైన కీర్తిమకుటంతో కూడిన శిఖరం వుంది. మధ్యగూడుగల భాగానికిపైన ముక్కోణం ఆమలకం వుంది. దానిపై మరుగుజ్జుల వరుసవుంది. దీని పై అంచు నిండా శిఖరాలు వున్నాయి. దీనిపైన మొసళ్ళ వరుస వుంది. దానిపై నాలుగు కురువ స్తంభాగ్రాలవల్ల నాలుగు విభాగాలయిన అరవుంది. దీని పైన శాలపై కప్పువుంది. దాని మధ్య ఒక పెద్ద శిఖరం వుంది. దానిలోపల ఒక దేవుడు కూర్చుని వున్నాడు.

విమానం - ఈ దేవాలయం విమానం క్రింద నుంచి వైకి ఆరు విభాగాలుగా వుంది 1. రెండు స్తంభాగ్రాలపైగల కర్ణకుడు దానిలో పూణయ ఘట్టంలోనున్న దంపతులు వున్నారు 2 రెండు స్తంభాగ్రాలపై అంచు 3 రెండు స్తంభాగ్రాల పైశాల, లోపల ప్రణయాయతురులైన దంపతులున్నారు వైన లింగంతో కూడిన శిఖరం వుంది 4 రెండు స్తంభాగ్రాలపై అంచు, రెండవ వరుస కూడా యిలాగే వందికాని యంతకంటే నన్నంగా వుంది విగ్రహాలేమీ చెక్కబడలేదుకూడా దీనిపైన నన్నటి బల్లవరువు పట్టివుంది దాని నలుమూలల నంది విగ్రహాలు వున్నాయి. వైన కుడువంటి ఆగ్రిం దానిపై పద్మంవున్నాయి. దీనికంతకీపైన కలశం వుంది.

హాలు:- హాలు లేక ముఖ మంటపం తరువాత

కట్టబడినట్టు కనబడుతుంది. దీనిలో మూడేసి స్తంభాల వరుసలు రెండు వున్నాయి. ఈ హాలులో మూడు ఆలయాలున్నాయి. దక్షిణాన గల ఆలయంలో గణపతి, పుత్ర రాకలవాటిలో పార్వతీ దేవి, కుమారస్వామి వున్నారు ఉత్తర, తూర్పు గోడల కోణంలో ఆలింగన భంగిమ లోగల దేవీ చంద్రశేఖరులు వున్నారు. ఈ విగ్రహాల చాల చక్కగావుంది.

ఖిజాటనమూర్తిగోల్లి ముందుగది:- ఇది నన్నంగా, గేశ్వరాలయం ఉత్తరపు పాదంగావుంది. గోడ

సెల్లా:- సెల్లాలో ఆవల గోలింగేశ్వరస్వామి లింగంవుంది. దాని ముఖంపై శిల్ప గుర్తువుంది.

శిల్పాలు:- ఈ దేవాలయం తూర్పుగోడపై రెండు స్తంభాగ్రాలమధ్య అర్ధవారీశ్వరుని విగ్రహం వుంది. స్వామి కుడికాలును స్వల్పంగా వంచి నిల్చు

న్నాడు పై కుడిచేతిలో త్రిశూలము, పై యెడమ చేతిలో ఖట్వాంగము, క్రింద కుడిచేతిలో కపాలము వున్నాయి క్రింద యెడమచేయి కట్టవలంబిత భంగి మలో వుంది ఎడమపై వున ఒక వర్రోజం వుంది

ఉత్తరపుగోడపై దిగువ శిల్పాలు వున్నాయి :

ఖిజాటనమూర్తి - ఇది రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల మొదటి అరలోవుంది స్వామికి నాలుగు చేతులు వున్నాయి ఎడమకాలును స్వల్పంగా వంచి నిల్చున్నాడు పై కుడిచేతిలో పాత్ర, పై యెడమ

మహిపాసురమర్ధని-రాజరాజేశ్వరాలయం ఉత్తరపు గోడ

చేతిలో శూలము వున్నాయి. శూలం భుజాలపై ఆమకొనివుంది. క్రింద కుడిచేతిలో ఒక స్త్రీ యిచ్చే ఖిజాన్ని స్వీకరిస్తున్నాడూస్వామి. ఆ స్త్రీ కుడివై వున నిలబడివుంది. క్రింద యెడమచేతిలో వరముపైగల ఖట్వాంగాన్ని పట్టుకున్నాడు.

గోదేవత:- ఈ శిల్పం రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల రెండవ అరలో వుంది. ఈ దేవత యెడమ కాలు ములుచుకుని గూర్చునినంది. కుడికాలు మోకాటివద్ద వంగి వైకి యెత్తివుంది. ఈమె కుడి చేతిలో నీలకలువ, యెడమచేతిలో పాత్ర వున్నాయి. ఆమె పొట్ట పెద్దదిగా వుంది. ఆమె కూర్చున్న పీఠాన్ని ఒక మరుగుజ్జు మోస్తున్నాడు.

మహిషాసురమర్దని:- ఈ శిల్పం గోడమధ్యగల గుటిలో వుంది. ఈమెకు ఆరు చేతులు వున్నాయి. కుడికాలునుచూచి, యెడమకాలును మహిషంపై మోపి నిల్పుచున్నది. కుడి చేతులలో ఒకదానిలో కత్తివుంది. ఆ చెయ్యి శలకుపైన వుంది. మరొక దానిలో ఖట్వాంగము వుంది. మూడవదానితో మహిషం శరీరంలోనికి త్రిశూలాన్ని దోచువుతున్నది. ఆ మహిళగిరిలలోనుంచి ఒక మనుష్యుడు లేచి వస్తాడు. అతడి కుడిచేతిలో కత్తి, యెడమచేతిలో బాలువున్నాయి.

చాముండేశ్వరి:- ఈ శిల్పం రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల అరలో వుంది. ఈమెకు ఆరు చేతులు వున్నాయి. ఎడమకాలు మునుచుకుని కూర్చుని వుంది. కుడికాలు మోకాటి వద్ద వంగి వైకి యెత్తి వుంది. చేతులలోనున్న ఆయుధాలు శిథిలమై పోయాయి. ఒక యెడమ చేయి శర్మనిభంగిమతోవుంది. దేవి దిగువన ఒక శవంవుంది. దానిని రెండునక్కలు పిక్కుంటున్నాయి.

ఏకపాదశివుడు—గోలింగేశ్వరాలయం పడమరగోడ

దేవత :- రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల గదిలో వున్న యీ శిల్పం ఒక దేవతలయ వున్నది. ఆమె కుడికాలును స్వల్పంగా వంచి ద్విభంగిమతో నిలబడి వుంది. కుడిచేతిలో పాత్ర, యెడమచేతిలో ఖట్వాంగము వున్నాయి. కుడివైపున ఒక స్త్రీ నిలబడి వుంది.

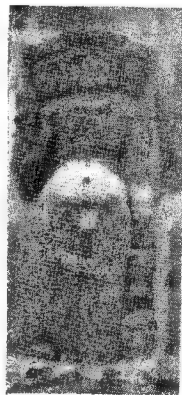
పడమర గోడపై దిగువ శిల్పాలు వున్నాయి

ఏకపాద శివుడు :- రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల అరలో వుంటున్న శిల్పం. ఈ స్వామికి కాలుగు చేతులు వున్నాయి. పై కుడిచేతిలో

పాత్ర, పై యెడమచేతిలో ఖట్వాంగము వున్నాయి. క్రింద చేతులలో గల వస్తువులు శిథిలమై పోయాయి.

దేవత :- ఈ విగ్రహం రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల అరలో వుంది. ఆమె కూర్చుని వుంది. ఆమె తలకి పైన మూడు పానుపదగలు వున్నాయి.

కుమారస్వామి :- ఈ శిల్పం గోడమధ్య గల గుటిలో వుంది. ఈయన సమభంగంలో నిల్చుని వున్నాడు. ఎడమ చేతిలో నాగము, కుడిచేతిలో నెమలి పులి వున్నాయి.

బ్రహ్మ :- ఇదిరెండు స్తంభాగ్రాల మధ్య అరలోవుంది. ఆయనకు చూడు చలన వున్నాయి. కుడిచేతిలో అక్షమాల, యెడమ చేతిలో కపిందలము వున్నాయి. పాదతలాన్ని యిరువైపులూ నిక్కెక్క భక్తుడు వున్నాడు.

బ్రహ్మ—అదే కలయంలో అడగోడ

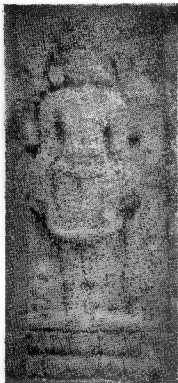
శివుడు :- ఈయన యెడమకాలు మునుచుకుని కూర్చున్నాడు. కుడికాలు మోకాటివద్ద వంగి వైకి యెత్తివుంది. కుడిచేతిలో పాత్ర వుంది. క్రింద మేకలంపున్న జంతువు వుంది. ఇది రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల గదిలో వుంది.

కంకాళ మూర్తి :- ఇది రెండు స్తంభాగ్రాల మధ్యగల అరలో వుంది. ఈయన యెడ్డుపై నిల్చుని వున్నాడు. కుడివైపున ఒక దాసి వుంది. ఆయన కుడిచేతిలో కంకాళ దండవుంది. ఎడమచేయి కట్ట వలంబితగా వుంది.

ఇంద్రుడు :- ఇది గోడ మధ్యగల గుటిలో వుంది. ఈయన యెడమకాలును స్వల్పంగా వంచి

నిల్చున్నాడు. ఇరు పక్కల ఒక్కొక్క సేవకుడు
వున్నాడు ఈయన కుడిచేతిలో వజ్రా వుంది
యెడమచేయి కట్టవలంబితగా వుంది ఆయన
మకుటు నుంచి పక్కలకి రెండు కొమ్ములు
వస్తున్నాయి

సూర్యుడు - సుఖంగా కూర్చుని వున్నాడు
రెండు చేతులలోను బిడ్డాలు వున్నాయి ఈశిల్పం
రెండు స్తూభాగాల మధ్యగల అరలో వుంది

విష్ణుమూర్తి - ఈ
శిల్పం రెండు స్తూభా
గాల మధ్యగల అరలో
వుంది. ఈయన నిల్చుని
వున్నాడు. కుడిపక్క
ఒక సేవకుడు వున్నాడు.
ఈయన పైకుడిచేతిలో
చక్రము, వైయెడమ
చేతిలో శంఖము, క్రింద
యెడమ చేతిలో గద
వున్నాయి. క్రింద కుడి
చేయి పరదముద్రలో
వుంది.

సూర్యుడు - గోలింగేశ్వ
రాలయ దక్షిణకుడ్యం

సూర్యుడు - ఈయన నిల్చుని వున్నాడు రెండు
చేతులలోను ఒక్కొక్క వద్దంపుంది ఇరుపక్కగా
ఒక్కొక్క భక్తుడు వున్నాడు ఆయనముందు సారథి
అచూరుడు కూర్చుని వున్నాడు క్రింద అయిదు
గుర్రాలు వున్నాయి

విగ్రహాలు - గోలింగేశ్వరాలయంలోను, దాని
ఆవరణలోను అందమైన విగ్రహాలు యెన్నో
వున్నాయి వాటిలో ముఖ్యమైనవి యివి

గణపతి - ఇది దేవాలయం ముఖ మండపంలోని
చిన్న గూటిలో స్థాపించబడింది ఈయనకు నాలుగు
చేతులు వున్నాయి ఎడమకాలు మునుచుకుని
కూర్చున్నాడు కుడికాలు మోకాటివద్ద వంగి పైకి

నవంబరు, 1958

యెత్తివుంది. వై కుడి
చేతిలో అక్షమాల, వై
యెడమచేతిలో పరశువు,
క్రింది కుడిచేతిలో టంక,
క్రింది యెడమచేతిలో
పుండ్రాళ్ళగిన్నె వున్నాయి.
తల్లపై వింతయైనమకుటు
వుంది దానిమధ్య కీర్తి
మకుటు వుంది దానికిగల
మూడు ముత్యాలచేరులు
నుదురు మూడు వైపులకు
వదుతున్నాయి నోరు
కుడిచైపునుంచి యేక
దంతం వచ్చింది

విష్ణుమూర్తి - అదే ఆలయం
అదే కుడ్యం

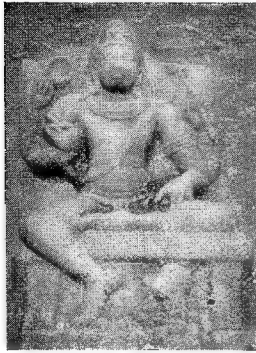
అలింగన చంద్రశేఖరుడు - శివపార్వతుల యీ
విగ్రహం ముఖమండపంలోకూడా వుంది శివుని పై
కుడిచేతిలో త్రిశూలా
వుంది. వైయెడమచేయి
మోచేతివద్ద వంగి, దేవి
కుడికుజంమీద ఆనివుంది.
క్రింద కుడిచేయి అభయ
ముద్రలో వుంది. క్రింద
యెడమచేయి దేవి వెనుక
నుంచినచ్చి అమె నడుం
చుట్టూ వుంది పార్వతీదేవి
యెడమచేయి కట్టవలం
బితగా వుంది కుడిచేయి
స్వామి వెనుకకు వెళ్ళింది

కుమారస్వామి - అదే ఆలయం
పశ్చిమ కుడ్యం

కుమారస్వామి - ఇదికూడా ముఖమండపంలోని
చిన్న ఆలయంలో వుంది ఈయన ద్వీభంగిలో నిలచి
వున్నాడు ఆయన వెనుక వెనులి నిలబడివుంది.
ఆయన వై కుడిచేతిలో త్రిశూలము, వైయెడమ
చేతిలో పాశము వున్నాయి. క్రింది కుడిచేయి అభయ

ముద్రలో వుంది. క్రింది యెడమచేయి నెమలి కంఠంపై వుంది.

శివుడు

శివుడు:- ఈయన యెడమకాలు ముణుచుకుని కూర్చున్నాడు. కుడికాలు వ్రేలాడుతూ క్రింద నందిపై మోపివుంది. పైకుడి చేతిలో అక్షమాల,

కుమారి

పై యెడమ చేతిలో త్రిశూలము వున్నాయి. క్రింది కుడిచేయి క ర్తరిహస్తంలోవుంది. క్రింది ఎడమచేయి యెడమతొడపై వుంది.

కుమారి:- ఇది గోలింగేశ్వరాలయం ముందుగది, నెల్లాల మధ్య వుంది. ఈమె ఎడమకాలు ముణుచు కుని కూర్చునివుంది. కుడికాలు వ్రేలాడుతూవుండి నెమలిపై మోపివుంది. ఈమెకు నాలుగు చేతులు వున్నాయి. పైకుడి చేతిలో వజ్రము, పైయెడమ చేతిలో పాశము వున్నాయి. క్రింద కుడిచేయి అభయ ముద్రలో వుంది. క్రింద యెడమచేయి ఒడియెడమ భాగంపై మోపివుంది. చేతిలో యేదో గుండ్రని వస్తువువుంది.

చాముండేశ్వరి

చాముండేశ్వరి:- ఇదిపై విగ్రహానికి పక్కనివుంది. ఈమె యెడమకాలు ముణుచుకుని కూర్చునివుంది. కుడికాలు క్రిందకు వ్రేలాడుతున్నది. ఈమెకు నాలుగు చేతులు వున్నాయి. పైకుడిచేతిలో ఖట్వాం గము, పైయెడమచేతిలో నాగము క్రింద కుడి చేతిలో పాత్ర, క్రింది యెడమ చేతిలో ఖడ్గము వున్నాయి. దిగువన నక్కలు పిక్కుతినే శవంవుంది.

కుమారస్వామి:- ఈ విగ్రహం ధ్వజ స్తంభానికి ముందర దేవాలయానికి దక్షిణానగల గుడిలో స్థాపించబడింది. ఈయన ద్విభంగిలో నిలబడివున్నాడు. వెనుక వైపున నెమలివుంది. అయస్కపై కుడిచేతిలో త్రిశూలము, పైయెడమచేతిలో పాశమువున్నాయి. క్రింది కుడిచేయి అభయముద్రలో వుంది. క్రింది యెడమచేయి నెమలికంఠం మీద వుంది.

రాష్ట్రంలో పీచు పరిశ్రమ

రాష్ట్రంలో శ్రీకాకుళం, తూర్పు, పశ్చిమగోదావరులు, నెల్లూరు జిల్లాల్లో 96,300 యెకరాల భూమిలో కొబ్బరితోటలు పెరుగుతున్నాయి. ఆయా జిల్లాల్లో యీ తోటలక్రింద వైశాల్యం వివరాలు దగ్గరగా యివి :

1. శ్రీకాకుళం	21,000 యెకరాలు
2. తూర్పుగోదావరి	56,900 „
3. పశ్చిమగోదావరి	10,000 „
4. నెల్లూరు	7,800 „

వై జిల్లాల కొన్ని ప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా శ్రీకాకుళం, తూర్పుగోదావరి జిల్లాల్లో పీచును నానబెట్టుటకు కూడా సౌకర్యాలు ఉన్నాయి. కాబట్టి యీ కొస్తా జిల్లాల్లో పీచు పరిశ్రమను అభివృద్ధి చేయుటకు అవకాశం ఉంది.

ఈ ప్రాంతాలలో యీ పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందక పోవుటకు దిగువ అంశాలు కారణమై ఉన్నాయి :

1. కొబ్బరికాయల్ని తీసినతరువాత నెల్లూళ్ళ వరకూ వాటిని ఒలవరు. ఆ తరువాతరూడా వాటిని పూర్తిగా ఒలవరు. ఇందువల్ల పారిశ్రామిక ఉపయోగానికై 100 కి 80 వంతుల డొక్కలు మాత్రమే లభిస్తాయి.

2. ఈ ప్రాంతాలలో కట్టెలు చాలా ప్రియంగా ఉండుటవల్ల కొబ్బరిడొక్కలలో చాలాభాగం యెండ బెట్టబడి వంతుచెరకుగా ఉపయోగంపడతాయి.

కాబట్టి పీచు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందాలంటే వై అలవాట్లను కఠినమే మార్చవలసివుంటుంది. ఈ ఆశయస్థితై, రాష్ట్రప్రభుత్వంపై ప్రగతిశాలిలో

యిదివరకే పీచు పరిశాలలను, పుత్పత్తి - శిక్షణా కేంద్రాలను ఏర్పరంభించింది. అక్కడ యెటా చాలమంది అభ్యర్థులకి డొక్కలనుంచి పీచు తీయడం నేర్పబడుతున్నది. పీచుచాపలు, బ్రష్చాపలు, త్రాళ్లు మున్నగు పీచు వస్తువుల తయారీ కూడా నేర్పబడుతున్నది.

ఒక్కొక్క జిల్లా పీచు పరిశ్రమ వివరాలు సంగ్రహంగా దిగువ యివ్వబడినవి :

శ్రీకాకుళం జిల్లా

ఈ జిల్లాలో దగ్గరగా 21,000 యెకరాల భూమి కొబ్బరితోటల క్రింద ఉన్నది. తీర్థప్రదేశంలోను, మహేంద్రవనం నది ముఖద్వారం వద్దను పీచును నానబెట్టుటకు సౌకర్యాలు ఉన్నాయి.

పీచు తయారీ వద్దతిని మార్చి, తద్వారా నాణ్యమైన పీచును తయారు చేయుటకు, పీచుపరిశ్రమ అభివృద్ధిపట్ల ప్రజలకు ఆసక్తి కలిగించుటకు మద్రాసు ప్రభుత్వం 1946 లో శారువలో పీచు ప్రదర్శన యూనిట్టు నొక దానిని ఏర్పరంభించింది. 1948 లో అది శిక్షణా పరిశాలగా మార్చబడింది. ప్రస్తుతం అక్కడ యెటా జాలరి మున్నగు చెనుకబడిన జాతులకు చెందిన 9 మందికి శిక్షణ యివ్వబడుతున్నది. వారికి రూ. 20 సైపెండు యివ్వబడుతుంది.

ఇక్కడ పీచు నుంచి త్రాళ్లు, సాదా చాపలు, రకరకాల అల్లికలు గల చాపల వరకూ అనేక పీచు వస్తువులు తయారువుతున్నాయి.

శారువలోని ప్రభుత్వ పీచుపరిశ్రమ పాఠశాలలో పుత్పత్తిని భాగాన్ని ఏర్పరంభించుటకు 23-5-58 న ప్రభుత్వం ఆమోదించింది.

తూర్పు గోదావరి జిల్లా

ఈ జిల్లాలో కొబ్బరి తోటలు పుష్కలంగా ఉన్నాయి. అవి పట్టా దగ్గరగా 16 కోట్ల కొబ్బరి కాయలు కాస్తాయి. ఈ జిల్లాలో కొబ్బరి తోటలు దగ్గరగా 56,900 యెకరాల భూమిలో ఉన్నాయి. అవి ముఖ్యంగా డెల్టా తాలూకాలోన రాజోలు, అమలాపురం, కొత్తపేట తాలూకాలు మూడింటి లోను ఉన్నాయి. ఈ తాలూకాలు సముద్రతీరాన ఉన్నాయి వాటి గుండా గోదావరి పాయలు గోతమి, వసిష్ట, కాళికలు ప్రవహిస్తున్నాయి. డొక్కలను నానబెట్టుటకు సముద్ర తీరాన, గోదా వరి, దాని పాయల తీరాలలోను వసతి ఉన్నది.

డొక్కలలో చాలాభాగం వంటచెరకుగా పుషయో గింప బడినా కొన్ని ప్రదేశాలలో పీచునుంచి త్రాళ్లు తయారు చేతాబడతాయి ఇవి యెక్కువగా బోటకు, గృహ, వ్యవసాయ ప్రయోజనాలకు పుషయోగించ బడతాయి.

అంతర్వేదిలో

ఈ జిల్లాలో పీచు పరిశ్రమ అభివృద్ధికి గల అవ కాశాల దృష్ట్యా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అంతర్వేదిలో పీచునానుడు కేంద్రాన్ని, యారన్ యూనిట్లను సెలకొల్పుటకై 5-6-56 న ఆమోదించింది. ఇక్కడ నాణ్యమైన పీచునార ఉత్పత్తి యగుచున్నది. ఈ కేంద్రం తన సరుకులను, ప్రభుత్వ కేంద్రాలకు, మైగ్రేటేటు సంస్థలకు రూడా అమ్ముతున్నది.

తాళ్ల రేవులో

ద్వితీయ ప్రాధానిక అభివృద్ధి కార్యక్రమం క్రింద, పీచు వస్తువుల తయారీకై ఉత్పత్తి - శివడా కేంద్రం స్థాపన మంజూరు చేయబడింది. పీచు తీయడం, పీచు వస్తువుల తయారీలో యిక్కడ 12 మంది అభ్యర్థులకు శివడా యివ్వబడు తున్నది.

ఈ జిల్లాలో పీచు పరిశ్రమ అభివృద్ధికై పై రెండు సంస్థలు యెంతమాత్రం చాలావఱసిన భావించ బడి నందున మరి రెండు ఉత్పత్తి - శివడా కేంద్రాలను, ఒకటి అంతర్వేదికి సమీపంలోను, రెండవది కొమరగిరి పట్నంలోను, సెలకొల్పుటకు ప్రభుత్వం ఆమోదించింది.

పశ్చిమగోదావరి జిల్లా

ఈ జిల్లాలో పీచు పరిశ్రమ సర్వాపురం, భీమ వరం తాలూకాలలో మాత్రమే నడపబడు తున్నది. అదైనా యించుమించు పుష ఉత్పత్తిగా అవలంబించ బడుతుంది.

యవకులకు శివడా నిచ్చి, కార్మికులను యీ పరిశ్రమ వైపుకు అకర్షించుటకై 'మొగ్గురు'లో ఉత్పత్తి - శివడా కేంద్రాన్ని సెలకొల్పుటకు 18-4-1956 న ఆమోదించ బడింది పీచు వస్తువుల తయారీలో 12 మంది అభ్యర్థులకు శివడా యివ్వబడు తున్నది.

రాష్ట్ర గవర్నరు శ్రీ భీమసేన సచార్య హైదరాబాదులో పురాతత్వ శాస్త్ర కేంద్ర సలహాసంఘం సమావేశాన్ని ప్రారంభించారు

పురాతత్వశాస్త్ర విశేషాలు

“ఈ రాష్ట్రంలో నాగార్జున కొండవద్ద జరిగే తృవ్యకం పనులను సేను స్వయంగా చూచే అవకాశం లభించింది నాగార్జున కొండస్థలం ఒక్క బౌద్ధ అవశేషాలకే ప్రసిద్ధిగాంచలేదు అది రాతియుగం నుంచి మధ్యయుగంవరకూ జరిగిన మానవ చరిత్రను పూనగ్రుచ్చినట్టు చెబుతుందికూడా ఇక్కడ జరిగిన త్రవ్వకాలవల్ల యీ విషయం వెల్లడిఅయింది అందుచేత యీ స్థలం యితర కారణాలచేతకూడా ప్రాముఖ్యంగలదే నీటి పారుదల ప్రాజెక్టు ఫలితంగా నాగార్జునకొండ పైభాగం మునిగిపోకుండా ఒక ద్వీపంలా తయారవుతుంది తృవ్యకాలలో జయల్పడిన పురావస్తువులలో విశేష పార్శ్వముఖ్యంగల కొన్ని టిని టిని ఆ కొండకొనపై పునర్నిర్మిస్తారనీ, 2 మరి

కొన్ని ముఖ్యవస్తువుల స్కేల్ మోడల్సు తయారు చేస్తారనీ, 8 మిగిలిన అన్ని వస్తువులకు మినియేచర్ మోడల్సు తయారు చేస్తారనీ, 4 కొండమీద పురావస్తు ప్రదర్శనశాలను, యితర భవనాలను నిర్మించి, అవిధంగా ఆ స్థలం చరిత్రను ముందుతరాలకి భద్ర పరుస్తారనీ తెలుసు కొనుటకు నాకు ఆనందంగా వుంది” అని హైదరాబాదులో 9-10-58 న జరిగిన పురాతత్వ శాస్త్ర కేంద్ర సలహాసంఘం 14 వ సమావేశంలో ప్రారంభోపన్యాసం చేసిన సందర్భంలో రాష్ట్ర గవర్నరు శ్రీ భీమసేన సచార్య అన్నారు ఆయన యింకా యిలా అన్నారు

“ఈ సంఘం మళ్ళీ మళ్ళీ చేసిన సిఫార్సుల నమన రించి వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పురాతత్వ సంస్థ

లను నెలకొల్పినవి. మిగిలిన రాష్ట్రాలలో అట్టి సంస్థల స్థాపన విషయం అంతోచనతో పున్నట్లు కనబడుతుంది. అయితే యీ విషయంలో తృప్తికరమైన అభివృద్ధి జరిగినట్లు కనబడదు. ఈ విషయంలో నా అభిప్రాయ ముడికే. రాజ్యాంగం అమలులోనికి వచ్చుటకు ముందుగానే పురాతన శాస్త్రాన్ని కేంద్ర విషయంగా చేయుట వాంఛనీయమని చెబుతాను, ఎందువల్లనంటే, శ్రవ్యశాఖలు మున్నగు వాటిలో రేపటి యెక్కువ ముఖ్యమైనదో తెలుసుకొనుకేమి, మామూలుసవన, పరిశోధనలు యెక్కువ చక్కగా జరుగుటకు యేర్పాటు చేయుటకేమి కేంద్ర సంస్థకు యెక్కువ అవకాశాలు వుంటాయి. సాంకేతిక సిబ్బంది, పరికరాల పునయోగం విషయంలో కూడా యెక్కువ విస్తృతమైన అవకాశం వుంటుంది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తమ సిబ్బందిని బల పరుచుకో లేకపోతున్నా లేక పురాతన శాఖలను విడిగా యేర్పాటు చేయలేక పోతున్నా అందుకు గల కారణాలలో ధనాభావం ఒకటి. ప్రత్యేక శాఖలు వున్న చోట కూడా అర్హులైన మరుమిలు, తగిన సాధన సంపత్తి లేక యిబ్బంది కలుగు తున్నది. ఆ పైన దీనిని కేంద్రానికి బదిలీ చేసినట్లుయితే ఒకే వనిని పునరావృత్తం చేయడం చాలావరకు తప్పకుండాకూడా".

పూర్వంనుంచీ నునదేశంలో రాజకీయ, సాంస్కృతిక సంబంధాలుగల వివిధ ఆసియా దేశాలకు పురాతన శాస్త్రజ్ఞుల వర్గాలను సంపే విషయాన్ని ప్రస్తావించి ఆయన యిలా అన్నారు: "మన దేశ చరిత్రను ఆసియా దృక్కోణంతో చదువవలసిన అగత్యాన్ని గురించి నేను హాక్స్ చెప్పనక్కరలేదు. పది మిలన్లను అన్నే సంవత్సరాలతో వేర్వేరు ఆసియా దేశాలగు సంపే విషయాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వం సూత్రప్రాయంగా అంగీకరించినదని తెలుసుకోని చాలా సంతోషించాను. ఇవి (మిలన్లు) మనకు విలువయిన సమాచారాన్ని తెలుపగల వనుటలో సందేహం లేదు.

"శ్రవ్యశాఖలు, పురావస్తు పరిశీలనలు మున్నగు వాటికై ప్రభుత్వం విశ్వవిద్యాలయాలను యితో

ధికంగా సౌకర్యాలను కలిగిస్తుందని ఆశించ వచ్చుననుకుంటాను. వీటివల్ల గడచిన మన దేశచరిత్ర తెలవటమే కాక దేశానికి ముఖ్యంగా కావలసిన శాస్త్ర కల్పన సిద్ధిస్తుంది కూడా. మన విశ్వ విద్యాలయాలలోను, విద్యాసంస్థలలోను మన సాంస్కృతిక చరిత్ర పరిశీలన పట్ల యెక్కువ శ్రద్ధ చూపాలనే విషయం అంగీకరించ బడింది. కాబట్టి విశ్వ విద్యాలయాలు యెక్కువగా పరిశోధనను జరపాలి. పురావస్తు పరిశీలనకై వాటికి ధారాళంగా గ్రాంట్లు యివ్వబడాలి."

చరిత్రాత్మకమైన నగరం

కేంద్ర విజ్ఞాన శాస్త్ర పరిశోధన, సాంస్కృతిక వ్యవహారాల మంత్రి శ్రీ హుమాయూన్ కబీర్ తమ అధ్యవేషన్యాసంలో యిలా అన్నారు:

"ఈ రోజు మనం చరిత్రాత్మకమైన ప్రాచీన నగరంలో సమావేశమయ్యాం. భారత దేశంలో రెండో పెరు పెట్టబడిన కొన్ని నగరాలలో యిది ఒకటి. ఇక్కడ శ్రీ నవాబ్ జమైన్ ఒక లాభిత్రయము, మంచి అభిరుచి కనబడతాయి. భారత దేశం ప్రపంచ సారముయితే ప్రాచీననాడు భారత దేశ సారం. ఇక్కడ యెన్నో సంస్కృతులు మేళవమై ఒక పుష్పాడి సంస్కృతిని సృష్టించాయి. ఇది ప్రపంచానికి భారతదేశం అందించిన ఫలం. ఇక్కడ నూతన జీవితం, నూతనయుగం కోర్కెల మధ్యనే మన ప్రాచీన పౌర శత్రులను, యిటీవల గడచిన మన చరిత్రను చూస్తాం. ఇక్కడ చరిత్ర కందని చాలము, చరిత్ర కూడా వర్తమాన భవిష్యత్తులతో చెట్టాపట్టాలు చేసుకుని నడుస్తాయి. ఈ సంఘం యిప్పుడు తన సమావేశానికై రాజధానికి దూరంగా నున్న చరిత్రాత్మకమైన యీ నగరాన్ని యెన్నుట గమనార్హమని నా అభిప్రాయం."

ఇంకా ఆయన యిలా అన్నారు : "ముఖ్యంగా ఎనిమిది రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పురాతన శాఖలు నెలకొల్పి నందుకు, త్వరలోనే అట్టి శాఖల ప్రారంభాన్ని గురించి మరి వారుగు రాష్ట్రాలు అంతో చిస్తున్నందుకు నాకు అనందంగా వుంది. ఈ

విషయంలో అభివ్యక్తిలోనే సముఖమైన నిర్ణయాన్ని చేస్తాయనీ, యింకా యీ విషయం గురించి ఆలోచించని రెండు రాష్ట్రాలు కూడా త్వరలోనే అలా చేస్తాయనీ అభిప్రాయం. ఈ విధంగా మాకు పెక్కు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తమ కార్యకలాపాలను గురించి నివేదికలు పంపుతాయి. పేరు చెప్పను కాని ఒక్క రాష్ట్రం మాత్రం జరిగే సంవత్సరానికి తన నివేదికను పంపలేదు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలన్నీ స్వంతంగా పురాతత్వ శాఖలను నెలకొల్పు కోవల సిన అగత్యాన్ని గుర్తించేట్లు, ప్రాచీన కట్టడాల రక్షణకై శాసనాలు చేపట్టేట్లు కృషి చేశానని అనుకోనే హక్కు యీ సంఘానికి కలదని భావిస్తాను.

“సమీక్షలో నున్న సంవత్సరం (1957-58) లో జరిగిన మరి మూడు అభివృద్ధులను గురించి ప్రత్యేకంగా పేర్కొన వచ్చు. మొదటిది, 1958 ప్రాచీన కట్టడాలు, పురాతత్వ స్థలాలు, అవశేషాల చట్టం. ఇది పెక్కు అసందర్భాలను తొలగించి మన తాజా శాసనాన్ని జార్యాగంగ నిబంధనలకు అను రూపం చేసింది. ద్వైతేమీ వ్యక్తుల అధీనంలో వున్న పురాతన వస్తువుల రక్షణకు కూడా ప్రభుత్వానికి అవకాశం కల్పించే నిబంధన యీ సంఘానికి యిష్టం కాకలదని నమ్ముతాను.

“రెండవ అభివృద్ధి యేమిటంటే, జమీన్దార్-శాస్త్రి కట్టడాల స్వాధీనానికి తగిన యేర్పాట్లు పూర్తికావడం. ఇందుకు సంబంధించిన యేర్పాట్లు దాదాపు పూర్తి అయినవని యీ సంఘం గడచిన సమావేశంలో మోదానా అజాద్ చెప్పారు. కాని వరిపాలనా సంబంధమైన కొన్ని చిక్కులవల్ల బదిలీకి యితరతరకూ వీలు కాలేదు. ఈ సంఘం వచ్చే సంవత్సరం సమావేశ మయినప్పుడు భారతదేశం యీ ప్రాంతంలోని శాఖ కార్యకలాపాలను గురించి జాగా విపులంగా చెప్పగలమని అభిప్రాయం.

“క్రొందటి సమావేశంలో యిష్టం లేకపోయినా పరిస్థితుల ఒత్తిడికి లోబై కేంద్ర పురాతత్వ గ్రంథాలయాన్ని ఢిల్లీమంచి నాగపూరుకి మార్చుటకు అంగీకరించామని యీ సంఘ సభ్యులకు జ్ఞాపకం వుండి వుంటుంది. ఈ గ్రంథాలయం మొత్తం

అసియాలోకే పెద్దది. దానిని భారతీయ పండితులే కాక విదేశాలవారు కూడా వుపయోగించు కుంటారు. దీని విషయంలో మొదటి నిర్ణయాన్ని మార్చగలిగే మని చెబితే సభ్యులు సంతోషిస్తారని నమ్ముతాను. కేంద్ర పురాతత్వ గ్రంథాలయం పూర్వం వలెనే ఢిల్లీలోనే వుంటుంది. యిప్పుడు తుది నిర్ణయం తీసుకోబడింది.

“ప్రె-హిస్టారిక్ పురావస్తు శాస్త్రంలో పరిశోధన చురుగ్గా కొనసాగు తున్నది. దీనిని గురించి స్వల్పంగా చెబుతాను. 15 సంవత్సరాలకు పూర్వం భారతీయ పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులు ప్రె-హిస్టారిక్ పరిశోధనను చేపట్టే వారేకాదు. అందుచేత యీ విషయం యిప్పుడు మరి గమనార్హం. చింద్ర శ్రీ కృమి కొన్ని న దీ లో య లు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సున్నపురాతి గుహలు, పంజాబు, తమిళ నాడు కొన్ని ప్రాంతాలలోని నదుల యెగువ భాగాల లోను జరిగిన పరిశీలనలవల్ల భాదతదేశపు మిక్కిలి ప్రాచీనమైన సంస్కృతుల కాలాల వరకు క్రమాన్ని నిర్ణయించ గలమనే ఆశ కలుగుతున్నది. ఈ విధంగా భారతదేశపు నేటి పురాతత్వ శాస్త్రప్రభుత్వం రాతి యుగపు స్థలాలతో నిండి వున్నది. ఇవి గడచిన దశాబ్దంలోనే కనుగొన బడినవి.

“సిందులోయ నాగరికత ప్రత్యేకం ఒక ప్రాంతానికి, స్థానిక కృషికి సంబంధించినది కాదని, అది భారతదేశంలో విజాల ప్రదేశాలకి వ్యాపించినదని నానాటికి యెక్కువ స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. లోభలోక్రవ్వకాలలో హరప్ప సంస్కృతికి చెందిన ముఖ్యమైన దాడిడాన్త్య పోటీ పోస్టు బయల్పడింది. ఈ సంస్కృతి కేంద్రాలు, దక్షిణాన నర్మదా, తపతి నదుల మధ్యగల బోగోన్, మారతల్ నరకూను, తూర్పున యమనానది షవనది హిందాన్ తూర్పు తీరం వరకూను కనిపించాయి. ఈ స్థావరాలు అనలు సింధుస్థలాలకు యెంతో దూరంగా వున్నా, మొహంజోదారో, హరప్పాలలో కనుగొన్నట్లు అక్కడ నివసించిన ప్రజలు పట్టణ నిర్మాణం, ప్రజా రోగ్యాల విషయంలో అనే సంప్రదాయాలను మన్నించారు. ఇది గమనార్హం.

“ప్రభుత్వశాఖ, విశ్వ విద్యాలయాల మధ్య సహకారానికి వృద్ధియని, కౌశాంబిలోని తృప్త్య కాలు చక్కని నిర్దర్శనం ఉజ్జయినిలో త్రవ్వకాలవల్ల అక్కడ చరిత్ర కాలానికి ముందు, చరిత్రకాలం ప్రారంభ దశలోను రక్షణపద్ధతిని గురించి యున్న ముఖ్య విషయాల తెలిశాయి. అల్టాబాదు విశ్వ విద్యాలయం కౌశాంబిలో జరిపిన త్రవ్వకాలవల్ల ఆ ప్రాచీన నగరం విస్తృతమైన రక్షణ పద్ధతులలో ఘుళ్ళాంకాలు బయట పడ్డాయి.

“జరిగే సంవత్సరంలో యితర విశ్వ విద్యాలయాలు మున్నగు సంస్థలు కూడా ముఖ్యమైన పనిని చేశాయి. నవదశ్ లిలో దక్కన్ కాలేజీ పోస్టు - గ్రాడ్యుయేటు, పరిశోధక సంస్థ మొట్ట మొదటిసారిగా పోస్టో హిస్టారిక్ చాల్కోలిథిక్ (chalcolithic) స్థలాన్ని పెద్ద యెత్తున త్రవ్వించి. కలకత్తా విశ్వ విద్యాలయం చంద్రకేతు ఘర్ లో జరిపిన త్రవ్వకాల వల్ల తూర్పు ఇండియా చరిత్ర కాలానికి సంబంధించిన మంచి వివరాలు చిక్కాయి. కాశీ హిందూ విశ్వ విద్యాలయం రాజా ఘాట్ లో జరిపిన త్రవ్వకాలవల్ల గంగానది లోయ చరిత్ర ప్రారంభ, ఆఖరి కాలాలకు సంబంధించిన దర్శనీయమైన అవశేషాలెన్నో బయల్పడ్డాయి.

“వైశాలిలో కె. పి. జయశాస్త్రి పరిశోధక సంస్థ జరిపిన త్రవ్వకాలు ప్రత్యేకించి పేర్కొనదగినవి. అందులో ఒక స్థూపం దొరికింది. అది మౌర్యుల కాలానికి ముందుది. నిశ్చయంగా తెలియక - పోయినా, బుద్ధుని నిర్మాణాంతరం ఆయన అవశేషాలపై నిర్మించబడిన సంప్రదాయ సిద్ధమైన రి స్థూపాలలోను యిది ఒకటి అని అనుకోవచ్చు.

సాటిలేని సంపద

“ఆఖరిని చెప్పినా చాలా ప్రధానమైన విషయం నాగార్జున కొండలో ప్రభుత్వశాఖ చేసిన పనిని చెప్పాలి. ఈ స్థలం ఒక్క టెన్డ్ర అవశేషాలకే ప్రసిద్ధిగాదని రాశియుగం నుంచి మధ్యయుగం వరకూ జరిగిన చరిత్రను అది వరుస క్రమంగా తెలియజేస్తుందని రానురాను బాగా స్పష్ట పడుతున్నది.

రాశియుగం మున్నగు యుగానికి సంబంధించిన వస్తువులు యిక్కడ లభించినంతగా మరెక్కడా లభించలేదు. శాతవాహన, ఇక్ష్వాకు, చాళుక్య రాజుల పాలనల క్రిందివస్తువులు విడదీయ లేనంతగా కలిసిపోయి వున్నవిక్కడ. ఇక్కడ తృప్త్యకాలు జరుపుటకాక నిర్ణీతమైన ప్రాచీన వస్తువులను ములిగి పోయడా వుండే కొండ పై ఖాగానికి తరలించుటకు కూడా సమీక్షలోనున్న సంవత్సరంలో చర్య గైకొన బడింది. ఇక్కడ పురావస్తు ప్రదర్శనశాల నిర్మాణం వంకర్పించబడిన విషయం సభ్యులకు విదితమే. ఇక్కడ సాధ్యమైనన్ని అసలు వస్తువులు భద్రపరచ బడతాయి. రదలించుటకు విలువేని వస్తువుల నమూనాలు తయారుచేసి భద్ర పరచబడతాయి.

“వివిధ ప్రాంతాలలో విశ్వ విద్యాలయాలు, స్వయంత్ర సంస్థలు తృప్త్యకానికి పూనుకోడం హరణీయం. కేంద్రీ కృతమైన అట్టి కృషి ద్వారానే విస్తార ప్రదేశాలను పరిశీలించి భారగచేత చరిత్రకు సంబంధించి యుంపనరకూ తెలియని విషయాలను తెలుసు కొనుట సాధ్యపడుతుంది. ఆపైన యిట్టి వందరూలలో స్వచ్ఛంద కృషి తక్కువ ఖర్చుతో జరిగి యెక్కువ ఫలితాలను యిస్తుంది. అట్టి సంస్థలు సహజంగా ఆర్థిక, వదితర సహాయాలకై కేంద్ర ప్రభుత్వం మీద ఆశ పెట్టుకొంటాయని నాకు తెలుసు. కాని వారి కోర్కెలు యెల్లప్పుడూ పూర్తిగా తీరవని నేనంటే మీరు అపార్థం చేసుకోరని ఆశిస్తాను. మేము మాకుగల ధనం, సాంకేతిక నిబ్బంది ననుసరించి సాధ్యమైన పహాయం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తాం. కాని అట్టి అసధికార సంస్థలు యెక్కువ తమ కాళ్ళమీద తాము నిలబడాలని ప్రయత్నిస్తాను.

దేశంలో పురాతత్వ విషయకంగా జరిగిన పని వివరాలు హిందీలో కూడా ప్రకటింప బడాలని గడచిన సమావేశంలో కోరబడింది ఈ విషయంలో కొంత వరకూ చర్య గైకొన బడింది. భవిష్యత్తులో, వరుస తప్పకుండా అవి హిందీలో ప్రకటింపబడేలా చూస్తాం. దేశంలో పురావస్తు సంబంధమైన పనిని గురించి ప్రజలకు తెలిసేలా యింపుమింపు 64

శేటిల సమాచారాన్ని తయారు చేయమని కూడా సేను డైరెక్టరు జనరల్ ను అడుగుతున్నాను. ఈ సంఘం మళ్ళీ సమావేశ మయే లో గా యిది భారతీయ భాష అన్నిటిలోను ప్రకటింపబడుతుందని ఆశిస్తున్నాను. ప్రచురణలకయ్యే శుభ్యులో కొంత భాగాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వం భరిస్తుంది. దాని యీ బోర్డు సభ్యులు డైరెక్టరు జనరల్ తో సహకరిస్తేనే యీ పథకం జయప్రదం కాగలదు. వారు తమతమ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు, విశ్వ విద్యాలయాల నుంచి ఖర్చుతో కొంత భాగాన్ని సంపాదించాలి. వచ్చే సంవత్సరం నుంచి ప్రజల పునయోగార్థం యేలా భారతీయ భాష అన్నిటిలోను నివేదికలు ప్రకటింపబడితే బాగుంటుంది.

“ఒక విషయంలో సేను వేత్తలయిన యీ సంఘ సభ్యుల సలహాను అర్థిస్తున్నాను. ఈ నాడు యిరువయిదు 4,000 పురా వస్తువులు కేంద్ర జాబితాలో వున్నాయి. పురావస్తువులు, స్థలాల ప్రాముఖ్యం హెచ్చుగా తెలియుటతో యివి యింకా యెక్కువయ్యే అవకాశం వుంది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు క్రింద వుండవచ్చిన పురావస్తువులు తక్కువగా వంటున్నాయని, అవి అంత ప్రాముఖ్యమైనవిగా వుండుట లేదని యీ సంఘ సభ్యులు అప్పుడప్పుడు ఫిర్యాదు చేస్తున్నారు. వీహోరులో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం క్రింద చిన్నరకం పురా వస్తువులు 18 మాత్రమే వున్నాయి. అవి అంత ముఖ్యమైనవి కావుట. ఇందువల్ల రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పురాతత్వ శాఖలను యేర్పాటు చేయుటకు ప్రోత్సాహం కలుగడం లేదని కొందరు భావిస్తున్నారు. ఒక వంక కేంద్ర ప్రభుత్వంపద్దగల పురావస్తువుల సంఖ్య పెరిగి పోతున్నది. వీటి విషయంలో కేంద్ర పరిపాలన అసాధ్యం కావచ్చు కూడా. కాబట్టి కేంద్ర జాబితాను అప్పుడప్పుడు పరిశీలించి అధిక ప్రాధాన్యం గలవిగా వస్తువులను, స్థలాలను మాత్రమే డైరెక్టరు జనరల్ అధ్వర్యం క్రింద వుంచితే బాగుంటుందని సూచించబడింది. మిగిలిన వాటిలో కొన్నిటిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు భద్రపరచ వచ్చు. అట్టి యేర్పాటుతో ప్రతి రాష్ట్రానికి గల పురాతత్వ శాఖకు చేతినిండా పని వుంటుంది. అప్పుడు వాటి పునికి సార్థక మవు

తుంది. చరిత్రాత్మకంగా అంత ప్రాముఖ్యం లేని వాటిని, అంత భద్రపరచ వలసిన స్థితిలో లేని వాటిని కొన్ని నిర్దిష్టమైన పరతులకు లోబడి విశ్వ విద్యాలయాలకు, అసధికార సంస్థలకు అప్పగించ వచ్చు. కొన్ని సంస్థలలో వాటిని కొంత వరకూ భద్రపరచి, కొంతవరకూ అవి అసలు నెలకొల్పబడిన ప్రయోజనాలంటి ప్రయోజనాలకై పునయోగించ వచ్చు. ఇందువల్ల స్థానిక ప్రాముఖ్యంగల పురా వస్తువులను యెక్కువగా భద్ర పరుచుటకు, ఆ విషయంలో స్థానికుల శ్రద్ధా సక్తులను చూరగొనుటకు నీలు పడుతుంది.

“దీర్ఘిలో భోలీ భటియగి కా మహల్ అనే పాత కట్టడం ఒకటి వుంది. ఇది ఫిరోజ్ షా క్లెక్ యెంతో యిష్టంగా పాడుకునే పేట నివాసమని విశ్వసించబడుతున్నది. నేడు యిక్కడ కేవలం కొన్నిగోడలు మాత్రమే మిగిలి వున్నాయి. నిజానికి యిక్కడ భద్రపరచ వలసిన దేమీలేదు. అది భద్రపరచ బడిన స్థలమని తెలియచేయుట కక్కడ ఒక నీలం సోఠీను బోర్డు మాత్రం వుంచబడింది. దానిని రవాణా మంత్రిత్వ శాఖిగాని లేక గుర్తించబడిన అసధికార సంస్థకు కాని అప్పగించి, అక్కడ అంతర్జాతీయ యువజన వసతిగృహమో లేక ఆకర్షణీయమైన యాత్రికుల కేంద్రాన్ని నడపమంటే బాగుంటుంది.

“భద్ర పరచిన పురా వస్తువులను పండుగలు, ప్రత్యేక వత్సవాల సందర్భంలో వాడ్లం విషయంలో కూడా సేను యీ సంఘం సలహాను తెలుసుకోవలెచూస్తుంది. ఇవన్నెక్కురు జనరలు యిటీవల యూరప్ వెళ్ళినప్పుడు యిట్టి పురా వస్తువులు ఇటలీ, జర్మనీ లలో యెలా పునయోగించ బడుతున్నవో పరిశీలించి పరిశీలించమని సేను చెప్పాను. ఈ దేశాలలో పొచ్చిన కట్టడాలు చాలా వున్నాయని మీకు జ్ఞాపకం వుందనుకుంటాను. రోమ్ లో పాతవి, కొత్తవి ఒకదాని వక్క ఒకటి వుండుట సేను మాతాను. జాతీయ పర్యదినాలలో పాత కట్టడా లలో కొన్ని పునయోగించ బడతాయి.

“ఈ నాడు మనం దేశపు గత చరిత్రను తెలుసు కొనుటకు, కొత్త చరిత్రను సృష్టించుటకు కృషి

చేస్తున్నాం. ముప్పది సంవత్సరాల క్రిందట
హిందూదేశ చరిత్ర ప్రారంభం కొన్నివేల సంవత్స
రాల వెనుకకు వెట్టబడినది. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన
విప్లవం, మన పూర్వ చరిత్ర తెలుసుకునే యీ
కృషి బాగా శ్రీవంగా వేగంగా జరుగు తున్నది.
కేంద్ర ప్రభుత్వ శాఖలను బాగా పోషింది.
పరిశీలన, అభివృద్ధి మున్నగు పనిని విశ్వ విద్యాల
లయాల మున్నగు సంస్థలు జరుపు తున్నవి.
మరొక వంక దేశం స్వాతంత్ర్యం జీవిత విధానాన్ని

నిర్మించే మహాకృషిలో లీనమై ఉన్నది. విజ్ఞాన
శాస్త్రం, టెక్నాలజీ భూమిచేఖలనే మార్చి
పొందిన గ్రామాలను అసమాన పట్టణసంతగా
మార్చి వేస్తున్నవి. శీవ్రమైన పరిణామాలు జరుగు
తున్న యిట్టి సమయంలో మన పూర్వచరిత్ర నేర్పిన
గుణపారాలను యెరిగి వుండుట మరీ అవసరం. పురా
తత్వం మన ప్రయత్నాలకు, కార్యకలాపాలకు
అర్థాన్ని, ప్రయోజనాన్ని యిచ్చి తద్వారా నేటి
భావనను అద్భుతంగా సరిచేస్తుంది.

వన్యమృగాల ప్రాముఖ్యత

(శ్రీ) టి. వి. సుబ్బారావు, ఎమ్. ఎస్. సి., డి. ఎస్. సి. (ఎడింబరో) ఫారెస్టు యటరై డిప్లం ఆఫీసర్

అడవిమృగాలను గౌరవించటం మన మహా సంస్కృతీ సంప్రదాయానికి కొత్త యేమీకాదు. ఆవు, ఎద్దు, పసుగ, పులి, సింహము అఖిరికి పాములకి కూడా మన ప్రాచీన వాఙ్మయంలో గౌరవస్థానం వుంది. పూర్వం అడవిమృగాలకు రాజరక్షణవుండేది; అనధికారంగా, విచక్షణాపాతంగా వాటిని చంపిన వారు శిక్షింపబడేవారు. మన పూర్వజుల ఆశ్రమాలు అడవిజంతువుల రక్షణస్థావరాలుగా పరిగణింపబడేవి. అక్కడ జంతువులు నిర్భయంగా నంచరించేవి. ఉత్తమోత్తమమైన మన సంస్కృతికి జన్మస్థలం యీ ఆశ్రమాలే.

యుగయుగాలుగా మానవులు పేటాడి అనందిస్తున్నేవున్నారు. రాతియుగంలో మానవుడు ఆహార, వస్త్రాలకు యెక్కువగా అడవిమృగాలపై ఆధారపడ్డాడు. నాగరికత కొంతవరకూ అడవిజంతువులపై ఒత్తిడిని తగ్గించింది. పేటతరువాత ప్రమాదంతో కూడిన ఆటగా గుర్తించబడింది. రాబాలు, ప్రత్యేకార్హతగల కొందరు వ్యక్తులు మాత్రమే పేటాడే వారు. ఆధునిక పేట పద్ధతులు పూర్వపు సున్నత దర్జాలనుంచి దిగజారిపోయినవి; అడవివుతో దొంగపేట అడవిమృగాల ప్రాణానికి ముప్పుగా పరిణమించింది. పెచ్చే జనాభాకు నివాసస్థలంకోసం క్రమేణా అడవులను తగ్గించుట, మారుమూల ప్రదేశాలలో రాకపోకల సౌకర్యాల పెంపుదల, విధ్వంసక ఆయుధాలు శీఘ్రంగాములైన ఆధునిక శకటాలు నీటివల్ల అడవిమృగాల సంజాతవరం యిదివరకులావాటికి రక్షణస్థావరంగాలేదు.

గ వి

బ్రహ్మాండమైన వృక్ష, జంతు సంపదతో ప్రకృతి భారతదేశాన్ని ఆశీర్వదించింది. భారతదేశంలో కీటకాలు, పాములు, కప్పలు, పక్షులు, ఎలుకలు, ఉడుతల దగ్గరనుంచి మృగరాశైన సింహాలు, పెద్దపులులు, చిరుతపులులు, ఎలుగుజంట్లు, అడవిబిడ్డలు, కణుజాలు, చీటాలు, నల్లలేళ్లు, జింకలు, నీలగిజ, అడవి పందులు మున్నగు జంతువులవరకు వున్నాయి. మన దేశంలో పెక్కువదగిన మరికొన్ని జంతువులు యివి: అనాదిగా భారతీయ జీవిత సంస్కృతులతో సంబంధంగల గజరాజులు ఒంటికొమ్ము ఖడ్గమృగాలు, హిమాలయాల దంతంలేళ్లు వగైరా.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అడవిమృగాలు సమృద్ధిగావున్నాయి. మన అడవులలో నేటికీ పెద్దపులులు, చిరుతపులులు, అడవిబిడ్డలు, తోడేళ్లు, ఎలుగుజంట్లు, కణుజాలు, చుక్కలలేళ్లు, నల్లదుప్పలు, ఆరిచేలేళ్లు, పెద్ద పెద్ద ఉడుతలు, నాలుగుకొమ్ముల దుప్పలు, అడవి పందులు, అడవిచుక్కలు, అడవిగొట్టలు, నీలంగులు, మొనళ్లు వగైరా జాతులు వున్నాయి. పక్షిజాతులలో అనేకరకాలజాతులు, సెమళ్లు, పుల్లముపిట్టలు, పాట్రీడ్డిలు మున్నగునవి వున్నాయి.

సుమారు ఒక దశాబ్దముంచి ఒక్క ఆంధ్రప్రదేశ్ లోనేకాక మొత్తం భారతదేశంలోనే వన్యమృగాలు శీఘ్రంగా అంతరిస్తున్నాయి. యుద్ధం ముగిసిన తరువాత యివి ప్రజలందరి దృష్టికి ఆకర్షించేటంత శీఘ్రంగా అంతరించవారంభించాయి.

అర్థికాది ప్రయోజనాల దృష్ట్యానేకాక ప్రకృతి ప్రసాదించిన సహజసంపదంగా వన్యమృగాలను పరిరక్షించుకోవాలి మనం.

పెక్కు యితర దేశాలలో ఆఖరికి పిల్లలుకూడా జంతువులు, వజ్రాలపట్ల యెంతో శ్రద్ధతీసుకుంటారు. అక్కడ జంతుప్రపంచాన్ని గురించి యెన్నో పుస్తకాలు వున్నాయి. చాలమంది యెదో ఒక అపురూపమైన పక్షిని చూచుటకై శ్రమకోరూడిన ప్రయాణాలు చేస్తారు. మనం చూచి ఆనందించుటకు అద్భుతమైన జంతువులు లేకపోయినట్లయితే మన జీవితం చచ్చి పైభవరహితంగా వుంటుందని మనం గ్రహించాలి.

తులాదండం

ప్రకృతి తులామానం దృష్ట్యాకూడా వన్యమృగాలను పరిరక్షించుట అవసరం. జంతువులనుతినే జంతువులే లేకపోతే మొక్కలనుతినే జాతులు పెరిగిపోతాయి, ప్రకృతి అతిని సహించదు. మాంసాహారులు, కీటకాహారులు అయిన జంతువులు లేకపోయినట్లయితే క్రిమీకీటక సమూహంమధ్య మనం యెప్పుడో మరణించివుండుము. కారణం అవి అతి త్వరగా వృద్ధిపొందడమే. ప్రకృతిశక్తులు శీఘ్రాభివృద్ధిని పొందే ప్రాణులను ఒక హద్దులో వుంచుతాయి.

సింహం, చెద్దపులి, చిరుతపులి మున్నగు క్రూర జంతువులను, వంటలను సాదుచేసి లేడి, పంజీజాతులను పరిరక్షించుట యెమి వివేకమని కొందరు అన్నారు. కాని వివిధరకాల వన్యమృగాలు వున్నాయి. అంటే ప్రకృతి చేసిన యెర్పాటు అని మనం మరచిపోకూడదు. ప్రకృతి యెప్పుడు స్పష్టితో శక్తిని అన్నిచోట్ల సమానంగా వుంచుచుంది. ప్రతి జంతువు, పక్షి ఆఖరికి కీటకము కూడా మానవునికి వుపకరిస్తాయి. చేపలు, తాంబేళ్లు నీటిని శుభ్రంచేసి తద్వారా మానవునికి నీటివల్ల జబ్బులు రాకుండా కాపాడుతాయి. నక్కలు, రాంబందులు పొలాలలోని అమేష్టావధార్థాలను హరించి వాటిని శుభ్రంగా వుంచు

తాయి. చాల వజ్రలు ముఖ్యంగా వద్రంగి పిట్ట, మామూలు పిచికలు వగైరా మానవుల ఆరోగ్యానికి, వ్యవసాయానికి, వృక్ష సంరక్షి అభివృద్ధికి ఆటంకాలైన కీటకాలను భక్షిస్తాయి. మాంసాహారులైన క్రూర జంతువులు వ్యవసాయానికి, వృక్ష సంరక్షికి శత్రువులైన జంతువులను రూపుమాపుతాయి. మానవ జీవక్రమంలో కాని మరొక కారణం వల్ల కాని ప్రకృతి క్రమము తారుమారుయిన నాడు తప్పక చిక్కుకలుగుతుంది. ఇంగ్లండులో కుందేళ్లను యెక్కువగా నిర్మూలించుటతో నక్కలు, తోడేళ్లు, కోళ్లను తినడం ఆరంభించాయి. భారతదేశంలో పెక్కుచోట్ల తోడేళ్లు పిల్లల్ని యెత్తుకుపోతూ వుంటాయి. ఇందుకు కారణమేమిటంటే, వ్యవసాయంతోసంబంధించిన యెక్కువభాగం అడవుల్ని నరికివేయడం. అడవుల నిర్మూలనతో వాటికి వాటి సహజావరోధం లభించక వూళ్ళకి యెగురడతాయి. అడవి పక్క గ్రామాలలో పశువులను కూడా యెత్తుకు పోబడుతూ వుంటాయి. దీనికి కారణమేమిటంటే, లేళ్లను వివక్షదా రహితంగా సంహరించడం. చెద్దపులికి దాని సహజావరోధమైన లేడిళ్లు దొరక్కపోతే ఆకలి తీర్చుకోడానికి అది మానవులను యెత్తుకుపోతుంది.

సింహం, చీటావంటి మృగాలు, కొన్ని చక్కని వజ్రలు యిందుమించు నశించాయి. కొన్ని జాతులు నశించుట లేక జాగా తగ్గిపోవుచే కాదు. అన్నిచోట్లా వన్యమృగాలు తగ్గిపోయాయి. సర్వసామాన్యమైన జాతులు కూడా కంటికి కనబడడం లేదు.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత వన్యమృగ రక్షణకై కేంద్ర ప్రభుత్వం యంతో ఆతురతతో చురుగ్గా పని చేసింది. కేంద్ర ప్రభుత్వ అటవీ నిర్వహణ కొత్త విధానం 1994 నుంచి అమలులో వున్న విధానంకంటే వన్యమృగాలకు యెక్కువ రక్షణను యిచ్చింది. ఈ కొత్త విధానం ఫలితంగా 1952లో భారతీయ వన్యమృగాల సంఘం నెలకొల్పబడింది, అది 1953లో మైసూరులో ప్రారంభించబడింది. ఈ భారతీయ వన్యమృగాల సంఘం ధర్మమా అని వన్యమృగ రక్షణోద్యమం పేరం

పాచ్చింది. భారతీయ కళా సంస్కృతుల పునరుద్ధరణతోపాటు, మన మహా సంస్కృతికి అనుగుణంగా వన్యమృగ రక్షణకు కూడా చర్య గైకొన బడుట అద్భుతమే.

జారికి గవిపంటి వన్యమృగాలను పరిరక్షించుటకు వాటి విలువను బోధించుట, ప్రచారము మిక్కిలి అవసరమని పెరే చెప్పడం అనవసరం.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో

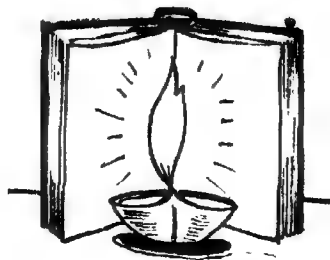
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వన్యమృగ రక్షణకై చాలా క్రద్ధ తీసుకుంటున్నది. టు నిబంధనలను అచింతంగా అమలు జరుపుటకై గట్టి చర్యలు తీసుకొన బడుతున్నాయి. అపురూపమైన జంతు, పక్షుల పేట నిషేధించ బడింది. రాష్ట్రంలో యిప్పటికి 11 పేట మృగాల రక్షణ స్థావరాలు యేర్పరచ బడినవి. వాటి క్రింద 700 చ. మై. అడవులు వున్నాయి. ఇక్కడ మనిషి జోకర్లం లేకుండా మృగాలు ప్రశాంతంగా జీవిస్తాయి. త్వరలోనే మరి మూడు రక్షణ స్థావరాలను నెలకొల్పాలని సుకల్పించ బడింది. ఊరికి రక్షణ స్థావరాలను స్థాపిస్తే చాలదు. ప్రజలలో వన్యమృగాల రక్షణపట్ల ఆసక్తి కలిగించాలి. దేశంలో వన్యమృగాల రక్షణపట్ల ప్రజలు క్రద్ధ వహించిన

వాడు మనకు మళ్ళా పెనుకటి వున్నతస్థానం లభిస్తుంది. అంటే పలురకాల వృక్షజంతు సంతరిని మిక్కిలి యెక్కువగా కలిగి ఉండుట కాక వాటిని ప్రపంచంలో అన్ని దేశాలకంటే యెక్కువ జాగ్రత్తగా చూడ కలుగుతాము.

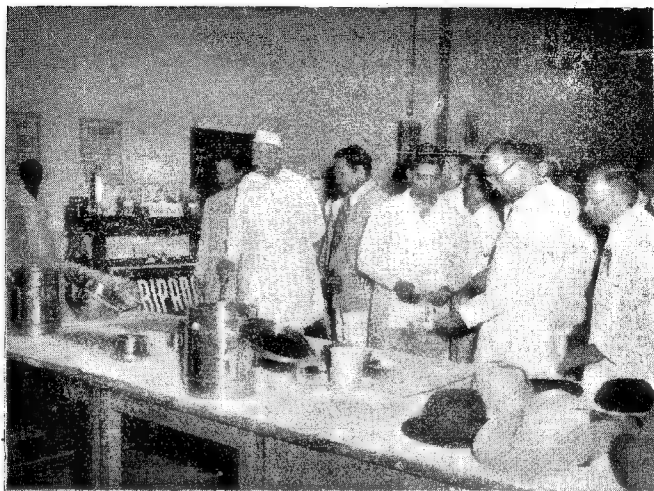
అక్కడికి వరుసగా మూడు సంవత్సరాలనుంచి వన్యమృగ వారం జరుప బడుతున్నది. వన్యమృగ రక్షణ అవసరాలను యింకా యెక్కువగా ప్రజలకు తెలియ జేయుటకై యిది జరుపబడు తున్నది.

జాతి సంపదను తరుగుకుండా కాపాడి ముందు తరాలకు అందించుట నత్నైరులు... మర పవిత్ర కర్తవ్యమై వున్నది. అబట్టి మనలో ప్రతి ఒక్కరు మళ్ళీ యీ శపథం తీసుకొని వన్యమృగ, రక్షణకై మన సేవను తిరిగి అంకితం చేయాలి. “బుద్ధుడు, గాంధీజీ జన్మించిన యీ దేశంలో జన్మించిన సేను మన అడవులు, నోరులేని అక్కడి ప్రాణికోటి బుద్ధి పూర్వకంగా, వృధాగా ధ్వంసం కాకుండా కాపాడు తానని శపథం చేస్తున్నాను.”

—అలిండియా రేడియో
సోబన్ గో

కేంద్ర హోం కాశామంత్రి పండిట్ జి వి పంత్ హైదరాబాదులో సనత్ నగరంలోని పారిశ్రామిక కేంద్రాన్ని పారంభించారు

స న త్ న గ రం లో

కొత్త పారిశ్రామిక కేంద్రం

హైదరాబాదులో సనత్ నగరంలో యిటీవల పారిశ్రామిక కేంద్రం ప్రారంభం కావడంకోసం, ద్వితీయ వంచవర్ష ప్రణాళిక అభివృద్ధి సాధనలో మరొక ముఖ్యమైన అడుగు పెట్టినందుకుపడింది

చిన్న తరహా పారిశ్రామికాల ఆదాయ మార్గాలు తక్కువగా వుంటాయి ఫ్యాక్టరీ భవనం దగ్గరనుంచి పరికరాలు, పెట్టుబడి వరకూ అన్ని వాళ్ళ పెట్టుకొనుట కష్టం వారికి డబ్బు వున్నా ఫ్యాక్టరీలకు అరుచైన స్థలాన్ని వెతికి సంపాదించుటకు యెన్నో అటాకాలు యెదురవుతాయి ఆ తరువాత మళ్ళీ ప్లానులను మునిసిపలు లేక మరొక అధికారులచే

ఆమోదింప చేయుట మరొక చిక్కు ఆ తరువాత విద్యుచ్ఛక్తి, నీటి సరఫరాల విషయం మరొక సమస్య, ఈ ఇక్కులు, అందువల్ల కలిగే అలస్యాలు వల్ల పరిశ్రమలను నెలకొల్పి దలచుకున్న వ్యక్తులు చాలమంది నిరుత్సాన పడిపోవారు యిక యిప్పుటికే పరిశ్రమలను నడుపుతున్నవారి విషయంలో, తగిన వసతి సౌకర్యం లేక వారిలో పెక్కురు తమ పరిశ్రమలను దొరికిన యెడో ఒక చోట శిథిలావస్థలో నున్న నివాస గృహమో, వాననకొట్టే మురికి పేటలో ప్రదేశమో నెలకొల్పుకుని నడుపుతున్నారు తరుచు వాటికి అద్దెకూడా యెక్కువగా వుంటుంది వర్క్యూషాపులో తగినంత స్థలం

వుండదు. కార్మికులకు వసతి సౌకర్యా లేమీ వుండవు. ఆమెకు వారి సామర్థ్యం కొరవడు కుంది. ఆమెన ఆ పారిశ్రామికుడు లాభంవచ్చినా తన పరిశ్రమను విస్తరింప చేసుకోలేదు.

పరిజలకు సంబంధించినంత వరకూ ఫలితాలు మరి తీవ్రమైనవి. పట్టణాలు, నగరాలలో జనసంఖ్య పెరిగిపోతున్నది. నివాస పాితాలు పరిశుభ్రంగా వుండుటలేదు. ఎక్కడ చూసినా రొద. ఇందువల్ల వారి ఆరోగ్యం దెబ్బతినడం భాయం. పరిశ్రమలను నెలకొల్పి దలచుకున్న వారికి మైచికులను తొలగించుటకు, ప్రస్తుతపు చిన్నతరహా పారిశ్రామికులకు తోడ్పడుటకు నేడు పారిశ్రామిక కేంద్రాలు ప్రారంభింప బడుతున్నవి

లా భి ట

పారిశ్రామిక కేంద్రం అంటే యేమీలేదు. కుటీరాలు, గృహాలు, స్థలాలు, నివాస కాలనీలను ఒక వర్గ ప్రకారం నిర్మించినట్టే ఫ్యాక్టరీలను కూడా నిర్మించి పారిశ్రామికులకు అద్దకు యివ్వవచ్చు. అందువల్ల లాభాలు యివి.

1. చిన్నతరహా పారిశ్రామికుడు తనకున్న స్వల్ప పెట్టుబడిని వుపయోగించి ఫ్యాక్టరీని నిర్మించుకోవ వసరంలేదు.

2. ప్లానుల ఆమోదం, లైసెన్సుల సంపాదన, విద్యుచ్ఛక్తి, నీటిసరఫరా విషయాలలో శ్రద్ధ వున్నచుయే చిక్కులను అతడు యెదుర్కోవ వసరంలేదు

3. చక్కని స్థలంలో రోడ్లు, యివర రాకపోకల సౌకర్యాలు గల పరిసరంలో సిద్ధంగా వున్న ఫ్యాక్టరీ లభిస్తుంది

4. అక్కడ బ్యాంక్, తపాలాకార్యాలయం, తెలిఫోను, బొమ్మదారాలు, ఆటస్థలాలు మున్నగు సౌకర్యాలు లభ్యమవుతాయి

మై సౌకర్యాలకు తోడు ప్రతి పారిశ్రామిక కేంద్రంలోను హోట్ ట్రిట్ మేంసు, లోహ

పరిశ్ర, యెలక్ట్రో ప్లేటింగు, యెనామిలింగు లెక్కి కల్ తైల్రీకి మున్నగు పనులలో గూడా సామాన్య సౌకర్యాలువుంటాయి. వాటిని పరిశ్రమలు, వాణిజ్య లాభ కాని లేక కేంద్ర ప్రభుత్వ చిన్నతరహా పరిశ్రమల సర్వీసు సంస్థకాని యేర్పాటు చేయవచ్చు. ఏ ఒక్క పరిశ్రమ స్వంతంగా యిట్టి సౌకర్యాలను కలిగించుకోలేదు. ఆమెన చాల పరిశ్రమలు ఒకే చోట వున్నందున అవి పరస్పరం సహకరించుకుని వ్యాపారం జరుపుకోవచ్చు. ఉదాహరణకు, నైకిలు విడి భాగాలను తయారుచేసే చిన్న పరిశ్రమ సమీపంలోనే వున్న ఎలక్ట్రో ప్లేటింగు లేక యెనామిలింగు యూనిట్లనుచే తన వస్తువులకు తుది మెరుగులు దిద్దించవచ్చు అలాగే ఒక ఫౌండ్రీ దగ్గరలోనున్న ఈ యూనిట్లకు కావలసిన సమకాలను తయారు చేయవచ్చు. ఈ రకం వ్యాపారంవల్ల వత్తుత్తి భర్త్యు వగ్గి, ధరలు ఆకర్షణీయంగా మారుతాయి.

అట్టి కేంద్రాలలో పరిశ్రమలు ఒకటిగా నెలకొల్పి బడితే కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నెలకొల్పిన ప్రత్యేక సంస్థలు చిన్న యూనిట్లకు తోడ్పడగలవు. ఉదాహరణకు, హైదరాబాదు చిన్నతరహా పరిశ్రమల సర్వీసు సంస్థ సనత్ నగరంలోని పారిశ్రామిక కేంద్రంలోని యూనిట్లకు అవసరమైన సాంకేతిక సేవ, సహాయాలను సమకూర్చి లబ్ధి ఆతీయ చిన్న తరహా పరిశ్రమల సంస్థ యూ యూనిట్లు అద్దెకొను గోలు వద్దలి మై ఆధునిక యంత్రాలు, పరికరాలు కొనుక్కొనుటకు సౌకర్యం కలిగివుంది. ఈ యూనిట్ల కరుగుల విక్రయాలికి కూడా వారి సంచార అవ్వకం వాటిలు, గోకు అమ్మకం డివీలు మున్నగు వాటివ్వారా యేర్పాటు చేస్తుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో

ద్వితీయ పంచవత్త ప్రాంతిక క్రింద ఆంధ్రప్రదేశ్ లో మొదట రూ 70 లక్షల అంచనా వ్యయంపై సనత్ నగరం, విశాఖపట్నం, విజయవాడ, సామర్ల కోట, నంద్యాలలో 5 పారిశ్రామిక కేంద్రాలను నెలకొల్పుటకు వసతి కల్పించ బడింది. వరంగల్లు, గుంతకల్లులలో కూడా పారిశ్రామిక కేంద్రాలను స్థాపించాలనే ప్రతిపాదనలు అతోచనలో వున్నాయి.

సామర్లకోట కేంద్రం కాకినాడ ప్రైవేట్ ప్రాజెక్టు పెద్దాపురం ప్రాజెక్టులను, పంద్యాల కేంద్రం 1953 సిగ్గె సమాజాభివృద్ధి కేంద్రానికి స్పందించ బడ్డాయి.

విశాఖపట్నం పారిశ్రామిక కేంద్రానికి రూ. 30.64 లక్షలు ఖర్చు రాగలవని అంచనా. అక్కడ మొత్తం 33 ఫ్యాబ్రికీ భవనాలను (3 ఎ తరగతి, 6 ఎ తరగతి, 10 సి తరగతి, 14 డి తరగతి) నిర్మించాలని సంకల్పం.

విజయవాడ పారిశ్రామిక కేంద్రంలో రూ. 20 లక్షల వ్యయంపై 18 ఫ్యాబ్రికీ భవనాలను (2, ఎ తరగతి, 4, ఎ తరగతి, 4, సి తరగతి, 8 డి తరగతి) నిర్మించాలి.

విశాఖపట్నం, విజయవాడ, సామర్లకోటలలో వని ప్రారంభమై ఫ్యాబ్రికీ భవనాలు నిర్మించబడు తున్నాయి. జరిగే సంవత్సరం (1958-59) లో నూరు కేంద్రాలకు అవసరమైన యంత్రాలు, యంత్ర పరికరాల కొనుగోలుకై మొత్తం రూ. 8 లక్షలు (విశాఖ కేంద్రానికి రూ. 4 లక్షలు, విజయవాడ కేంద్రానికి రూ. 250 లక్షలు, సామర్లకోట కేంద్రానికి రూ. 150 లక్షలు) కేటాయించబడినవి.

సనత్ నగరం కేంద్రం

హైదరాబాదుకి 7 మైళ్ల దూరంలో, సికిందరా బాదుకి 3 మైళ్ల దూరంలో గల సనత్ నగరంలోని బహిరంగ స్థలం పారిశ్రామిక కేంద్రానికి ఆదర్శ ప్రాంతమైనప్పటికే, అక్కడ పారిశ్రామిక కేంద్రం స్థాపనకై 50 యెకరాల భూమి సంపాదించ బడింది. ఈ ప్లకం అంచనా ఖర్చు రూ. 30.13 లక్షలు. ఇక్కడ 31 యూనిట్లు (3 ఎ, తరగతి 16 ఎ తరగతి 12 సి, తరగతి) నెలకొల్పి బదాలిని సంకల్పించబడింది. ఇవికాక యిక్కడ యీ కేంద్రం పరిపాలనా నిర్వహణపనుల, ఔషధశాల, కార్మిక సంక్షేమ కేంద్రం, క్రెచీ, క్యాంటీను, పార్కులు, తోటలు వగైరా వుంటాయి మొదటి అంచెలో మొత్తం 17 యూనిట్లను నిర్మించాలని సంకల్పించబడింది. ఆ ప్రకారం 1958-59 సంవత్సరం యూనిట్లు, 8 ఎ, 8 సి, తరగతి యూ

నిట్లు నిర్మించబడినవి. వీటికి గరువగా 8000 చ. అ. 4000 చ. అ. , 2,400 చ. అ. ల సేరకు వర్కు షాపు నవతి కలిపించబడింది. మిగిలిన 14 యూనిట్లు 2 ఎ, తరగతి, 8 సి, తరగతి, 4 సి, తరగతి-అభివృద్ధి పథకం రెండవ అంచెలో 1958-59 ఆర్థిక సంవత్సరం లోపున నిర్మించబడ గలవు.

నాక్ ప్లానింగుకావును, నగరాభివృద్ధి సంఘానికి చెందిన సమర్థలయిన నిర్మాతలు, సీనియర్ ఇంజనీరులతో సంప్రదించి నిర్మించబడ్డాయి, యీ ఫ్యాక్టరీ భవనాలు. కాబట్టి అవి వసతి, వెల్లురు, మున్నగు విషయాలలో ఫ్యాబ్రికీ నిబంధనలకు అనుగుణంగా వున్నాయి హైదరాబాదు చిన్నతరహా పరిశ్రమల సర్వీసు సంస్థ ఎలక్ట్రొసిటీంగు, సిటీ ట్రీట్ మెంటు లకై ఒక సర్వీసు కేంద్రాన్ని నెలకొల్పుతున్నది. కాబట్టి ఈ పారిశ్రామిక కేంద్రంలో పరిశ్రమలను నెలకొల్పేవారికి యీ సర్వీసు అందుబాటులో వుంటుంది. ప్రతి యూనిట్లలోను ఫ్యాక్టరీ భవనంకోసం యీ కొంత భూస్థలంకూడా వుంచబడింది. ఇందువల్ల పరిశ్రమలు మరి దగ్గరగా వుండవు. ఆ సదుపాత కావా లంటే విస్తరించుకోడానికి అవకాశం వుంటుంది కూడా. సనత్ నగరం పారిశ్రామిక కేంద్రంలో ముఖ్యార్థిగా యేమిటంటే యీ 17 యూనిట్లలోను నియమింపబడగలరని భావించబడుతున్న 400 మంది కార్మికులు సనత్ నగరంలో ప్రభుత్వం నిర్మించిన యిళ్లలో వుండవచ్చు. సనత్ నగరం కాలనీ పథకం క్రింద యింపుమించు 1220 యిళ్లు నిర్మించబడ్డాయి. పారిశ్రామిక కేంద్రం కార్మికులను తగినన్ని యిళ్లను కేటాయించి వుంచునని పారిశ్రామిక కేంద్రం అధికారులు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని కోరారు. హైదరాబాదు, సికిందరాబాదు ప్రాంతాలు, సనత్ నగరాలమధ్య రాకపోకల సౌకర్యాలను పోషించుటకై సనత్ నగరం మార్గంలో నడిచే బస్సుల సంఖ్య పోషించబడుతుంది.

హైదరాబాదులో అభివృద్ధి అవకాశాలు

అంధ్రప్రదేశ్ రాజధానినగరం హైదరాబాదులో పారిశ్రామికీకరించబడిన మొట్టమొదటి పారిశ్రామిక

కేంద్రంపల్లె ప్రస్తుతం నడిచే దిగువ పరిశ్రమల అభి
వృద్ధికి అవకాశమైన అవకాశాలు నన్నాయి

యూనిట్లు ఒకటి-రెండవ అంచెతో ధవనాలను
తేటయింగుని దరఖాస్తు పెట్టాయి

1. లైట్ ఇంజనీరింగు
2. పైకిలు విడిభాగాలు.
3. వ్యవసాయ పరికరాలు.
4. కుటుంబిష్ట, విడిభాగాలు
5. తోలుపదును
6. డ్రాయింగు, లెక్కలు, సర్వేయింగు సాధనాలు

ఈ పరిశ్రమలన్నిటిలోను పైకిలు పరిశ్రమ చాల ప్రధానమైన స్థానాన్ని ఆక్రమిస్తుంది ఎందువల్లనంటే, హైదరాబాదులో వున్నన్ని పైకిళ్లు భారత దేశంలో మరెక్కడా లేవు. పైకిళ్ల సంఖ్యకి సంబంధించినంతవరకూ అది ప్రపంచంలో కంప్యూటర్ తరువాత స్థానం ఆక్రమిస్తుంది. ఇందువల్ల యిక్కడ పైకిళ్లు, పైకిలు విడిభాగాల తయారీ పరిశ్రమ బాగా అభివృద్ధిచెందే అవకాశం కలదని తెలుస్తుంది

ప్రస్తుతం 18 యూనిట్లు పైకిళ్లు, పైకిలు విడిభాగాలను తయారు చేస్తున్నాయి. ఈ కేంద్రంలో యిదివరకే నెలకొల్పబడిన పైకిలు యూనిట్లు కాక మరిరెండు యూనిట్లు - చక్రాల ఆకుల తయారీ యూనిట్లు ఒకటి, పైకిలు గొలుగు తయారీ

పైన చెప్పిన కొన్ని పరిశ్రమల విస్తరణకేకాక చిన్నతరహా విభాగంలో దిగువ 12 కొత్త పరిశ్రమలను అభివృద్ధి పరచుటకు అవకాశం వన్నదని హాడకం, సాధనసంఘ్ తిల పరిశీలన సూచిస్తుంది

1. రంపంపొట్టునుంచి అట్టులు తయారీ
2. గుర్ర సామానులు.
3. రాష్ట్ర పొట్టలు.
4. కుప్పికిళ్లు సాధనాలు
5. ముద్రాపాత్రలు, ఎలక్ట్రికల్ ఆక్సెసరీలు, శాస్త్రపరికరాల కొయ్యబాగాలు.
6. ఇంజనీరియల్ సాసెరర్లు
7. విద్యుత్ మోటార్లు.
8. సింగల్, డబుల్, త్రిపుల్ ఐరన్ స్టాండ్ స్పీచీలు.
9. చేతి పనిపాట్లు.
10. కస్తరితయారీ
11. ఎలక్ట్రిక్ వైరింగు డిప్లొ.
12. అల్ప విని బ్యాంక్.

నెల్లూరు

ఒకవారం పరీకారం 'నెల్లూరు' అనేమాట నెల్లి, పూరు అనే రెండు పదాలతో పదాలవల్ల యేర్పడింది. ఇక్కడ నెల్లి అంటే పరిధాన్యం, పూరు అంటే గ్రామం. రెండవవారం ప్రకారం నల్ల, పూరు అనే పదాలవల్ల యేర్పడింది నల్ల అంటే మంచి, పూరు అంటే ముళ్ళి గ్రామం అని అర్థం అంటే మంచి గ్రామం అన్నమాట

నెల్లూరుకి పూర్వ చరిత్రతో చాలవిధాలుగా సంబంధం ఉన్నది అక్కడక్కడ గల నిదర్శనాలు యిప్పటికీ మనని ఆకర్షిస్తాయి. ఉదాహరణకి, నెల్లూరు చెరువు పుత్తరపు గట్టున యిప్పటికీ ఒక చిన్న దేవాలయంవుంది ఇది యిప్పుడు పురాతత్వ రట్టడంగా పేరొందినది ఇది ఇరుగులమ్మగుడి ఇది యీ జిల్లాలో మిక్కిలి పురాతనమైన వాటిలో ఒకటి. ఇక్కడ ఒక పాత శాసనం వుంది అది కనీసం పదకొండు శతాబ్దాల వెనుకటిది అయివుండాలి. దేవాలయం పోషణకై నెల్లూరు యావత్తూ దానికి కానుకగా యివ్వబడింది అని యీ శాసనం పేర్కొంటున్నది

నెల్లూరు కనీసం పది శతాబ్దాల వెనుకటిది ఈ ప్రదేశాన్ని సందర్శించిన ఫ్రెంచి యాత్రికు డొకడు యిది పెన్నూరు నదికి 3 మైళ్ల దూరంలో ఉన్నట్లు తన వ్రాతలలో పేర్కొన్నాడు. ఈ పట్టణం ప్రస్తుతపు స్థలానికి 10, 11 శతాబ్దాల మధ్య యెప్పడో తరలించబడిందని భావించబడుతున్నది.

నెల్లూరు జిల్లా విస్తీర్ణం 7,960 చ. మై. ఈ ప్రదేశం గుండా 10 నదులు, నదాలు, వాగులు ప్రవహిస్తున్నాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనది పెన్నూరు నది. దీనికి సంగం, నెల్లూరుల వద్ద అనకట్టలు నిర్మించ

బడ్డాయి. ఈ జిల్లాలో సాగు నీటి సౌకర్యాలు యెక్కువగా యీ నదివల్లనే లభిస్తాయి. నెల్లూరుకి చరిత్రాత్మకమైన సాధాన్యం యెక్కువగా పెన్నూరు నది వల్లనే లభిస్తున్నది అది మైసూరు రాష్ట్రంలోని నంది దుర్గ కొండలలో పుట్టి అజ్మీకూరు తాలూకా సోమశిలలోని నెలిగొండలలో సుందరమైన కనుమ గుండా నెల్లూరు జిల్లాలో ప్రవేశిస్తుంది. ఇది యీ జిల్లాలో అజ్మీకూరు, కోపూరు, నెల్లూరు తాలూకాలలో 70 మైళ్ల పొడుగున ప్రవహిస్తుంది. ఇది నెల్లూరుకి 18 మైళ్ల దూరంలో గల పూటకూరు వద్ద నముద్రంలో కలుస్తుంది.

మొదట పెన్నూరు నది నెల్లూరు సమీపంలో రెండుగా చీలింది ఇది యిలా చీలినచోట సంగ మేళయరస్వామి ఆలయం (శివాలయం) వుండేది. తరువాత కాలక్రమేణా దీని దక్షిణపు పాయ మేట వేసుకుని పోయి అంతరించింది ఆ దేవాలయం లక్ష్మద్ద చేయబడింది.

1585 లో విజయనగర సామ్రాజ్యం తెరమరుగుకి పోయింది. తల్లికోటయద్దంతో ఒక మహాసామ్రాజ్యం అంతరించింది. చీరకాలస్థాపితాలైన అనేక పస్తువులు యెగిరిపోయాయి కాని విశ్వాసం మాత్రం సడలలేదు ఆ అభూతం నుంచి ఆనాడు, జరిగింది చరిత్ర యీ హంశానికి గురుగూ యిప్పటికీ ఒక అవశేషం వుంది. గత చరిత్ర యిచ్చిన ఆస్తిగా మానవుని అచంచల విశ్వాసానికి స్థిరసంకల్పానికి చిహ్నంగా నిలిచిన యీ అవశేషం నెల్లూరు రంగ నాథస్వామి ఆలయంలోమన్న మహావిష్ణు ప విగ్రహమే

తల్లికోటయద్దం ముగిసినపిమ్మట ఉదయగిరిలో ఒక దేవాలయంలోగల రంగనాథస్వామి విగ్రహం

పెరికి వెరుబడింది యుద్ధంలో జయంపొంది దానిని పెరికివేసిన మహావ్యూధమయి దానిని యేమీ పాడు చేయకుండా సుగ్రాహు ఒంటిపైవారు దానిని ఒక స్వల్పవైష్ణవుడు చూచి అక్కడేనుంచి వెళ్ళానువరకూ మోచుకుని వెళ్ళాడు ఆ రెండువారి గానిని సమయంలో చూచి అనేక అంశాలు దిగుతున్నంతకంటే ఒక్కడే ఒంటిపైవారు ఆ శరణు వారి కంటే అంతానికి అక్కడకు వెళ్ళానుమని శిష్యులు విన్నవించుకుంటే దానిని చూచారు చావు దానిని నడిచి పోయింది దానిని చూచి సాక్షాత్తున్నామి అలయంలో, గిరిగాన్ని పూజించే యీ పుగ్రహాన్ని ప్రతిష్ఠించారు ఇప్పుడు రంగనాయకుల దేవాలయానికి పలుకుచున్నాం దేవాలయం యొక్క పెద్ద పుగ్రహం సంతోషాన్నిగా కూడా పునరుద్ధరించుకుంటుంది అది కొంత రుట్టించిన స్థాయిలో ఉంది. పన్నెండు నెలలూ వద్ద అనకట్ట గరి సువర్ణరాల క్రింద నిర్మించబడింది. అది, 10,000 యెంట్లలో నిటిపారుదల లభింపజేస్తుంది. పైన సంగంవద్ద గల అనకట్ట జలాశయం వచ్చేరు వద్ద వున్నది. ఈ అనకట్టవల్ల కుర్రాక లక్ష యెంట్లలో నిటి పారుదల లభిస్తుంది నెల్లూరులో ఒకప్పుడు 12-15 అడుగుల యెత్తుగల మట్టికోట, దానిచుట్టూ కందకమూ వుండేవట. దానికి రెండు ద్వారాలుండేవి. ఒకదానికి పడుగు పాడు ద్వారమని, రెండవదానికి సర్వేపల్లి ద్వారమని పేరు. రెండవది పెద్ద చెక్కుతలపుతో చరిత్రాత్మకమైన చిహ్నంగా నేటికీ ఉన్నది. ఈ కోట లోపల శివాలయం ఒకటి విష్ణాలయం ఒకటి వుండేవి. ఇవి ద్వంద్వం చేయబడినవి పాటి రాళ్ళతో జమ్మల మడుగు సమీపం బడిందని ప్రతీతి. ఒకప్పుడు దేవాలయాలన్న స్థలంలో యెవరూ యిట్లు కట్టుకో సాహసించ నందుక ఆ స్థలాలు చాలకాంతం గానీగ ఉండిపోయాయి. ఆ తరువాత ప్రభుత్వం గూర్జాలను స్వాధీనం చేసుకుని అక్కడ ప్రైజ్ డిప్యూటీ కలెక్టరు, కలెక్టరుల కార్యాలయాలను నిర్మించింది నెల్లూరులో నాలుగు శతాబ్దాలలో చాలా మార్పులు జరిగాయి పెట్టణంకాగా విస్తరించింది ఆధునిక పట్నంగా తయారైంది 1951 జనాభా లెక్కల ప్రకారం దాని జనసంఖ్య రమారమీ లక్ష

పుంజి దీనికి గడచిన కాలంతో గల మరొక జాగ్రత్తగా పరిమళనాథ దేవాలయం. కవిత్రియంలో ఒక్కడైన తిక్కన మహాభారతాన్ని యిక్కడే వ్రాశాడుట ఒకప్పుడు యీ దేవాలయం గుమ్మ స్థలంలో యిప్పుడు మునిసిపల్ నీటి సుఫరా సమయ వున్నాయి.

భూమి పునయోగం

నెల్లూరు మునిసిపాలిటీ కెల్లా నిర్మిల్లి దక్షిణాన వుండి విస్తీర్ణం 7,960 చ.మై. జనసంఖ్య సుమారు 17 లక్షలు ఇక్కడ సర్కారు జిల్లాలో వల సార వంతమై గ్రామాలు, కొండ ప్రాంతాలైన రాయల సెలై పరి పట్టణాలు కూడా వున్నాయి దాని 13 తాలూకాలలోను 2 మార్కెట్ డిస్ట్రీలు ఇవి వున్నాడని స్పష్టమైన వున్నాయి మిగిలిన అన్ని తాలూకాలలోను రామయమైన మైదానాలు వున్నాయి. ఇక్కడ మెట్ట వ్యవసాయమే చేయబడుతుంది. ఈ పొలాలు ముఖ్యంగా వర్షాధారమైన చెరువులు, బావులు క్రింద వున్నాయి మొత్తం 50,87,200 యెకరాలలోను మూడో వంతుతో మాత్రమే పంటలు వేయబడతాయి. జిల్లా విస్తీర్ణంలో మరొక మూడవవంతు ఉడు గ్రామాలు సాగులాయకు కాని భూములు అయి వున్నాయి సాగులాయకైన బంజరు భూములు మొత్తం ప్రదేశంలో 100 కి 18 వంతులు వున్నాయి.

ఈ జిల్లా మొత్తం జనాభా 1798 లక్షలు. ఇక్కడ 1561 గ్రామాలు, 12 పట్టణాలు వున్నాయి. ఎక్కువ భాగం ప్రజల ప్రధాన వృత్తి వ్యవసాయం. ఈ జిల్లా కర్ణాటక మైదానాలలో ఒక భాగమై వున్నది. సముద్ర తీరంనుంచి ప్రారంభమై భూమి క్రమేదా యెత్తపుతూ వెలిగొండ కొండలుగా మారుతుంది సముద్ర తీరం నుండి వ్యవస్థ యిసుక ప్రదేశం దానిలో అక్కడక్కడ సర్వీ కోటలు, కోట్లూరి, తాటి తోపులు వుంటాయి నందుకూరు, కావలి, కోవూరు నెల్లూరు, గూడూరు, నూల్లూరుపేట కోస్తా తాలూకాలు పుత్తరం నుంచి దక్షిణానికి వున్నాయి. వీటివక్కన పశ్చిమానదర్శి,

పొదిలి, కనిగిరి, ఉదయగిరి, అత్తకూరు, రావూరు, వెంకటగిరి తాలూకాలు మళ్ళీ పుత్తరము నుంచి దక్షిణానకి వున్నాయి. శ్రీహరికోట ద్వీపం పొడవు 35 మైళ్ళు, వెడల్పు 5 మైళ్ళు. ఇసుక మయమైన యీ పల్లపు ప్రదేశం జిల్లా ఆగ్నేయ మూల వున్నది. ఇక్కడ తుప్పలు, సర్వోటలు వుంటాయి.

కోస్తా నానుకుని వున్న జిల్లా పూర్వార్థం సార వంతమైనదే. ఇక్కడ విస్తార ప్రదేశాలు సాగు చేయబడతాయి, చక్కని తోపులు వున్నాయి. పల్లిమూర్లో విస్తారమైన చీటడపులు, కొండగుట్టలు, రాలిమైదానాలు వున్నాయి. వీటిలో మిక్కిలి పెన్సిల్వేనియా పులికోట నరస్సు.

తూర్పు కనుమలలో ఒక భాగమైన వెలిగొండలు జిల్లా పడమటి సరిహద్దు వెంబడే వెంకటగిరి తాలూకా నైఋతి మూలనుంచి కనిగిరి తాలూకా పుత్తరం వైపుకు వ్యాపించాయి. వీటిలో మిక్కిలి యెత్తైన శిఖరం సుమారు 3000 అ. యెత్తు వుంటుంది. ఉదయగిరి తాలూకాలోని ఉదయగిరి దుర్గం 3075 అడుగుల యెత్తుననున్న విడికొండ జిల్లా వివిధ ప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా పొదిలి, కనిగిరి, దర్శి, కందుకూరు, తాలూకాలలో కూడా విడి కొండలు, కొండగుట్టలు వున్నాయి.

ఈ జిల్లా ప్రధాన నదులు యివి :

1. పెన్నారు
2. కండ్లరు
3. స్వర్ణముఖ
4. మూసి
5. పాలెరు
6. మన్నేరు.

చిన్ననదులు

1. గుండకమ్మ
2. కేతమన్నేరు
3. కొల్లరు
4. వెంకటగిరినది

5. బొగ్గేరు
6. తైరపేరు.

నెల్లూరు జిల్లాలో వర్షాలు నిలకడగా కురవవు. ఏటా మొత్తం 35 అం.వర్షం కురుస్తుంది. ఇక్కడ నైఋతి బుతుపవనాలు జూనులో ఆరంభ మవుతాయి. వాటివల్ల యిరవై రోజులుకురుస్తాయి వర్షాలు. అక్టోబరులో ఆరంభమయే ఈశాన్య బుతుపవనాల వల్ల 14 రోజులు కురుస్తాయి.

ఈ జిల్లాలో భూములు నల్లరేగడ, ఎర్రమట్టి, యిసుక సేలలు. ప్రభుత్వం పంట రాలవలు 19, కావులు 802, 7969 మైలేము కావులు, 447 చెరువులు మొత్తం 6.5 లక్షల యెకరాలకు నీటిని అందిస్తున్నాయి.

ఈ జిల్లా ప్రధాన ఆహారపంట వరి. ఇది ముఖ్యంగా పెన్నారు డెల్టాలో పండుతుంది. ఈ బియ్యంనుంచి నాణ్యమైనవి, భారత దేశమంతటా అవి ప్రశంసించ బడుచవి. ఈ కారణంగా నెల్లూరు ప్రసిద్ధి కెక్కింది. తిన్న, కుంబు, రాగి, కొర్ర, వరగు కూడా పంపించబడతాయి సాములు, మొక్కజొన్నలు కూడా పరిమిత ప్రదేశంలో పండించ బడతాయి. నువ్వులు, పొగాకు ప్రధాన వాణిజ్య పంటలు.

పరిశ్రమలు

ఈ జిల్లాలో అభివృద్ధి పరిశ్రమ ప్రధానమైనది. అది ముఖ్యంగా గూడూరు, రావూరు తాలూకాలలో కేంద్రీకృతమై వుంది 35 ఆశ్రకం సంస్థలు వున్నాయి. ఆ తరువాత బియ్యంమిల్లుల పరిశ్రమ వస్తుంది. గూడూరులో ప్రభుత్వ పింగాణి ఫ్యాక్టరీ గాఢవలకల ఫ్యాక్టరీ వున్నాయి. ఈ రెండింటికూడా చేతి శిక్షణాకేంద్రాలు వున్నాయి. నెల్లూరులో ఒక మైలేము పింగాణి ఫ్యాక్టరీ వుంది. కోస్తాతాలూకాలలో ఫ్యాక్టరీలలో పెన్సిల్వేనియా యెక్కువగా తయారు చేయబడుతుంది.

70

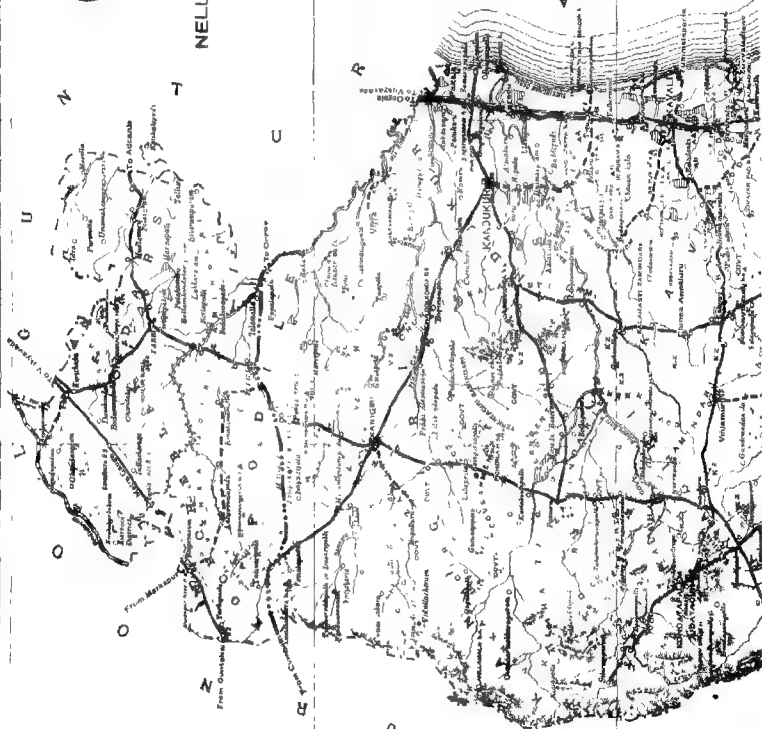
7300

80

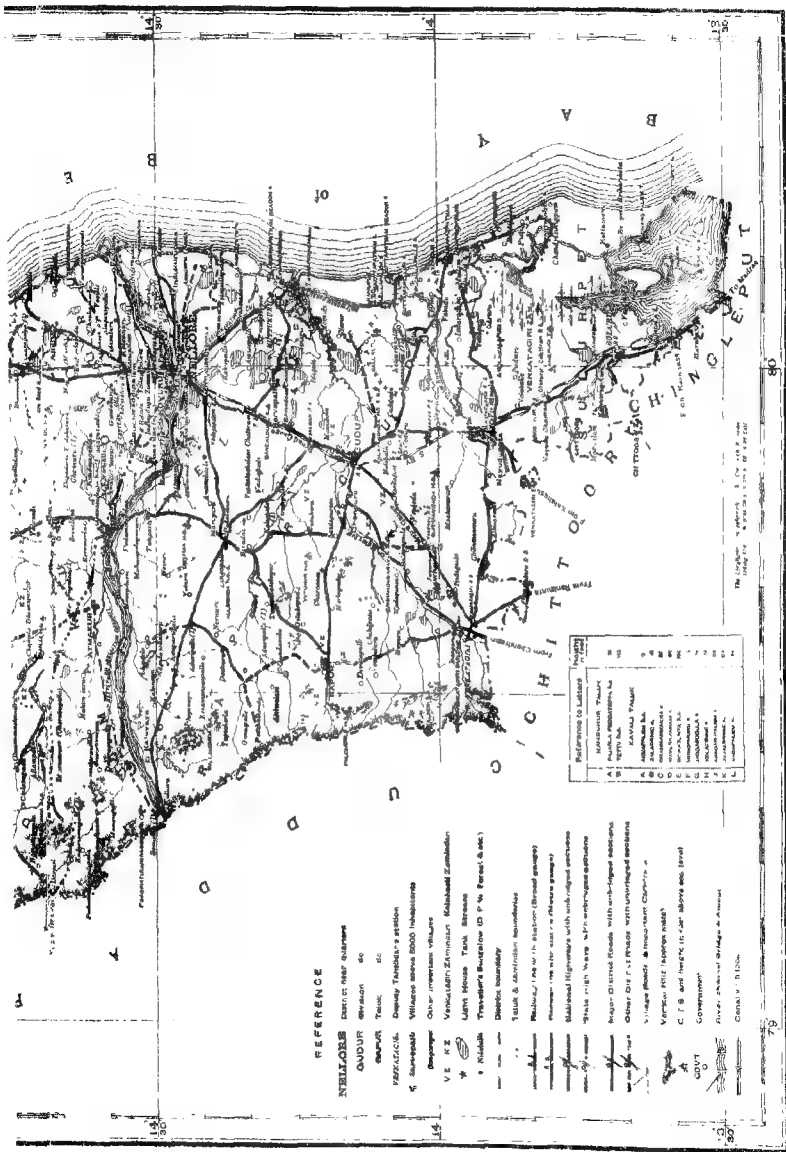
8050

MAP
of the
NELLORE DISTRICT

ఈ జిల్లా ముఖ్యంగా పెంకటగిరి చేనేత బట్టలకు ప్రసిద్ధి. అప్రకం, బియ్యంమిల్లుల పరిశ్రమ తరువాత బీడిల తయారీ పరిశ్రమ.

బిడిలి తాలుకాలో పలకగనులు ఉన్నాయి. ఇవి మొత్తం భారతదేశానికేకాక రంగున్, సింహం కాలవంటి సమీప విదేశాలకుకూడా పలకలను సరఫరా చేస్తాయి. కనిగిరిలో కట్టడపురాళ్లు, రోడ్డు రోలరు, తిరుగళ్ల తయారీలకి అవసరమైన రాళ్ళు పుష్కలంగా ఉన్నాయి. కందుకూరు తాలుకాలో క్యాప్టెను దొరుకుతుంది నూల్లూరుపేట తాలుకా పెనుంబాళ రోడ్డుగుట్టమీద ముడియమల పుష్కలంగా దొరుకుతుంది ఈ జిల్లా రోడ్లగుండా మద్రాసు, చిత్తూరుజిల్లా చంద్రగిరి, కడపజిల్లా బద్వేలు, కర్నూలుజిల్లా కంభం, గుంటూరుజిల్లా వంగోలులకు వెళ్ళవచ్చు. 186 మైళ్ళ జాతీయ రహదార్లు, 102 మై. రాష్ట్ర రహదారులు. 671 మై. జిల్లా సెడ్డరోడ్లు, 887 మై. జిల్లా యితరరోడ్లు, 846 మై. గ్రామరస్థాలు 5 మై. ఏడబ్ల్యు.డి. రోడ్లు, 44 మై. మునిసిపల్ రోడ్లు మొత్తం 1850 మైళ్ళ నిడివిగలరోడ్లు ఉన్నాయి.

64 నవ్-పోస్టాఫీసులు, 620 బ్రాంచి పోస్టాఫీసులు, 27 తంతి కార్యాలయాలు, 18 పబ్లిక్ రీడింగ్ లైబ్రరరీలు ఉన్నాయి. నెల్లూరులో ప్రధాన తపాల కార్యాలయము ఉన్నాయి.

దక్షిణాగ్రే లోయ ఈశాన్య బ్రాహ్మణీక మార్గం యీ జిల్లా విడుగునా సముద్రతీరానికి సహసంతరంగా వుంది. మచిలీపట్నం-మన్మథగిరి మార్గం యీ జిల్లా పుత్తరకొనసమ తగులుతుంది గూడూరునుంచి జయలు దేరే యీశాన్య మార్గాన్ని చిత్తూరుజిల్లా రేణిగుంట లోని శైల్యుతిమార్గంకో కలిపే మీటర్ గేజ్ మార్గం యిటీవల బ్రాహ్మణీక మార్గంగా మార్చబడింది.

జిల్లాలో కాలువ జిల్లా విడుగునా సముద్ర తీరానికి సహసంతరంగా ప్రవహిస్తున్నది అందులో పడవలు నడుస్తాయి. దాని ద్వారా ప్రధానంగా వంట చెరువు మున్నగునవి వలపడతాయి

నెల్లూరు, గూడూరులో రక్షిత నీటి సరఫరా పద్ధతి ఉన్నది ఈ జిల్లాలో భూమిలో అడుగు నుంచి మురుగు నీరుచేయే పారిశుధ్యతెగు నెల్లూరులో మామూలు మురుగు కాలువలు ఉన్నాయి

నెల్లూరు, గూడూరులో రెండు మునిసిపాలిటీలు, 12 ముదటి తరగతి పంచాయతీలు, 620 రెండవ తరగతి పంచాయతీలు ఉన్నాయి.

నెల్లూరులో మొదటి తరగతి కళాశాల, కావలిలో రెండవతరగతి కళాశాల మొత్తం రెండు అర్జునం రోజీలున్నాయి. నెల్లూరులో పుపాధ్యాయుల శిక్షణకై మొదటి ప్రాథమిక కాలంలో ఒక శిక్షణా కళాశాల ఏర్పరచబడింది 5 శిక్షణా పాఠశాలలు ఉన్నాయి. వాటిలో 3 ప్రత్యేకం స్త్రీలవి. పల్లిపాడులో ఒక వృత్తి విద్యా శిక్షణా పాఠశాల ఉంది. 55 సెకండరీ పాఠశాలలు ఉన్నాయి. వాటిలో 7 ప్రత్యేకం పాలికలవి. ఈ జిల్లాలో మొత్తం 1883 ప్రాథమిక పాఠశాలలు ఉన్నాయి.

నెల్లూరులోని తయ ఆస్పత్రిలో సహా 8 ప్రభుత్వ ఆస్పత్రులు ఒక స్టాం. ని. ఆస్పత్రి, 1 మునిసిపల్ ఆస్పత్రి, ఒక ప్రమాతి ఆస్పత్రి, 14 స్టాం. ని. బాషధ శాలలు, 4 సబ్సిడైజుడు బాషధ శాలలు ఉన్నాయి. ఈ జిల్లాలో సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమం పేరుదన్న జాగా విస్తరించింది. ఇది యీ జిల్లాలో 12 అభివృద్ధి కేంద్రాలద్వారా అమలుపరచ బడుతున్నది. దాని క్రింద జిల్లాలో మూడోవంతు ప్రదేశం ఉంది, మూడోవంతు ప్రజలు లాభం పొందుతున్నారు ఈ జిల్లాలోని 12 అభివృద్ధి కేంద్రాలు యివి. పెంకటంచలం, పొదలకూరు, ఇందుకూరు పేట, తోటపల్లి-గూడూరు, ఉదయగిరి, బంజూరు, కురిచేడు, పెంకటగిరి, చేతిర్ల, గూడూరు, సాయండు పేట, కొండేపి.

పీటలో పెంకటంచలం 2వ. అంచకేంద్రం. కొండేపి పీట్-బ్ల్యాస్ట్ కేంద్రం, మిగిలినవి మొదటి అంచ కేంద్రాలు.

ప్రభుత్వం ప్రజాస్వామ్య విశేషాధికరణ పథకం క్రింద ఇందుకూరు పేట కేంద్రంలో 32 సభ్యులతో ఆడ హాక్ పంచాయతీ సమితి యేర్పాటు చేయబడింది ఈ సమితి యిప్పటికి మూడుసార్లు సమావేశమై వివిధ రంగాలలో చేయవలసిన పనిని నిర్ధరించింది.

కుటుంబానికొక ప్రణాళిక పథకాన్ని ప్రోవేశ పెట్టుటకు పాదలకూరు కేంద్రంలోని చిత్తూరు గ్రామం యెన్నబడింది. ఇందుకు సంబంధించిన ప్రాథమిక చర్యలు పూర్తి అయినవి. ప్రతి కుటుంబానిరి మధ్యకాలిక, స్వల్పకాలిక ప్రణాళికలు రయారు చేయబడుతున్నాయి. స్వల్పకాలిక పరపతి పథకం తోటపల్లి-గూడూరు కేంద్రంలో అమలుపరచ బడుతున్నది.

ఈ కేంద్రాలన్నిటిలోను ప్రజలు సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమం అమలులో నానాటికి ఎక్కువగా సహకరిస్తున్నారు. ఇక్కడ ప్రభుత్వం రూ. 21.56 లక్షలు ఖర్చుపెట్టగా ప్రజలు రొక్కం, వస్త్ర, శ్రమ రూపాలలో మొత్తం రూ. 11.5 లక్షలు యిచ్చారు. ఇది ప్రభుత్వ ఖర్చులో సగాన్ని మించింది. ప్రజలు యెప్పటి కప్పుడు తమచై నిలిపిన విశ్వాసానికి అర్హులని ఋజువు చేసుకున్నారు; యీ జిల్లాలో స్థానికాభివృద్ధి సమల కార్యక్రమం విజయాన్ని యందుకు సాక్ష్యంగా తీసుకోవచ్చు. ఈ కార్యక్రమం క్రింద తొలి ప్రణాళిక కాలంలో 176 పనులు చేపట్టబడి 158 పూర్తి చేయబడినవి. వాటికై ప్రజలు రూ. 8.58 లక్షలు యిచ్చారు. కేంద్ర ప్రభుత్వం రూ. 9.12 లక్షలు గ్రాంటులుగా యిచ్చింది స్థానిక సంస్థలు రూ 8.47 లక్షలను యిచ్చినవి.

అభివృద్ధి కార్యక్రమం అన్ని రంగాలలోను యీ జిల్లా అంగలలో పురోగ మిస్తున్నది. ద్వితీయ ప్రణాళిక ఆ ఖ రు నా టి కి అక్కడ అభివృద్ధి కేంద్రాల పంఖ్య రెట్టింపు కంటె యెక్కువ కాగలదు అక్కడ ఎక్కువ పాఠశాలలు ప్రారంభించ బడగలవు. పాత వాటిని అభివృద్ధి పరచి,

విస్తరింప చేయడం జరుగుతుంది. ఈ సంవత్సరం 28 వధకాల ద్వారా అక్కడ ఆహారోత్పత్తి హెచ్చించ బడుతుంది. మేలిరకం పశువుల అభివృద్ధికి పశువుల ఆరోగ్యానికి యీ సంవత్సరం రూ. 9.58 లక్షలవైన ఖర్చుపెట్ట బడగలవు. ఈ సంవత్సరం యీ జిల్లాలో మత్స్య సంపద కూడా అభివృద్ధి పరచ బడుతుంది; అడవులు విస్తరింప చేయబడతాయి; మధ్యరకం నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులు పూర్తి చేయబడతాయి; 8 గ్రామాలకి విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా చేయబడుతుంది. చిన్నతరహా పరిశ్రమలు కొత్తవి ప్రారంభించ బడతాయి; రాక పోకల సౌకర్యాలు అభివృద్ధి పరచ బడతాయి.

నెల్లూరు జిల్లా

1. విస్తీర్ణం 7960 చ. మై.
2. జనాభా 17.96 లక్షలు (15.92 గ్రామీణ, 204 పట్టణ).

సరిహద్దులు

3. ఉత్తరం = గుంటూరుజిల్లా తూర్పు = బంగాళాఖాతం దక్షిణం = చిత్తూరు, చెంగల్వట్టు జిల్లాలు పడమర = కడప, కర్నూలు జిల్లాలు
4. భూమిరకాలు = నల్లచేగడ, మిక్రమం, ఎరువు, యసుకవేలలు
5. శీతోష్ణస్థితి = మొత్తంమీద పొడి, ఆరోగ్య కరమైనది. సగటుమొత్తం వర్ష పాతం 88.9 అ. వర్షపు రోజులు 89 గరిష్ఠ ఉష్ణోగ్రత 116.00

8. నీటి పారుదల

చిన్నరకం నీటిపారుదల వనరులు	1,507
వాటిక్రింద ఆయకట్టు	84,953 యెకరాలు
ఖాళీ నీటి పారుదల వనరులు	309
వాటిక్రింద ఆయకట్టు	2,76,949 „

7. మధ్యరకం నీటి పారుదల పథకాలు

1. ఉప్పు తేరునది దిగువ ఆనకట్ట పథకం
2. పాండువ గండి జలాశయం పథకం
3. నక్కల గండి జలాశయం పథకం
4. రాళ్లపాడు జలాశయం పథకం

8. చెరువులు

1. నెల్లూరు చెరువు
2. సర్వేపల్లి జలాశయం
3. కనిగిరి జలాశయం

10. రెవిన్యూ డివిజన్లు

1. కందుకూరు
2. కావలి
3. నెల్లూరు
4. గూడూరు

11. తాలూకాలు

1. కందుకూరు
2. కనిగిరి
3. కావలి
4. కోవూరు
5. నెల్లూరు
6. గూడూరు
7. సూర్యూరుపేట
8. వెంకటగిరి
9. రావూరు
10. అర్జునూరు
11. ఉదయగిరి
12. పొదిలి
13. దర్శి

12. పట్టణాలు, వాటిజన సంఖ్య

నెల్లూరు (మునిసిపాలిటీ)	81,480
గూడూరు (,,)	20,056
వెంకటగిరి	17,376
కావలి	15,516
కోవూరు	17,552
కందుకూరు	11,907
అల్లూరు	9,901
సూర్యూరుపేట	8,578
కనిగిరి	8,321
నాయుడుపేట	7,486
బుచ్చిరెడ్డి పాలెం	7,076
ఉదయగిరి	4,895

- 18 భూమిశిస్తు దృష్ట్యా పెద్ద తాలూకా = కోవూరు
14. విస్తీర్ణం దృష్ట్యా పెద్ద తాలూకా = కనిగిరి
15. విస్తీర్ణం దృష్ట్యా చిన్న తాలూకా = కోవూరు
16. భూమిశిస్తు దృష్ట్యా పెద్ద గ్రామం = అల్లూరు
- 17 భూమిశిస్తు దృష్ట్యా చిన్న గ్రామం = చెరుకూరు పాడు (కందుకూరు తాలూకా)

విద్యుచ్ఛక్తి

నెల్లూరు ధర్మల్ కేంద్రం, కోవూరు రూ 59.71 లక్షల ప్రారంభ వ్యయంతో నిర్మించ బడింది. ఇప్పుడు నెల్లూరు జిల్లాలో 48 గ్రామాలకి మచ్ ఖండ్ జల విద్యుచ్ఛక్తి సీస్టం క్రింద విద్యుత్తు లభిస్తుంది. గూడూరు, నాయుడుపేట, రేణిగుంట సెక్షన్ లలో 27 గ్రామాలకు తుంగభద్ర జలవిద్యుచ్ఛక్తి సీస్టంనుంచి లభిస్తుంది

దిగువ తాలూకా ముఖ్యపట్నాలకి విద్యుచ్ఛక్తి డిసెంట్ సెట్ల ద్వారా లభిస్తున్నది

1. కనిగిరి
2. దర్శి
3. ఉదయగిరి
4. అత్తూరు

సమర్థులైన గ్రామనాయకులు

“ఈ వ్యవస్థనున్న నడుపుటకు వైన సమర్థులైన వ్యక్తులు కావాలి. గ్రామస్థాయిలో యింకా సమర్థులు వుండాలి. మనం వేల సంఖ్యలో గ్రామనాయకులకు శిక్షణ యివ్వాలి. ‘తమ పనిని ప్రారంభించి పూర్తి చేయుట వీరికి గర్వకారణం కాగలదు’ అని రాష్ట్రానికి అభివృద్ధి కమిషనర్ల సమావేశంలో ప్రసంగిస్తూ మన ప్రధాని అన్నారు.

ప్రధానమంత్రి మూలలను అమలుపరుచుటకై ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం నిర్మాణాత్మకమైన కృషిచేసి నాయకులద్వారా గ్రామాల సర్వతోముఖాభివృద్ధి కోడ్డుతుటకై “గ్రామసహాయకుల శిక్షణాశిబిరాల” వధికాన్ని తయారుచేసింది. ఇప్పుడు అమలుజరుగుతున్న యీ పథకం మొత్తంమీద వ్యవసాయవర్గం విషయాలలోను, ప్రత్యేకించి సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమంక్రింద అవరోక్షితులను శిక్షణకు ప్రాధాన్యత యిస్తుంది. ఈ శిబిరాలు అన్ని జిల్లాల్లోను నడుపబడుతున్నాయి. గ్రామీణులు వెంటనే అవలంబింపగల శాస్త్రీయ పద్ధతులలో శిక్షణ యివ్వబడుతుంది. ఈ శిక్షణాకార్యక్రమంలో వృత్తమ పరికరాలు, రసాయన యెరుపులు, పెంటయెరుపు గుంటలు, పచ్చియెరుపులు, కాంటూరుబిండ్లు, నారుక్షేత్రాలు, కృత్రిమ పిండోత్పత్తి, మేలురకం పశువులపాకలు, చెరువులు, బావులు, కాలువల పకమ నిర్వహణ, వివిధ యంతర విషయాలు చేరివుంటాయి. ఈ శిబిరాలు ఒక్కొక్కటి మూడేసిరోజులు నడవాలి. ప్రతి గ్రామసహాయకుని మండలంలోను 50 మంది శిక్షితులతో యేటా ఒక శిబిరం నడవాలి. సమర్థులైనైతులను తయారుచేసి, వారిద్వారా అధునిక విధానాలను పల్లెలకు వ్యాపింపజేయుట యీ శిబిరాల ఆశయమైవున్నది. ఈ గ్రామసహాయకులు తమ విజ్ఞానాన్ని తమ అభివృద్ధికి గ్రామాభివృద్ధికి యెలా ఫలప్రయోగిస్తున్నారో తెలుసుకొనుటకై

వారిని వారివారి ప్రాంతాలలో కలుసుకొనుటకు కూడా ఒక కార్యక్రమం తయారుచేయబడినది.

ప్రజాసహకారం

“గ్రామ సహాయకుల శిక్షణాశిబిరాల”లో ప్రజలు బ్రహ్మాండంగా చేరుతున్నారని జిల్లాలనుంచి వచ్చిన జూలై నెల నివేదికలు తెలుపుతున్నాయి. 1958 జూలై లో రాష్ట్రంలో గ్రామసహాయకుల శిక్షణా శిబిరాలు 119 నడిచాయి. వీటిలో 5,890 మంది గ్రామ సహాయకులు శిక్షణబొందారు. వారిలో 147 మంది స్త్రీలు వీటికి అభివృద్ధి కేంద్ర నిధుల నుంచి రూ. 5,950 ఖర్చు చేయబడినవి. ప్రజలు యిచ్చినసొమ్ము అంగరూ గాలుగురెట్లు వుంది. 19 శిబిరాలు శ్రోత్యం ప్రజల విశ్వాసానికి నడుపబడినవి. కర్నూలుజిల్లా ఎర్రగిండ్లపాలెం అభివృద్ధి కేంద్రం ప్రజలు రొట్టెం, వస్త్ర, గ్రామరూపాలలో రూ. 2,000 యివ్వడం హాజరీయం. రాష్ట్రంలో 2-10-57 మొదలు 1958 జూలై మాసంతానికి వ్యవసాయవర్గం విషయాలలో గ్రామసహాయకుల శిక్షణాకేంద్రాలు 1100 నడుపబడినవి. వీటిలో 52,890 మంది గ్రామసహాయకులు శిక్షణబొందారు. అచిరకాలంలోనే లక్షలసంఖ్యలో శిక్షితులు శిబిరాలను వెలువడి నూతన జీవితవ్యవస్థని సవరణరతం మారు మూల ప్రదేశాలకుకూడా కొనిపోతారని ఆశించవచ్చు.

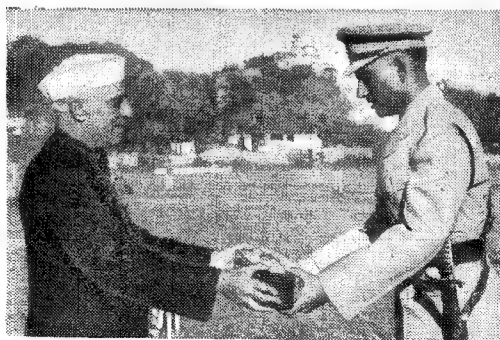
(ప్రేట్ మెంట్)

నడిచిన శిబిరాల వివరాలు

జిల్లాపేరు	1958 జూలై లో నడిచిన శిబిరాలు	ప్రత్యేకం ప్రజల సామ్యుత్తో నడిచిన శిబిరాలు
శ్రీ కాకుళం	6	1
విశాఖపట్నం	12	2
తూర్పుగోదావరి	8	2
పశ్చిమగోదావరి	1	-
కృష్ణా	6	1
గుంటూరు	9	3
నెల్లూరు	11	-
చిత్తూరు	10	-
కడప	14	3
అనంతపురం	14	5
కర్నూలు	9	2
మహబూబునగరం	3	-
హైదరాబాదు	1	-
నల్గొండ	4	-

జిల్లాపేరు	1958 జూలై లో నడిచిన శిబిరాలు	ప్రత్యేకం ప్రజల సామ్యుత్తో నడిచిన శిబిరాలు
ఖమ్మం	2	-
వరంగల్లు	-	-
మెదక్	4	-
నిజామాబాదు	-	-
కరీంనగరం	2	-
ఆదిలాబాద్	1	-
	119	19

కేంద్ర సమాజాభివృద్ధిశాఖామంత్రి శ్రీ ఎన్ కె డే అన్నట్లు ఆధునిక పరిజ్ఞానం, శాస్త్రీయ దృక్పథంగల రాయబారులవలె 'ఈ శిబిరాలు సమస్యలు స్రీంది నుంచి కేంద్రానికి వెళ్ళుటకు శాస్త్రీయమైన జవాబులు అదేమార్గంలో పయనించుటకు సహనని సంబంధాన్ని కల్పించగలను'

ఆక్టోబరు 18 న హంటు ఆ గాలో కేంద్ర పోలీసు కమిషనర్ కళాశాలలో పెరేడ్ లో ప్రధాన మంత్రి నెహ్రూ వందన స్వీకారం చేశారు ఈ సంవత్సరంలో పుత్తమోత్తమ శిశువుడు శ్రీ కె వి హెచ్ పద్మనాభన్, ఏ పి ఎస్, కి ఆయన ప్రధానమంత్రి బ్రోఫీని బంగారుకరించడం చిత్రంలో చూడవచ్చు శ్రీ పద్మనాభన్ ఆంధ్రప్రదేశ్ కి కేటాయించ బడ్డారు

జిల్లాల వార్తలు

ఆదిలాబాదు

ఆదిలాబాదు సమాజాభివృద్ధి కేంద్రపు గ్రామ పదవ ప్రత్యేక శిక్షణా శిబిరం 27-9-1958 న కా. స. డా. జోలాన్వార్ చే ప్రారంభించ బడింది. ప్రజలు తమలో తమకు గల చిన్న చిన్న విభేదాలను విస్మరించి అభివృద్ధి పనుల అమలుకై ముందుకు రావాలని ఆయన చిన్న ప్రసంగంతో చెప్పారు. ప్రభుత్వం కల్పించిన పౌకర్యాలను జాగ్రూప్యంగా యోగించుకోమని ఆయన ప్రజలకు విజ్ఞప్తి చేశారు.

“ప్రజాశక్తికు సంబంధించినంతవరకూ భారత దేశంలో రాజకీయ పక్షాలకు అభిప్రాయ భేదాలు లేవు” అని జిల్లా ప్లానింగు కమిటీ సభ్యులు శ్రీ బాలకృష్ణ అన్నారు. ప్రతి పని ప్రభుత్వమే చేస్తుందనే అభిప్రాయంతో ప్రజలు వున్నారని చెబుతూ, యూనైటెడ్ అలా కొనసాగినట్లయితే యే ప్రభుత్వము కూడా ప్రజాశక్తిను విజయవంతంగా అమలుపరచ లేదన్నారు.

ఈ శిబిరం జరిగిన మూడు రోజులలోను రాబ్రి, వృత్తుల ప్రాధాన్యం గురించి నొక్కిచెప్ప బడింది.

ఒక వ్యవసాయ ప్రదర్శన యేర్పాటు చేయబడింది. అక్కడ వృత్తమ విత్తనాలు, రసాయన యెరుగులు, పరికరాలు, చాట్టలు వగైరా ప్రదర్శించ బడినవి.

నీసీమా ప్రదర్శనలు, యితర సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు యేర్పాటు చేయబడినవి. శిక్షకు లందరూ గ్రామంలో జరిగే అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను చూచారు, పంచాయత్ ఘర్, యువజన క్లబ్బు, మహిళా మండలిలను చూచారు.

ఆ మండలం గ్రామాలకి చెందిన యిండు మిండు 41 మంది గ్రామ నాయకులు శిబిరానికి హాజరయ్యారు. శిక్షకులు కాక రసూ రమి 800 మంది పార్సెలభోగ్యవంతో పాల్గొన్నారు.

చిన్నూరు కేంద్రంలో

చిన్నూరు మొదటి అంచె కేంద్రం పెట్టి పల్లిలో 1958 సెప్టెంబరు 28 నుంచి 30 వరకూ ప్రత్యేక గ్రామ నాయకుల శిక్షణాశిబిరం (వ్యవసాయ వర్గం) నడిచింది. తొలి రోజున శిబిరం గ్రామ సర్పంచి, పురోగామిరైతుల ఆయన శ్రీనివాసరావుచే ప్రారంభించ బడింది. ఈ శిబిరానికి చుట్టుప్రక్క గ్రామాల నుంచి యిండు మిండు 50 మంది గ్రామ నాయకులు వచ్చారు. పార్సెలభోగ్యవంతైన తరువాత కొందరు పురోగామి రైతులు ఆధునిక వ్యవసాయ విధానాలలో తమ తమ అనుభవాలను చెప్పారు. ఆధునిక వ్యవసాయ పరికరాలు, రసాయన యెరువులు వగైరాలతో ఒక ప్రదర్శన యేర్పాటు చేయబడింది. శ్రమదాన కార్యక్రమంగా గ్రామీణులు రోడ్డును శుభ్రపరచారు. మధ్యాహ్నం వకు పోషణ విస్తరణాధికారి పశువులకు సర్వ సాధారణంగా వచ్చే జబ్బులు, అవి రాకుండా తీసుకొనవలసిన ముందు జాగ్రత్తలను గురించి మాట్లాడారు.

రెండవ రోజున అభివృద్ధి కేంద్రం అధికారి సమాజాభివృద్ధి పుద్గమం గురించి మాట్లాడారు. వ్యవసాయ సహాయకుడు సునెహరియత్ వ్యవసాయం ముఖ్యంగా జపాను వద్దటి వరి సాగును గురించి మాట్లాడారు. మధ్యాహ్నం రానిపుద్గమం ప్రారంభించ బడింది. అఖి రోజున చిన్న రకం నీటి పారుదలపై ప్రసంగం యేర్పాటు చేయబడింది.

ముదిగుబ్బ కేంద్రం మల్లేపల్లిలో సెప్టెంబరు 28, 90 తేదీల మధ్య జరిగిన గ్రామ సహాయకుల శిక్షణా శిబిరం సందర్భంలో ఒక ప్రదర్శన యేర్పాటు చేయబడింది. ద్వితీయ ప్రణాళిక క్రింద కార్యకలాపాలను సూచించే చార్టులు, పటాలను, పుస్తకము వ్యవసాయ పరికరాలను, చేతితో తయారుచేసిన వస్తువులు ప్రదర్శింప బడినవి.

కంబదూరు కేంద్రంలో

కంబదూరు కేంద్రము లకలేడులో సెప్టెంబరు 27 నుంచి 29 వరకూ గ్రామ సహాయకుల శిబిరం నడుపబడింది. ఆధునిక వ్యవసాయ పరికరాలు, కృమినాశక ఔషధములతో ఒక ప్రదర్శన యేర్పాటు చేయబడింది. పంచాయతీ పుపాద్యక్షురాలు శ్రీమతి రెడ్డి తిప్పమ్మ పాతకాలా భవనం నిర్మాణానికై రూ. 2,50,00 విరాళం యిచ్చింది.

సింగనమలలో

సెప్టెంబరు నెలలో కల్లుమడి, పప్పురులలో జరిగిన శిక్షణా శిబిరాలలో 100 మంది గ్రామ సహాయకులకు ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులు, పశు పోషణ పద్ధతులతో శిక్షణ యివ్వబడింది. సింగనమల, కొర్రపాడులలో ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికపై ఫిబ్బొ ప్రదర్శనలు జరుపబడినవి.

కుడైరోలో

కుడైరోలో అక్టోబరు రెండవ తేదీన గాంధీ జయంతి జరుపబడింది. ఇందులో గ్రామాలన్ని పుత్రాహంతో పాల్గొన్నాయి. వయోజన పారశాలి తప్పకవచ్చే ఒక హరిజన స్క్రీని, ఒక హరిజన బాలకునికి బహుమతులు యివ్వబడ్డాయి పంచాయతీ బోర్డు అధ్యక్షుడు, కేంద్ర సాంఘిక సంఠేమ సంఘం అగ్రనైజరు, గ్రామస్థాయి కార్యకర్తలు వివిధ అభివృద్ధి కార్యకలాపాల ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించారు.

సెప్టెంబరులో బుల్ల సముద్రం, కొడిగెన హల్లిలలో మొత్తం ఆరురోజులు గ్రామసాయకుల శిక్షణా శిబిరాలు జరిగాయి.

కొడిగెన హల్లిలో

లేపాక్షిలో 8-9-58న జిల్లా వైద్యాధికారిచే ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రము, జిల్లా ప్లానింగు ఆఫీసరుచే నీటి సరఫరా పనులు ప్రారంభించబడినవి. వీటిలో ఒక్కొక్క దాని వ్యయం రూ. 20,000. ఈ సందర్భంలో ఒక బహిరంగ సభ జరిగింది. పంచాయతీ పుపాద్యక్షుడు శ్రీ ఎల్. వెంకటనారాయణప్ప ఆ సభకి అధ్యక్షత వహించారు.

కడప

అనంతపురం, చిత్తూరు, నెల్లూరు జిల్లాలకు చెందిన అనుభవజ్ఞులైన 'కృషి పండితుల' జట్టు 1958 సెప్టెంబరులో కడప జిల్లాలో పర్యటించింది.

ఈ జట్టు చిన్న చౌకుకి వెళ్లి అక్కడి గ్రామస్థులు శ్రమదానంతో నిర్మించిన కమ్యూనిటీ హాలుని చూచి ప్రజల స్వచ్ఛంద సేవానిరతిని ప్రశంసించారు. బుద్ధయవల్లిలో ఒకవంతు ప్రభుత్వ ఖర్చు, మూడు వంతుల ప్రజల ఖర్చుతో నిర్మింపబడిన రోడ్డు, వంతెనలను కూడా చూచారు వారు. వ్యవసాయం, పశు పోషణ, సహకారం మున్నగు వాటికి సంబంధించిన వివిధ సమస్యలను గురించి వారు బుద్ధయవల్లి గ్రామ స్థులతో చర్చించారు. వేరుసెగ తుక్కును, పనుపు ఆకులను పెంబయెరువు తయారీలో వాడమని వారు గ్రామస్థులకి సలహా యిచ్చారు. తాము పెంబ యెరువుల తయారీలో శిక్షణ పొందామని, పెద్ద యెత్తున దానిని తయారు చేస్తున్నామని అక్కడి గ్రామసహాయకులు వీరితో చెప్పారు. మత్స్య సంపద అభివృద్ధి పథకం క్రింద చిరుచేపలను నిలువచేసే జిల్లా బంతటికి పంపిణీ చేసే చిరుచేపల పోషణ కేంద్రం కూడా వీరికి చూపించబడింది.

సూర్య సి. పి. పథకం క్రింద అక్కయవల్లి గ్రామ శివారు నానికోటలో తెరువబడిన కుండలు పుత్పర్తి శివడా కేంద్రానికి వెళ్లువారు. కార్మికులలో మాట్లాడి అధునిక సాధనలు చేశాళి పాటికండు బాగా యెలా పని చేస్తున్నావో తెలుసుకుని, కుంజులు, యితర మట్టి సరుకులు మున్నగు చాటి తయారీ వివిధ దశలను చూశారు. వారు జిల్లా కోశ్ల పెంపక కేంద్రానికి వెళ్లారు. పశుపక్షి ద్వారా సహాయ శిస్త్ర చికిత్సకుడు వారికి కేంద్రాన్నంతని చూపించారు. ఆ కేంద్రంలో వివిధ మేలికరం జాతులను చూచుచూ, కిరసనాయిలుతోను, విద్యుచ్ఛక్తితోను కూడా పనిచేసే వివిధ రకాల గ్రుడ్లు పొదుగు యంత్రాలను కూడా వారు పరిశీలించారు.

కోశ్ల పెంపక కేంద్రానికి సమీపంలో 75 యెకరాల స్థలంలో కొత్తగా ప్రారంభింపబడిన ప్రభుత్వ అభివృద్ధికేంద్ర విత్తనాల షేత్రాన్ని యీ జట్టు వారు చూశారు. అక్కడ జరిగే భూమి బాగును చూశారు. వారు వెళ్లినది కేంద్రం పెట్టు ప్రాంతంలో జొన్న విత్తనాలు నల్లబడుతున్నాయి.

ఆ తరువాత వారు రామరాజుపల్లి వెళ్లి అక్కడ రైతులు కళాశాలా విద్యార్థుల సహాయంతో యెక్కడ పెద్ద పొలాలలో జపాను పద్ధతి క్రింద వరిపంటను పెంచుకు చూశారు. ఇది యీ కేంద్రంలో గమనార్హమైన పనులలో ఒకటి. ఈ పనిని యీ జట్టువారు చాలా మెచ్చుకున్నారు.

ఆ తరువాత వారు చెన్నూరుకి తీసుకుని వెళ్లి బడ్డారు. అక్కడ చాలి కమ్యూనిటీ హాలు, పల్లెల పార్కు, గ్రంథాలయం, అభివృద్ధి కేంద్ర సమాచార కేంద్రం, పంచాయతీ పార్కు మునుపటివే.

చూర్పు గోదావరి

కేంద్రప్రభుత్వ సమంజసాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖ సలహాదారు (నీటి పారుదల) శ్రీ డి. వి. మిట్టల్, సైఫ సలహాదారు (వ్యవసాయం) శ్రీ అయిచినానీ 9-10-1958న సామర్లకోటను దర్శించారు. వారు విస్తరణ శివడా కేంద్రం షేత్రాన్ని, పురావస్తు

ప్రదర్శన శాలని, హాం పై న్నుచిగుని చూశారు. 10-10-1958న హరిద్వరు సామర్లకోటలో వ్యవసాయ పరిశోధన కేంద్రాన్ని చూశారు. ఆ తరువాత వారు రామచంద్రపురం అంటే 2వ అభివృద్ధి కేంద్రంలోని చెల్లారు గ్రామానికి వెళ్లి స్థానిక రైతులతో మాట్లాడారు.

నాగు గాయచరంలోని తుల్యభాగలిప్తు ఇరిగేషన్ పథకాన్ని కూడా చూసి ఆ పథకం కై చెక్కు, సభ్యులతో సంభాషించారు.

పంచాయతీ సమితి అధ్యక్షుల సమావేశం

అంగ్రప్రాంతం 11 జిల్లాల సమితి కేంద్రాల అధ్యక్షులు, కొందరు సభ్యుల నిమిత్తం 22-9-58 న ప్రారంభింపబడిన శివడా శిబిరం 1-10-58 న జిల్లా కలెక్టరు ప్రసంగంతో ఆఖరంబడి. ప్రస్తుత ప్రజాస్వామ్యంలో అధికార అసభికార బలాలు అధికోత్పత్తి ముఖ్యంగా అధికారహోత్పత్తి ద్వారా పేదరికాన్ని తొలగించి ప్రజల జీవన వ్యవసాయాన్ని హెచ్చించాలని కలెక్టరు తమ ప్రసంగంలో పేర్కొన్నారు. “ఇప్పుడు అధునిక విజ్ఞానశాస్త్రం అందించే పుష్కలమైన సమాచారాన్ని వినియోగించుకుని ఆహారోత్పత్తిని బాగా హెచ్చించుటకు సాయం క్తులా పాటుపడాలని మనం రైతులకు బాగా యెక్కువగా తెలియజేయాలి” అని ఆయన అన్నారు.

అంతకుపిమ్మట ఆయన ఆంధ్ర హిందీన శివడాపై తమకుగల అభిప్రాయాలను చెప్పమని కొందరు సభ్యులను కోరారు. చిన్నాగుల్లి కలెక్టరి పంచాయతీ సమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ ఎస్. సి. రామిరెడ్డి, శ్రీ రమణం చిన్నాగూర సమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ టి. సత్యనారాయణ శివడా కార్యక్రమం యెక్కువ ఫలయోగకరంగా పుండుటకు కొన్ని సూచనలు చేశారు.

విస్తరణ శివడా కేంద్రం ప్రెస్సిపాలు శ్రీ డి. పానుమంతురాయ పంపన సమర్పణ చేశారు.

శివడా యువజన 10 కోటలతోను వివిధ బహు వ్యవస్థలు శివకుల సమావేశంలో వివిధ విషయాలపై ప్రసంగించారు.

సుల్తానాబాదు అంచె I కేంద్రం గ్రామ సహాయకుల 5 వ శిక్షణా కేంద్రం 1958 సెప్టెంబరు 22 నుంచి 24 వరకు నడుపబడింది. సహకార సంఘాలకు చెందినవారు ముగ్గురు, 42 మంది రైతులు, 8 మంది సంఘ సేవకులకు మొత్తం 55 మందికి శిక్షణ యివ్వబడింది.

కర్నూలు

కర్నూలులో 2-10-58 న ప్రారంభమైన మద్య నిషేధ చారిత్రకం 7 వ పేదతో ఆఖరియింది. ఆఖరి రోజున బహిరంగసభ జరిగింది. ఈ పుత్తవానికి జిల్లా కలెక్టరు అధ్యక్షత వహించారు. ప్రజలలో యెక్కువ భాగం మద్యనిషేధానికి సుముఖంగా వున్నారని సభలో మాట్లాడుతూ కా. స. శ్రీ లయ్యపరెడ్డి అన్నారు. చట్టం పూర్తి విజయానికి మరికొంత కాలం పడుతుందన్నారు. త్రాగుడు దుప్పలితాలమ ప్రజలలో ప్రచారం చేయడం చట్టం అమలుకంటే చాలా ముఖ్యమైనదని అన్నారు.

ఎగువనకు సఖ్యుడు శ్రీ ఎమ్. సుబ్బారెడ్డి త్రాగుడు దుప్పలితాలనుగురించి క్లుప్తంగా చెబుతూ మద్య నిషేధ చట్టాన్ని రద్దపరచే దేశం ముందుకు సాగలేదన్నారు.

ఈ సందర్భంలో జిల్లా కలెక్టరు, మరొక ఆరుగురు వ్యక్తులు మాట్లాడారు.

ల తరువాత శ్రీమతి రామేశ్వరి ఈ వారంలో జరిపిన అటలు, వక్రత్వపోటీలలో గెలిచిన వారికి సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలలో పుత్తమంగా పాల్గొన్నవారికి బహుమతులను పంచి పట్టారు.

ఈ 'వారం' పొడుగునా బహిరంగసభలు, సాటాలు, బుక్రథలు, ఫిల్ముప్రదర్శనలు, వస్త్రప్రదర్శనలు యేర్పాటు చేయబడ్డాయి. ప్రతిరోజూ యీ పుత్తవాల్లో ప్రజలు వేలవంపులలో పాల్గొన్నారు.

నవంబరు, 1958

జ్యోతు స్థాపించు, అభివృద్ధి కమిటీ 10-9-58 న మొట్టమొదటగా నంద్యాల జిల్లా సహాయ కలెక్టరు శ్రీ వి. కె. దార్, ఐ. పి. ఎస్. అధ్యక్షతన సమావేశమయింది. డిప్యూటీ డిప్యూటీ శ్రీ సి. చిన్నపురెడ్డి యీ కమిటీ పుపాద్యమడుగా ఎన్నికయ్యారు. వ్యవసాయం, కుటీరసరిశ్రమలు, ఆర్థిక విషయాలు, విద్య, సాంఘికవిద్యల సహసంఘాలు కూడా ఎన్నిక అయ్యాయి. కమిటీ అభివృద్ధికేంద్రం ముతం కార్యక్రమాన్ని ఆమోదించి, ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాన్ని పెరు సీమశిల గ్రామంలో నెలకొల్పుటకు తీర్మానించింది.

అకుమళ్లలో

అకుమళ్ల గ్రామంలో 14-9-58 నుంచి 16-9-58 వరకు గ్రామ సహాయకుల 6వ శిక్షణాశిబిరం నడుప బడింది. 20 మంది పంచాయతీ సభ్యులు, ఒక మహిళతోసహా 52 మందికి వ్యవసాయ వర్గ విషయాలలో శిక్షణ యివ్వబడింది. ఈ కిరీర నిర్వహణకు ప్రజలు రూ 525 రోజులన్ని యిచ్చారు.

అకుమళ్ల పంచాయతీ పుపాద్యతుడు శ్రీ ఎస్. చిన్న పుల్లారెడ్డి జాతీయ పతాకాన్ని యెగురవేశారు. శ్రీ కె. వారాయణరెడ్డి శిబిరాన్ని ప్రారంభించారు. కడప మొక్కల రక్షణాధికారి శ్రీ ఎస్. రామాంజనేయుల నాయకులు శిక్షకుల సమావేశంలో మొక్కల రక్షణ విధానాను గురించి మాట్లాడారు. కర్నూలు - కడప కాలన అయకట్టు స్థిరీకరణ సహాయ ఇంజనీరు, నంద్యాల, శ్రీ వి. వెంకటరామిరెడ్డి ప్రస్తుతపు చిన్నరకం నీటి పనులను వినియోగించి వ్యవసాయోత్పత్తిని అధికం చేయవలసిన అవకాశాన్ని గురించి నిశ్చయించారు. శా. స. శ్రీ సి. పి. తిమ్మారెడ్డి ఆళ్లగడ్డ గ్రామాలలో అయక మత్తాన్ని సాధించుటకు కృషి చేయమని శిక్షకులను సూచించారు. శా. స. శ్రీ వి. వి. సుబ్బారెడ్డి, కోయిలకుంట్ల, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొనమని గ్రామ సహాయకులను సూచించారు. వీరుకాక అభివృద్ధికేంద్రం అధికారి,

సాంఘిక విద్యా ఆర్గనైజర్లు, వ్యవసాయ, పశుపోషణ విస్తరణ అధికారులు, వ్యవసాయ డిమాన్ స్ట్రీటరు, శివరం జరిగిన మూడు రోజులలోను శిక్షితుల సమావేశాలలో ప్రసంగించారు. ఆపైన వ్యవసాయ, పశుపోషణలపై చర్చలను జరిపారు.

వ్యవసాయం, పశుపోషణ, పారిశుధ్యాల అధునిక విధానాలు ప్రత్యక్షంగా చూపించబడినవి కూడా. ఒక వ్యవసాయ ప్రదర్శన యేర్పాటు చేయబడింది.

శ్రీమదానం యేర్పాటు చేయబడింది. పంచాయతీ ఘర్ నిర్వాహానికి ఒక సేలమట్టం చేయబడింది.

సాంస్కృతిక కార్యకలాపాల క్రింద కుమారి ఇందిరాదేవి హరికథ చెప్పారు. మీర్జా పురం గ్రామస్థులు చెంచనాటకం ప్రదర్శించారు. లండన్ మిషన్ స్కూలు విద్యార్థులు, ఆకుమళ్లబోర్డు స్కూలు విద్యార్థులు జానపద నృత్య ప్రదర్శనలు యిచ్చారు.

రెండు గదుల పాఠశాలా భవనాన్ని నిర్మించుటకు, పశువుల వృద్ధుల చికిత్సా కేంద్రాన్ని ప్రారంభించుటకు, గ్రామీణ నీటి సరఫరా పథకానికి కూడా డబ్బు యివ్వడానికి గ్రామస్థులు ముందుకు వచ్చారు.

27-9-58 నుంచి 29-9-58 వరకూ నందిపాడులో గ్రామ సహాయకుల 7వ. శిక్షణా శిబిరం నడుపబడింది. వ్యవసాయ వర్గ విషయాలలో 52 మందికి శిక్షణ యివ్వబడింది. శివర నిర్వహణకై వృజిలు రూ 2880 రోజులగా యిచ్చారు. నందిపాడు గ్రామంలో శ్రమదానంతో 1 ఫర్లాంగు కచ్చారోడ్డు నిర్మింప బడింది.

సంజమల కేంద్రంలో 1958 సెప్టెంబరులో మీర్జాపురం నుంచి కొలిమి గుండ్లకి 2 మైళ్లకి 3 ఫర్లాంగుల నిడివిగల పక్కారోడ్డు, జీలం నుంచి సింగవరం వరకూ 1 మైలు, 4 ఫర్లాంగుల నిడివిగల సురొక పక్కారోడ్డు ప్రజల సహకారంతో నిర్మించ బడినవి. సంజమల గ్రామంలో 3 ఫర్లాంగుల పక్కారోడ్డు

నిర్మించబడింది. ఈ నెలలో 80 మేలిరకం పిట్టలు, 111 గ్రుడ్లు పంపిణీ చేయబడినవి.

రాబీ పుద్యమం నిషయంలో తీవ్ర ప్రచారం చేయబడింది. 94 ముఠుగుల మేలిరకం తొన్న విత్తనాలు పంచబడినవి. 244 వ్యవసాయ పుద్యనలు జరుప బడినవి. 220 పళ్ల మొక్కలు నాటబడినవి.

అభివృద్ధి కేంద్రం అధ్యక్షాన కు ను కుంట, అబ్బల్లాపురం, తోళ్ల మడుగులలో పంచాయతీ సభ్యుల యెన్నిక జరిగింది.

9 పాఠశాలలు వృత్తి విద్యా పాఠశాలలుగా మార్చబడినవి. సంజమలలో స్త్రీల కుటుంబని కేంద్రం ప్రారంభింప బడింది. ఇందుకు స్త్రీలు అద్దెలేకుండా వసతిని యిచ్చారు.

మహబూబు నగరం

ప్రభుత్వ పున్నత పాఠశాలను ప్రారంభించుటకై రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి శ్రీ. ఎన్. సంజీవరెడ్డి మహబూబు నగరం జిల్లా కలెక్టరు కి వెళ్లారు.

శా. స. జిల్లా కాంగ్రెసు కమిటీ అధ్యక్షుడు అయిన శ్రీ అచ్యుత రెడ్డి యీ సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించారు. మునిసిపాలిటీ అధ్యక్షుడు కలెక్టరు కుర్తిలో పురోకామి అయిన రైతు అయిన శ్రీ అబ్దుల్ కాదర్ స్వాగత వ్రతాన్ని సమర్పించారు. జిల్లా సంఘ సేవిక, శా. స. అయిన శ్రీమతి కాంతాబాయి ఆ సందర్భంలో మాట్లాడుతూ, అంత స్వల్ప వ్యవసయంలో అక్కడికి రెండవసారి వచ్చినందుకు ముఖ్యమంత్రికి కృతజ్ఞత చెప్పారు. ఆ తాలూకాలో పున్నత పాఠశాలను వెలకొల్పుటకై స్త్రీలు స్వచ్ఛందంగా విరాగాలు యిచ్చారని ఆమె చెప్పారు.

ఆ తరువాత ముఖ్యమంత్రి మాట్లాడుతూ పున్నత పాఠశాల కలిగివుండుటయే తాలూకాకై నా అధ్యక్షమని అన్నారు. ఈ తాలూకాకు విద్యుచ్ఛక్తి

కూడా వుండుట సంతోషకరం అన్నారు. విద్యుత్తు చృక్తి విషయంలో తెలంగాణా వెనుకబడి వున్నందున కేవలం అక్కడ విద్యుచ్ఛక్తికై రూ. 70-80 లక్షలు ఖర్చుపెట్టి బడుతున్నాయని ఆయన చెప్పారు.

ఆయన యింకా యిలా అన్నారు: భారత దేశం కొన్ని షారుగు దేశాలవలె కాక సమాజాభివృద్ధి, జాతీయ విస్తరణ సేవా కార్యక్రమాల ద్వారా అభివృద్ధిని సాధిస్తున్నది. పూర్వం గ్రామాలను నష్ట పరచి నగరాలను అందంగా తయారు చేసి అభివృద్ధి పరచేవారు కాని యిప్పుడు గ్రామాల అభివృద్ధికై యెంతో శ్రద్ధ వైకొన బడుతున్నది.

గండిపడిన చెరువుల మరమ్మత్తు విషయంలో, ఆ విషయం యికముందు నుంచి జిల్లా కలెక్టరికి అప్పగించ బడుతుందన్నారు.

సాధించిన దానితో సంతృప్తి పడక కష్టపడి పని చేయమని ఆయన ప్రజలకు విజ్ఞప్తి చేశారు.

■ తరువాత ఆంధ్ర ప్రదేశ్ కా. క. అధ్యక్షుడు శ్రీ పి. రంగారెడ్డి మాట్లాడుతూ సమగ్రీలో పేదరికం యే సమూహికైనా మంచిది కాదని, దానిని గట్టిగా యెదుర్కోవాలని అన్నారు. సర్వ శ్రీ అమృత రెడ్డి కా. స., డా. కె. నాగన్న, యాదవ సంఘానికి చెందిన శ్రీ ఎ. నరసింహులు, తాలూకా కాంగ్రెసుకు చెందిన శ్రీ దాసులు కూడా మాట్లాడారు.

ఆ తరువాత రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి జిల్లా కలెక్టరు, జిల్లా యితర అధికారులతో పి. డబ్ల్యు. డి. ఇన్ స్పెక్షన్ బంగళాలో చర్చలు జరిపారు.

ముఖ్యమంత్రి పాతశాలికి ఒక మైలు దూరంలో ఖాడి గ్రామోద్యోగ కేంద్రానికి శకుం స్థాపన కూడ చేశారు.

నర్సారం

హోంశాఖా మంత్రి శ్రీ కె. పి. రంగారెడ్డి తిప్పర్తి (నక్రేకాల్ అంచె, కేంద్రం) లో గ్రామ

యువజనుల క్లబ్బు సహకారంతో స్థానికాభివృద్ధి పనుల పథకం క్రింద నిర్మించబడిన గ్రామ కమ్యూనిటీ హాలులో పంచాయతీ ఘర్ ని 25-9-58 న ప్రారంభించారు. శ్రమదానంతో కమ్యూనిటీ హాలును నిర్మించినందుకు ఆ ప్రాంతంలోని యితర అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నందుకు మంత్రి గ్రామస్థులను అభినందించారు.

కమ్యూనిటీ హాలును గ్రామంతో కలుపుతూ శ్రమదానంతోనే ఒక రోడ్డు నిర్మించబడింది.

ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రం

నక్రేకాల్ అభివృద్ధి కేంద్రం (అంచె 1) అధికారి, పిరాళం కమిటీ రృప్తి ఫలితంగా పాంధ్రమిక ఆరోగ్య కేంద్రం నిర్మాణానికై ప్రజల నుంచి పది రోజుల లోపల రూ. 10,000 సేకరించ బడ్డాయి. ఈ ఆరోగ్య కేంద్రాన్ని అభివృద్ధి కేంద్రం ముఖ్య కార్యాలయం గల నక్రేకాల్ గ్రామంతో నెల కొల్లాపలి కూడా నిర్ణయించ బడింది. పిరాళాలు యిచ్చిన వారిలో శ్రీ ఇంద్రసేన రెడ్డి, పి. గోపాల్ వాస్తవ్యుడు శ్రీ రామచంద్రరావు, శ్రీ కె. రాములు ప్రముఖులు. పిరు పదనగా రూ. 1,118, రూ. 1000, రూ. 1000 పిరాళా మిచ్చారు.

పోనగిరి పంచాయతీ సమితి కేంద్రం

1958 అక్టోబరులో కేంద్ర సమాజాభివృద్ధి మంత్రిత్వ శాఖ సంయుక్త కార్యదర్శి శ్రీ ఎ. ఎన్. నాయక్, ఐ. సి. ఎస్., కేంద్ర ప్రభుత్వానికి చెందిన శ్రీ పి. నాయక్ (వ్యవసాయం), శ్రీ విజత్ (నీటి పారుదల) లు రాష్ట్ర అధికారులతో కలిసి అభివృద్ధి కేంద్ర కార్యక్రమం క్రింద జరిగే కార్య కలాపాలను తనిఖీ చేయుటకు, గాఢీలు యిల సమన్వయము గురించి తెలుసు కొనుటకును పోనగిరి పంచాయతీ సమితి క్లారుకి వెళ్లారు.

శ్రీ నాయక్ బీబీనగరం, రైగిర్ గ్రామాలలో వ్యవసాయం మున్నగు వాటికి సంబంధించిన కార్య కలాపాలను తనిఖీ చేశారు. వారితో వెళ్లిన రాష్ట్ర

వ్యవసాయ శాఖ జాయంటు రైల్వేరు శ్రీ విశ్వ నాధరెడ్డి చారికి వివిధ పరిశోధన, అమడం పొలాలను చూపించారు. వ్యవసాయోపైత్తికై రైతులు, అవలంబిస్తున్న ఆధునిక విధానాలు కేంద్ర అధికారులకు చూపించ బడినవి. ఆ అధికారులు రాబీ వ్యర్థ మాన్ని గురించి రైతులతో చర్చించారు.

రై గిరి, బీబీనగరాలలో గామీనులు స్వయం కృషిలో నిర్మించిన అప్రోప్ రోడ్లను వారు చూశారు. అభివృద్ధి కేంద్రం ప్రారంభంపబడిన సిమెంటు సహకార గ్రామీణ బ్యాంకి, పిల్లలపార్కు, గ్రంథాలయం మున్నగునవి వెలకొల్పబడినవనీ, రై గిరి గామీనులకు సహకార పరపతి సంఘానికి, ప్రాధమిక ఆరోగ్య కేంద్రానికి, యువజనుల క్లబ్బుకి, సంతేమ విస్తరణ కేంద్రానికి వసతి కల్పించబడినదనీ తెలుసుకుని కేంద్ర అధికారులు సంతసించారు.

జిల్లాస్థాయి గోష్ఠి

వివిధ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను ప్రజలు, ప్రభుత్వము కలిసి సమీక్షిగా అమలుపరచాలని ప్రతి ఒక్కరూ అనుకున్నట్లుయితే పది సంవత్సరాలలో సాధ్యమయిన పనిని వాలుగు సంవత్సరాలలోనే పూర్తి చేయగలుగుతాం, అని 14-10-58 న నల్గొండలో జిల్లా స్థాయి రెండవ గోష్ఠిని ప్రారంభిస్తూ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎన్. సంకీర్ణరెడ్డి అన్నారు.

కలక్టరు (ప్రానింగు) కార్యాలయంలో కిరీజులు జరిగిన యీ గోష్ఠికి ప్రానింగు, అభివృద్ధి శాఖా మంత్రి శ్రీ వి. బి. రాజు అధ్యక్షత వహించారు.

దేశంలో పర ప్రభుత్వంపై నాటి పరిస్థితులు, నేటి పరిస్థితులు గల తేడాను వివరిస్తూ, ప్రజలు యిప్పుడు మంచికై నా చెడ్డకై నా పూర్తి జాగ్రత్తను ప్రసక్తం మీదకి నెట్టలేని ముఖ్యమంత్రి అన్నారు; యిప్పుడు యే కార్యసాధనలోనైనా వచ్చే జయం బయలాల ప్రజలు, ప్రభుత్వము కూడా జాగ్రత్తలేనవి అన్నారు. అభివృద్ధి కార్యక్రమాల అమలు విషయంలో అట్టి సమస్య జాగ్రత్త దృక్పథం తప్పక వుండాలి.

మిగిలిన ప్రపంచంలో ప్రజలు యెంతో అభివృద్ధిని సాధించి చంద్రోత్థాక యాత్ర గురించి అలోచిస్తూంటే మన దేశంలో పరిస్థితులు యింకా వెనుకబడి వున్నాయి. ప్రజలు ఆఖరికి వగిన తిండి, బట్ట, యిశర సౌకర్యాలు లేక అలమటిస్తున్నారు. ఈ విషయాన్ని గురించి తోడుగా జూచించి యితర దేశాల వలెనే మన దేశాన్ని కూడా శీఘ్రంగా అభివృద్ధి చేయుటకు ప్రయత్నించాలి. ప్రభుత్వం నాగార్జున సాగర్, వైద్య కళాశాలలు వగైరా నిర్మాణం వంటి పెద్ద పనులను చేస్తున్నది. గ్రామాలలో ప్రజలు నమకు అవసరమైన సౌకర్యాలు, గ్రామ రస్తాలు వగైరా చిన్న పనులను చేసే జాగ్రత్తను స్వీకరించాలి. ఈ విధంగా వారు అన్ని విషయాలలోను శీఘ్రంగా పురోగమిస్తారు.

మన దేశం ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో ముందుకు సాగుతున్నది. కాని మన చుట్టూ గల కొన్ని దేశాలలో ప్రజాస్వామ్యానికి తావు లేకుండా చేయుట, దాని స్థానంలో నిరంకుశ ప్రభుత్వాన్ని యేర్పరుచుట జరుగుతున్నది. ఈ పరిస్థితులలో సాయక క్షులా మనం మన ప్రజాస్వామ్యాన్ని పరి రక్షించుకోవాలి. మన రాష్ట్రంలో యే పౌరు డైనా ముఖ్య మంత్రిని విమర్శించి ప్రభుత్వ వ్యవహారాలలో అతడి లోపాలను ప్రేరేపి చూపించవచ్చు. మన ప్రజాస్వామ్య స్వాతంత్ర్యా నికి యిది దర్పణం వంటిది. ఇది చాలా అమూల్య మైన హక్కు. దానిని ప్రజలు చాలా జాగ్రత్తగా శ్రద్ధవహించుకోవాలి.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన యీ స్వల్పకాలం లోను మనం సాధించిన అభివృద్ధి గమనార్హమైనదని ముఖ్య మంత్రి అన్నారు; యంతమాత్రం సాధించుటకు కూడా అమెరికా, రష్యాల వంటి దేశాలు యింకా యెక్కువ కాలం తీసుకున్నాయి. మన దేశంలో యీ ప్రజాస్వామం శ్రద్ధవహించి, ప్రజలు అయికమత్వంతో కృషి చేసినట్లయితే స్వల్ప వ్యవధి లోనే యింకా యెక్కువ పనిని సాధించవచ్చు.

ప్రజాస్వామ్యం శారతదేశంలో విఫలమయి నట్లయితే ప్రపంచంలో అది మనుటకు అనకాశం

లేదని ప్లానింగు శాఖా మంత్రి తమ ఆధ్వర్యోపన్యాసంలో పెర్కొన్నారు. భారత దేశంలో ప్రజల యిష్టానికే విరుద్ధంగా యెవరూ పరిపాలించ లేరు. "ప్రజాస్వామ్యం నుంచి సోషలిజం" భారతీయుల గమ్యం. దేశంలో 5 సంవత్సరాల ముందు ప్రవేశ పెట్టబడిన సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమం ఆశయం యెక్కువ యిక్కువ, యెక్కువ శాఖలు, యెక్కువ సౌకర్యాలు వ్వగైరా తక్షణావసరాల సాధన ఒక్కటే కాదు; ప్రజలలో సాంఘిక భావాన్ని, జాతి అయిక్యత, సమష్టిపాద్యతా భావాలను కలిగించి బలపరుచుట కూడా దాని ఆశయమై వున్నది. అన్ని రాజకీయ పక్షాలు ఒకే వేదిక నుంచి ప్రజాసేవ చేయుటకు అది అవకాశం యిచ్చింది. వారు యెంతో విలువైన యీ వేదికను గట్టి పరుచుకోవాలి.

అధికారం క్రమేణా ప్రజలకు అప్పగించ బడాలని యిప్పుడు అందరూ యేకగ్రీవంగా అంగీకరిస్తున్నారు. ప్రజాస్వామ్య వికేంద్రీకరణ సూత్రాన్ని అంగీకరించి, అభివృద్ధి కేంద్రాలలో పంచాయతీ సమితులను యేర్పాటు చేయుటలో యిది ప్రతి ఫలించింది. ఈ విధంగా స్థానిక సమస్యలను స్వయంగా పరిష్కరించుటకై ప్రజా ప్రాతినిధులను యెక్కువ అధికారం వస్తున్నది, ఈ విషయంలో వారిని సన్నద్ధులను చేయుటకై అధికారుల విషయంలో వలెనే అనధికారుల విషయంలో కూడా శిక్షణా కేంద్రాల యేర్పాటుకు చర్య లైగైకొనబడింది. పంచాయతీ సమితుల అధికారాలు, వాటికి యేర్పాటు చేయబడగల జిల్లా పరిషత్తులకు మధ్య వుండదగు పరస్పర సంబంధాల విషయంలో శాసన సభ వచ్చే సమావేశంలో కొత్త శాసనం ప్రవేశ పెట్టబడుతుందని మంత్రి చెప్పారు. ఈ పంచాయతీ సమితుల ఆచుకునో బాగా శిద్ధతీసుకుని, ఆ సందర్భంలో కనబడిన లోపాలను, అడ్డంకులను గురించి తెలియపరచమని ఆయన ప్రజలకు విజ్ఞప్తి చేశారు. అప్పుడు వాటిని గురించి అంతా చర్చించి తగిన నిర్ణయం తీసుకొనుటకు అవకాశం వుంటుందన్నారు.

తమ తమ జిల్లాల పాద్యత తమదేనని ప్రతి నిరాలు గుర్తించు కోవాలని నొక్కి చెబుతూ, అధికార వికేంద్రీకరణ, అధికావో రోశ్వత్తి వంటి పక్షాదావసర కార్యక్రమాలు అనే రెండు ప్రధాన సమస్యలు వారి ముందున్నవని అన్నారు. ఆహోత్యత్తిని అధికం చేయుటకు తీసుకొన వలసిన చర్యలను సాకల్యంగా చర్చించి ఆ ప్రకారం సూచనలు చేయాలని అన్నారు.

ప్రసంగాన్ని ముగిస్తూ గోష్ఠిని ప్రారంభించి నందుకు ఆయన ముఖ్య మంత్రికి కృతజ్ఞత తెలిపారు. తమ చర్యలు సఫలం కావాలని కోరారు.

ఆ సరువాత విద్యా మంత్రి శ్రీ ఎస్. వి. పి. పట్టాభి రామారావు మాట్లాడుతూ ప్రాతినిధులు తమ కృషిలో కృత కృత్యులు కావాలని ఆశీర్వాదించారు.

ఈ గోష్ఠి ఆరు వర్గాలుగా చీలి, అధికావోరో త్యత్తి, విద్య, ఆరోగ్యం, పారిశుద్ధ్యం కుటీర పరిశ్రమలు, రాకపోకల సౌకర్యాలు, స్థానికాభివృద్ధి పనులు వ్వగైరా విషయాలను గురించి చర్చించాయి.

ఈ పని మీద సర్పాండ నెల్లెనప్పదే ముఖ్యమంత్రి నల్గొండలోని నాగార్జున కళాశాలను ప్రభుత్వం తరఫున లాంఛనంగా స్వాధీనం చేసుకున్నారు. అప్పుడు విద్యా మంత్రి అక్కడ వున్నారు.

నెల్లూరు

నెల్లూరు జిల్లా ప్రధయగిరి తాలూకాలోని రెండు చిన్న రకం నీటి పారుదల పథకాలను 21-9-58న రాష్ట్ర నీటి పారుదల మంత్రి శ్రీ జె. వి. నర్సింహ రావు ప్రారంభించారు. ఈ రెండు ప్రాజెక్టులు కంప సముద్రం, అప్ప సముద్రాలలో పరుసగా రూ. 3.05 లక్షలు, రూ. 1.8 లక్షల వ్యయంపై అమలుపరచ బడతాయి. వీటి క్రింద మొత్తం 785 యెకరాలకి నీటి పారుదల లభిస్తుంది.

రాష్ట్రంలో వెనుకబడిన ప్రాంతాలను మిగిలిన ప్రాంతాలతో సమాన స్థాయికి తేవాలని ప్రభుత్వం ప్రయత్నిస్తున్నదనీ, అందు నిమిత్తం ప్రత్యేక పథకాలను అమలు పరచుట, అన్ని పథకాలలోను యీ ప్రాంతాలకు ముందు ప్రాధాన్యత ఇచ్చుట ద్వారా కృషి చేయబడు తున్నదని, ఆ సందర్భంలో మాట్లాడుతూ మంత్రి అన్నారు. సమాజమంతా ఒకటే అన్న దృష్టితో ఆలోచించమనీ, అవసరమయితే వ్యక్తిగతంగా కొంత త్యాగం చేస్తే సామ్రాజ్య పర్యాయా జనం పనుల అమలులో సహకరించమనీ ఆయన ప్రజలకు విజ్ఞప్తి చేశారు.

ఈ సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించిన శా. స. శ్రీ ప. సి. సుబ్బారెడ్డి నెల్లూరుజిల్లా చాలభాగం తెలంగాణా వలెనే బాగా వెనకబడి వున్నదని అన్నారు. దీర్ఘ కాలానికి ఫలిం చే భారీ ప్రాజెక్టులకు కాక త్వరగా ఫలిం చే చిన్నరకం ప్రాజెక్టులకు ప్రాధాన్య మివ్వబడు తున్నందుకు ఆయన సంతసించారు.

నీటి పారుదల శాఖామంత్రి 22-11-58 న ఫ్రెజిం ప్రతినిధుల గోష్ఠిలో మాట్లాడుతూ రాజ్ పాడు ప్రాజెక్టు పని శీఘ్రంగా జరుగుతున్న దన్నారు. సరుకు ముఖ్యంగా ఉక్కు కొరతవల్లనే యంత వరకూ దీని పని ఆలస్య మయ్యిందన్నారు. ఈ ప్రాజెక్టు ఆయకట్టు 1000 యెకరాలు అప్పుడే సాగులోనికి వచ్చినవనీ, వాటికి అక్టోబరు మూడవ వారం నాటికి నీటి సరఫరా చేయుటకు యెర్పాట్లు జరుగు తున్నదని చెప్పారు.

కాళంగి ప్రాజెక్టు మార్చిబడి మళ్ళీ పరిశోధించ బడుతున్న దన్నారు.

గ్రామ సహాయకుల శిబిరం

తోటపల్లి గూడూరు కేంద్రం తోటపల్లిలో మూడు రోజులు జరిగిన గ్రామ సహాయకుల ప్రత్యేక శిక్షణా శిబిరం సెప్టెంబరు 14 న శా. స. శ్రీ వి. కోదండరామరెడ్డిచే ఏర్పరంభించ బడింది. శ్రీ రెడ్డి మాట్లాడుతూ అధికారహోరీత్వ ప్రాధాన్యతని,

ఆ సందర్భంలో శిక్షణాశిబిరాలు వహించే ముఖ్య పాత్రను గురించి చెప్పారు. అవోర ఛాన్సల విషయంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ స్వయం పోషకం లేక మిగులు రాష్ట్రం కూడా అయినందున రైతులు సంతృప్తి పడి పూరుకోరాదు. చారు జాతీయ దృక్పథంతో ఆలోచించి మొత్తం భారతదేశం అవోరంలో స్వయం సమృద్ధిని సాధించే వరకూ విద్విరామంగ కృషి చేయాలి.

అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో ప్రజలు యెక్కువగా పాల్గొనాలని కూడా ఆయన విజ్ఞప్తి చేశారు.

వ్యవసాయం, తత్సంబంధమైన విషయాలలో ప్రదర్శనలు, సిద్ధాంత శీర్ష్యా బోధనలు కూడా యెర్పాట్లు చేయబడినవి, శిక్షితుల నిమిత్తం 'రోజు' రాత్రిళ్లు సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు జరిగేవి. గామీకుణ్ణి తీవ్రత వివిధ అంశాలలో 50 మందికి శిక్షణ ఇవ్వబడింది.

పారిజనదే

ఆగష్టు 30 వ. తేదీన యెలమచాం దిన్నె ఇసుక పాలెంలో పారిజనదే జరుప బడింది. ఆ సందర్భంలో వీధులు, మాతులు శాగుధేయ బద్ధాయి. మురుగు నీరు గుంటలు ప్రవృబడినవి. బహిరంగ సభ జరుప బడింది; అక్కడ ఆరోజు ప్రాముఖ్యం వివరించ బడింది. గ్రామంలో మిక్కిలి శుచి శుక్రముగల యింటికి, మిక్కిలి ఆరోగ్యకరమైన శిశువుకి బహుమతులు ఇవ్వబడినవి.

ఇందుకూరుపేట అంబి 1 కేంద్రంలో 1958 ఆగష్టులో 1046 సాంస్కృతిక, యితర ప్రదర్శనలు జరుపబడినవి. 940 యెకరాలు బహిరంగ పరిసాగు క్రిందికి తేబడినవి. 2258 వళ్ళ చెట్లు, 20,801 యితర చెట్లు నాటబడినవి. 1010 ఇంటి తోటలు వేయబడినవి. 34 పానుల కూరగాయల విత్తనాలు పంపిణీ చేయబడినవి. 40౬ యెకరాలలో కూరగాయలు వేయబడినవి.

శ్రీ కాకుళం

నీకంపేట అంచె 1 కేంద్రంలోని సంఘంలో 28-9-58 నుంచి 30-9-58 వరకూ ప్రత్యేక గ్రామ సహాయకుల శిక్షణా శిబిరం యేర్పాటు చేయబడింది. 11 గ్రామాలకు చెందిన 53 మందికి శిక్షణా యివ్వబడింది. వారిలో 45 మంది పురుషులు, 8 మంది స్త్రీలు. శిక్షితులందరూ గిరిజనులే. సంఘంలో ప్రముఖ రైతులందరూ ఒక సంఘంగా ఏర్పడి శిబిరానికి ఆహారం యేర్పాటు, వసతి సౌకర్యాలు చేశారు.

మూడవ రోజున, అబూ సమావేశం నిర్ణయాలను అమలుపరచుటకు, రాబీ పుద్గమం క్రింద రెండవ వంట వరి వుత్పత్తిని పొందించుటకు వుత్తమ పద్ధతులను నిర్ణయించుటకై పురోగామి రైతులు, శిక్షితులైన గామి సహాయకులు, శిక్షితులతో సమావేశం యేర్పాటు చేయబడింది. గామిలు అవసరాలను తీర్చుటకు సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమంలో అభివృద్ధి కేంద్రం సిబ్బందికి తోడ్పడుటకు గ్రామ సంఘాలను యేర్పరచాలని ఆ సమావేశంలో తీర్మానించ బడింది. రెండవ వంట వరికి స్వచ్ఛమైన విత్తనాలు, యెరువులు సరఫరా చేయబడతాయనీ, గ్రామాలలో యెవరి కెన్ని విత్తనాలు, యెరువులు కావాలో తెలుసుకొని తద్వారా పురోగామి రైతులు, శిక్షితులైన సహాయకులు తోడ్పడాలని సూచించ బడింది.

శిబిర నిర్వహణ లాభ నష్టాలను లెక్క చూచుటకై ఆఖరున సిబ్బంది సమావేశం జరుప బడింది.

విశాఖ పట్నం

విశాఖపట్నం పుపాధ్యాయుల గిల్డ అధ్యక్షుల భీముని పట్నంలో 1958 సెప్టెంబరు 27, 28 తేదీలలో వార్షిక జిల్లా విద్యా సంబంధ సమావేశం జరిగింది. ఈ సమావేశాన్ని విధ్యమంత్రి శ్రీ ఎం. బి. పి. పట్నాభి రామారావు ప్రారంభించారు. ఈ సందర్భంలో విజయనగరం ఎమ్. ఆర్. కళాశాల, ఏలూరు సి. ఆర్. ఆర్. కళాశాలల

ప్రిన్సిపాలులు పాల్గొన్నారు. మునిసిపలు కౌన్సిలు అధ్యక్షుడు శ్రీ కె. సూర్యనారాయణ స్వాగత ప్రతాన్ని యిచ్చారు. అధ్యక్షోపన్యాసాన్ని శ్రీ జె.వి. రామమూర్తి చదివారు.

ఉపాధ్యాయులు తమ కోర్కెలను అందరి ప్రయోజనాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని అడగాలనీ, అపమార్గులయిన వ్యక్తులను సమర్థించి వారు తమ పరియోజనాలకు భంగం కలిగించుకోరాదని విద్యామంత్రి చిన్న ప్రసంగం చేస్తూ అన్నారు. తక్కువ జీతాల పుపాధ్యాయులకు తోడ్పడుటకు పుఖత్వం మిక్కిలి ఆమరతతో వుండవలసి.

విద్యా ప్రమాణాలు తక్కువగా వుండుటకు గల కారణాలను పరిశీలించుటకు డా. ఎ. ఎల్. నారాయణ అధ్యక్షతన ఒక సంఘం యేర్పాటు చేయబడిందనీ, ఆ ప్రమాణాలను అభివృద్ధి పరచుటకు తగిన చర్యలు తీసుకొనబడతాయనీ ఆయన చెప్పారు. పాఠశాలల నిర్వహణాధికారులు వేరేవైన అయినందున పరిధానోపాధ్యాయుల జాతీయ కరణ సాధ్యం కాదన్నారు. పాఠశాలల ముగిస్తూ జిల్లా విద్యాధికారులు పాఠశాలలకు హాజరుగా వెళ్లి అక్కడ నగిస్ట్రేటులతో వారిని ఆయన సూచించారు.

నీటి పారుదల పథకాలు

విశాఖపట్నం జిల్లా స్థానికులు, అభివృద్ధి కమిటీ సమావేశం జిల్లా కలెక్టరు అధ్యక్షతన అక్టోబరు 17 న తేదీన జరిగింది. జిల్లా నీటి పారుదల సలహా సంఘం ఒక్కొక్క తాలూకాలో యిందు మించు డబ్బు పథకాలను పరిశీలించాలని సిఫార్సు చేసింది. స్థానికులు కమిటీ యీ సిఫార్సులను సమీక్షించి, బడ్జెటు కేటాయింపు యింకా యెక్కువ వుండాలని భావించింది. అధికారోత్పత్తిని సాధించుటకై జిల్లాలో ప్రత్యేకంగా పరిశోధన డివిజన్ వుండాలని వాంఛించింది.

జిల్లాలో చిన్న మొత్తాల పొరుపు పుద్గమం విషయంలో, లక్ష్యం రూ. 60 లక్షలలోను యింతవరకూ

నాలుగోవంతు సేకరించబడినదని బిల్లా కలెక్టరు చెప్పారు. సంవత్సరాంతం లోగా ల ఊర్ని సాధించుటకై కృషి చేయమని ఆయన అధికార, అనధికార సభ్యులను కోరారు.

రా బీ వత్సత్తి

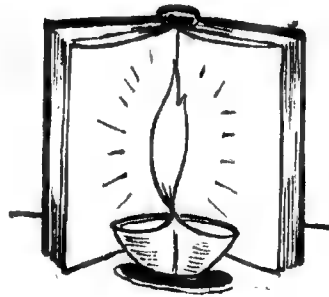
ఆహారం అధికంగా వత్సత్తి చేయబడాలని

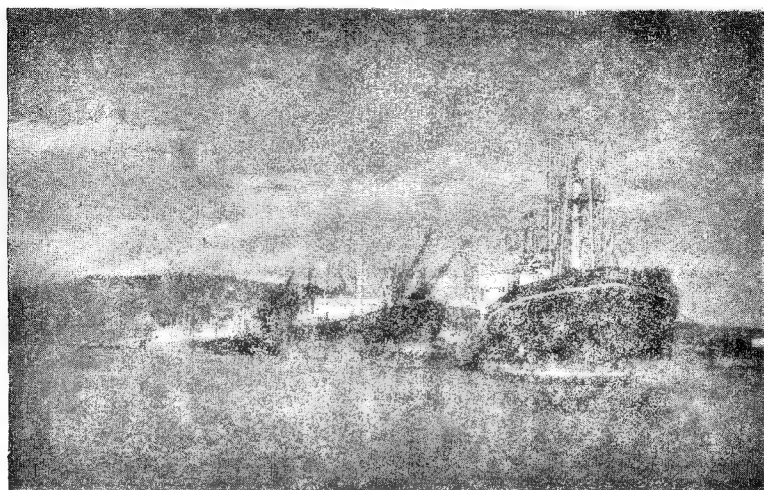
ఆయన నొక్కి చెప్పారు. రాబీ ఆహారోత్పత్తి వృద్ధ్యుం విజయానికై శ్రమపడి పని చేయమని ఆయన సభ్యులను కోరారు. ప్రైవేటులకు వ్యక్తి హామీపై రూ. 25

నుంచి 50 వరకూ అప్పులు యివ్వబడతాయనీ,

వారికి వత్తమ విత్తనాలు కూడా అందజేయ బడ

తాయనీ చెప్పారు

విశాఖపట్నం పోర్టు

రేవుస్థలాల అభివృద్ధి

రాష్ట్రంలో రేవుల అభివృద్ధికై ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో దిగువ పథకాలు చేర్చబడినవి. ఈ పథకాలు ప్రణాళికకాలం సమాప్తినాటికి పూర్తి కాగలవని ఆశించబడుతున్నది.

1 గుంటూరు జిల్లాలో ఓడరేవు రేవు పునః ప్రారంభం.

2 కుట్టేరు సెక్షన్ డ్రెడ్జ్ ని కాకినాడనుంచి మచిలీ పట్నానికి బదిలీ.

3 కాకినాడ, మచిలీపట్నం రేవులను ఏర్పాటుపైలుగా మార్చే విషయం పరిశీలన.

4 చిట్టపట్నం రేవుకి టర్గ్ కొనుగోలు.

5 కాకినాడ, మచిలీపట్నం డ్రెడ్జింగు తుదినివేదిక మోడ్రీగ్రాఫిక్ సర్వే యూనిట్ల పదకంత్ సహా పూర్తి చేయబడింది, కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆర్థిక సహాయానికై నిరీక్షించబడుతున్నది.

6 కాకినాడ, మచిలీపట్నం రేవులలో రేడియో, టెలిఫోన్ సిస్టం యేర్పాటు విషయంలో పరికరాల సరఫరాకై నిరీక్షించబడుతున్నది.

7 కాకినాడలో కొత్త దిగుమతి వార్క్ నిర్మాణం. ట్రాన్సిస్ మెడ్లు, ప్లేటింగు ప్లాటుఫారాల పనులను 1958-59 లో అమలుజరుపాలని సంకల్పించబడింది.

8 కాకినాడరేవుకి కొత్త సంచారక్రస్.

9 మచిలీపట్నానికి కొత్త ద్వైదాకు, వర్కుపాపు సంకల్పించబడ్డాయి.

10 కాకినాడరేవులో యెక్కువగా దిగే ముడియను ముకి కొత్తడాక్ ప్రదేశం సంపాదన, కాలువలలో

జరిగే రవాణాలకి పెద్ద ప్రేకింగు ప్రదేశాలు.

11 మచిలీపట్నం రేవులో కొత్త సిగ్నల్ స్తంభం యేర్పాటు.

12 కృష్ణపట్నం రేవులో సిగ్నల్ స్తంభం యేర్పాటు, సిగ్నలింగును ప్రవేశపెట్టుట.

కాకినాడ, మచిలీపట్నం రేవులనుంచి భారత దేశంలోని చిన్న రేవులన్నిటిలోకంటే యెక్కువ ముడియనుషు యెగుమతిఅయింది. ముఖ్యంగా కాకి నాడ రేవునుంచి ఒక స్టీమరులో 24 గంటల ఒక రోజులో 30000 టన్నుల ముడియనుము లోడ్ చేయబడింది. ఇది భారతదేశంలో యే చిన్నరేవు లేక మధ్యరకంరేవుకూడా చేయలేని వననిచెప్పవచ్చు:

ఆంధ్రప్రదేశ్ బోట్లు ముడియనుము లోడింగు విషయంలో చాలా సంతృప్తికరంగా పని చేస్తు న్నాయి. అవి ఇండియా పశ్చిమతీరాన, ఒరిస్సా పరదీప్ రేవులోను కూడా పని చేస్తున్నాయి.

కాకినాడ బోట్లు విషయంలో గ్రోయాన్సు, రివెల్ మెంట్ల వనులు పూర్తయాయి; కొయ్యజెట్టిల మార్పువిషయంలో కెనాల్ బోట్ వార్క్ ల అభివృద్ధి; 6 వార్క్ లు పూర్తిఅయినవి; మరిరెండు అదనంగా నెలకొల్పబడుతున్నవి.

మచిలీపట్నంలో ఆంకరేజ్ పునఃపరిశీలన పూర్తి అయింది.

కృష్ణ పట్నంరేవు ఆంకరేజ్ సర్వేకూడా పూర్తి అయింది.

కళింగపట్నంలో ప్రేకింగు ప్లాట్ ఫారానికి, ఒక చిన్న పెద్దకు సంబంధించిన పని పూర్తి అయింది. సిగ్నల్ కేబిన్ ఒకటి నిర్మించబడింది.

ప్రశ్నోత్తరావళి

ప్రశ్న 75 : (శ్రీ) రుద్రమరాజు వెంకటరాజు, దుంప గడప, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా) ఆంధ్ర తెలంగాణాలో అమృతం పన్నులనుంచి యెంత స్థాయి వసూలు చేయబడు తున్నది?

జవాబు : 1957 ఆ. ప్ర. సా. అ. వ. చట్టం క్రింద 1957-58 ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఆంధ్ర తెలంగాణా ప్రాంతాలలో అమృతం పన్ను దిగువవిధంగా వసూలు చేయ బడింది.

ఆంధ్రప్రాంతం : బకాయిలు రు. 24,86,751

ప్రస్తుతానివి రు. 6,32,85,431

తెలంగాణా ప్రాంతం : బకాయిలు రు. 14,88,302

ప్రస్తుతానివి రు. 2,14,64,717

ప్రశ్న 76 : (శ్రీ) బి. శేషగిరిరావు, కొత్తగూడ గ్రామం, ఈజుహింపట్నం తాలూకా) ఆంధ్రప్రదేశ్ లో భారీ ప్యాకెట్టులు యెన్నివున్నాయి? చిన్నరకం ప్రాజె క్టుల వివరాలుకూడా తెలుపప్రార్థన.

జవాబు :

తెలంగాణా ప్రాంతం

భారీ ప్రాజెక్టులు :

కడం.

రాజోలిబండ.

మూసీ.

మధ్యరకం ప్రాజెక్టులు :

కోయిల్ సాగర్.

సర్లాసాగర్.

శ్రీమునిపల్లి.

సీరాల.

గండిపడివ చెరువులకు మ ర మ్మ తు లు నెం. 1499.

కొత్త పథకాలు

మధ్యరకం :

జట్ పల్లి.

లఖ్మిపూర్.

చిన్నమూసీ.

నక్కవాగు.

నల్లవాగు.

జోలినాల.

రామ్మడుగు.

మద్దవాగు.

సాల్యాగు.

లక్ష్మీసాగర్.

డోపనివాగు.

చిన్నరకం :

కొత్తపట్నం వాగు.

పెదవాగు శాఖ (బోమేరా).

జంగల్ నాల.

పాతచేరు.

కట్టకచీర్లు.

పాలేరు.

గండిపడివ చెరువులకు మ ర మ్మ తు లు : నెం. 1247.

ఆంధ్రప్రాంతం

స్పిట్ ఓవర్ స్కిములు

మధ్యరకం :

శ్రీకాకుళం :

తోటపల్లి రెగ్యులేటరునుంచి

పార్శ్వంభమయే నాగావళి

కుడికాలువ.

శ్రీకాకుళం : వేగావతి ఆనకట్ట పథకం.
 శ్రీకాకుళం : సీతానగరం ఆనకట్ట.
 శ్రీకాకుళం : నాగాయణపురం ఆనకట్ట.
 విశాఖపట్నం : గంభీరం గెడ్డ జలాశయం పథకం.
 పశ్చిమగోదావరి : బండకట్ట కాలువ సిస్టం మార్పు.
 నెల్లూరు : నక్కలగండి జలాశయం పథకం.
 నెల్లూరు : పాండువాగు కనుమ సమీపంలో పాలేరు జలాశయం పథకం.
 నెల్లూరు : ఉప్పుచేరు దిగువ ఆనకట్ట పథకం.
 అనంతపురం : చెన్నరాజుస్వామి గుడి ప్రాజెక్టు.
 అనంతపురం : విద్యారణ్యస్వామి చెరువు మరమ్మత్తు.
 కర్నూలు-కడప కాలువ: కర్నూలు - కడప కాలువ అభివృద్ధి.
 కడప : దిగువ సగిలేరు పూజెక్టు.
 కడప : పించానది జలాశయం ప్రాజెక్టు.
 చిత్తూరు : కాళంగి జలాశయం పథకం.
 చిత్తూరు : నల్లమడుగు జలాశయం పథకం.
 చిత్తూరు : సిద్దలంగడి ప్రాజెక్టు.

ప్రశ్న 77 : కీలక గ్రామ కేంద్రం అంటే యెమిటి? దాని ఆశయాలు యెమిటి?

జవాబు :- కీలక గ్రామ కేంద్రం అంటే పశువుల తీవ్ర అభివృద్ధికై యెన్నబడిన వల్ల ప్రాంతం. ఒక కేంద్రంలో 6 కీలక గ్రామ యూనిట్లు ఉంటాయి. ఒక్కొక్క యూనిట్లలో యావలకి,

పాల పుత్పత్తికి వసతి వచ్చే అవులు లేక గేదెలు యించు మించు 800 పుంటాయి.

పశువుల సర్వతో ముఖాభివృద్ధి యీ పథకం ఆశయం. దీనికేంద్ర మేలిరకం పశువులు అభివృద్ధి పరచ బడతాయి. పశువులకు తగిన మేతకి, వ్యాధి నిరోధం, చికిత్సలకు, సరైన నిర్వహణకి, లాభకరమైన వస్తు విక్రయానికి వసతి కల్పించబడుతుంది. ఆశయం పాల పుత్పత్తి పోచ్చింపు.

ప్రశ్న 78 : (శ్రీ వి. డి. రమణ, శ్రీనివాసపురం) నాగార్జున సాగర్ యెడమ కాలువయే పెద్ద చెరువుతో కలుపబడుతున్నది? గోమం, తాలూకా, జిల్లాలతో సహా వివరాలు తెలియచేయ ప్రార్థన.

జవాబు :- నాగార్జున సాగర్ యెడమ కాలువ, నల్గొండ జిల్లా మిర్యాల గూడ తాలూకా నందికొండ గ్రామం దిగువ ప్రవాహం 1-1/2 మైళ్ల వద్ద తల్లపా నదిపై నిర్మించబడే నాగార్జున సాగర్ జలాశయం యెడమ గట్టు ఫోర్ షిఫ్ట్ సుంచి బయలుదేరుతుంది. ఈ కాలువ 84 వ మైలుతో పాలేరు వద్ద గల జలాశయం గుండా వెళ్లుటకు యేర్పాట్లు చేయబడింది. ఇది 108 వ మైలుతో మన్నేరును దాటుతుంది. ఇక్కడే యీ ప్రాజెక్టు రెండవ అంచెతో కొత్త జలాశయం నిర్మించబడాలని సంకల్పించబడింది.

1. ప్రస్తుత పాలేరు జలాశయం.

గ్రామం నైకన్ గూడా
 తాలూకా ఖమ్మం మెట్టు
 జిల్లా ఖమ్మం మెట్టు
 ఆయకట్టు 17,000 యెకరాలు
 స్థిరీజీ 2559 ఎమ్. సి. ఎఫ్. టి.

2 మన్నేరు వై సంకల్పించబడిన జలాశయం.

స్థలం ఖమ్మానికి పత్తరాన 5 మైళ్లు

తాలూకా ఖమ్మంమెట్టు

జిల్లా ఖమ్మంమెట్టు

ఆయకట్టు 50,000 యెకరాలు

స్టోరేజీ 1000 మిలియన్ ఘ. అ.

మన్నేరు జలాశయం నిర్మాణం నాగార్జున సాగర్ ప్రాజెక్టు రెండవ అంచెలో

చేపట్ట బడుతుంది. యీ ప్రాజెక్టు మొదటి అంచె మాత్రమే మంజూరు చేయబడింది.

ప్రశ్న 79: నాగార్జున సాగర్ కాలవ నల్గొండ జిల్లా గుండా యెప్పటికీ ప్రవహిస్తుంది?

జవాబు :- నాగార్జున సాగర్ యెడమ కాలువలో నీరు 1964-65 నుంచి ప్రవహిస్తుందని ఖామించబడుతున్నది.

అభిప్రాయవేదిక

“సర్వ సమద్భుతం”

ఇటీవల ఆంధ్ర ప్రదేశ్ కాంగ్రెసు కమిటీ ప్రకటించిన సాపెనిర్ కి సందేశం సంపుటా భారత జాతీయ కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు శ్రీ యు. ఎన్. ధేబర్ యిలా అన్నారు:

“ఆంధ్రులు శక్తి సామర్థ్యాలకు, కష్టపడి పని చేయుటకు, పట్టుదలకు వ్యసిద్ధి. వారికి బాగా అభివృద్ధి పొందిన భాష, చక్కని వాఙ్మయము ఉన్నాయి. లలిత కళల పట్ల వారికి గల అభిమానం కూడా సుప్రసిద్ధమైనది. ఇంత గుణ సంపదతో, ప్రజల శాంతి, నైతిక, మేధా, కళా ప్రమాదాలను పెచ్చించుటలో వారు చేగంటేని వనంటూ లేదు”.

అన్నదాత

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ గడచిన 9, 4 సంవత్సరాలలోను దేశం యితర ప్రాంతాల అవోరావసరాలను యెడతెగకుండా తీర్చి వాటికి చాలా పునకారం చేసింది. కాబట్టి సరిశ్రమల కేటాయింపులో దానికి కొంత వార చూపాలి అని కేంద్ర హోం శాఖా మంత్రి వండీట్ జి. వి. పంత్ 28-10-58 స ప్రైనరాజాదులో సనత్ సగరంలో పారిశ్రామిక కేంద్రాన్ని ప్రారంభిస్తూ అన్నారు.

అది ఒకవిధంగా మిగిలిన దేశాన్ని పోషిస్తున్నది. ప్రాధావసరమైన అవోరాన్ని సమకూరుస్తున్నదని ఆయన అన్నారు.

ఆయన యింకా యిలా అన్నారు: రాష్ట్రంలో భారీ నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులలో కొన్ని ఘనయోగించే దశకు వచ్చినందుకు వారు సంతోషంగావుంది. నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టు పూర్తికావడంతో

రాష్ట్రంలో ఆహారం, యితర పంటల పుత్పత్తి బాగా పెంచగలదు.”

సాటిలేనిమేటి కళ

“ఆంధ్రుల కళాప్రభావం” మై 28-10-58 ‘స్టేట్స్ మన్’ పత్రికలో ద్రాస్తూ శ్రీ రుషికుమార్ సస్సినా యిలా అన్నారు:

మౌర్యుల కళ యెక్కువగా ఆస్థానకళ, ఆ కారణంచేత అది వ్యక్తిగత ముద్రాంకితమైతే సంగ, ఆంధ్ర కళలలో యెక్కువగా ప్రజాహృదయం, సంప్రదాయాలు, సంస్కృతి ప్రతిబింబిస్తాయి. నిండైన జంటు లిగహాలు, వాటిలో పట్టిపడే చైతన్యం, తీవ్ర, సహజ సిద్ధమైన వాటి స్వరూపాలు మహోన్నతంగా అగపడి మనస్సులో హత్తుకుపోతాయి.

భార్తాబీ, సాంబీ, అమరావతిలలోని పుష్పేత్తు చిత్రాలు మళ్ళీ సమకాలీన భారతీయ జీవితానికి వ్యాఖ్యన దర్శనాలుగా వుంటాయి. సంగ, ఆంధ్ర కళల వస్తువు నేటికీ యెక్కువగా బౌద్ధానికి సంబంధించినదే, కాని మౌర్య కళలా కాక వాటిమూలం సామూహిక సాంఘిక అభిరుచులు, అభిప్రాయాలలో పాదుకొని వున్నది.

దక్షిణ భారతంలో కృష్ణ-గోదావరి దేసీన్ లో ఆంధ్ర సామ్రాజ్యం మౌర్య సామ్రాజ్య విచ్ఛిన్న జరిగిన అచిరకాలంలోనే తల యెత్తింది, కాని కళల చరిత్ర నిమిత్తం యిలా రాజ్యకాలం సాధారణంగా రెండు విభాగాలుగా విభజించ బడుతుంది. మొదటి ఆంధ్ర (క్రీ.పూ. 72-25), తరువాతి ఆంధ్ర (క్రీ.పూ. 25 నుంచి క్రీ. శ. 4వ. శతాబ్దం వరకు). మొదటి ఆంధ్రలో ప్రముఖమైన కళాఖండాలలో దిగువ వాటిని పేర్కొనవచ్చు. సాంచిలో 1వ. మహాస్థూపానికి అదనంగా చేర్చ

బడిన సుందరమయిన వాలుగు శిల్పతోరణాలు (ద్వారాలు); కివ, స్థూపానికి అమర్చబడిన ఒక ద్వారం; జగ్గయ్యపేట స్థూపం పుష్పెత్తు చిత్రాలు. ఘంటసాల, నాగార్జునకొండ, గోలిలతో చుట్టూ గల మఠాలతో సహా శిథిలమైన మహా స్థూపాలు తరువాతి ఆంధ్ర చాలానికి చెందినవి. కాని తరువాతి ఆంధ్ర ఆలయా లన్నిటిలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైనది అమరావతిలోని మహాస్థూపం.

భార్వాట్ లోని మొదటి భారతీయ కళ సంప్రదాయాలు సాంచి, అమరావతిలో కొనసాగించబడినవి. సాంచి తోరణమీది యడకాంతలు భార్వాట్ (క్రీ. చెట్టు భావాలకు దైత్యమైన అనుకరణ. ఈ యడక్రీ ప్రతిమలు ద్వారానికి అభంగితేవు; కాని నిరాడంబరంగా అవి మలచబడ్డ విధానం వల్ల ట్రీ-స్పిరిట్ ని అవి అద్భుతంగా ప్రదర్శిస్తాయి.

అమరావతి చిత్రాలు భార్వాట్ చిత్రాల కంటే లోతుగా మలచబడి, కిఖలు యెక్కువగా తీర్చబడినవి. మానవ విగ్రహాలు పొడుగ్గా, బక్కపలచగా వున్నాయి. కాని యీ రేఖలు సున్నితంగా వుండి యెక్కువ పూర్ణంగా, పూర్తిగా సన్న విగ్రహానికి లావణ్యాన్ని, చలనాన్ని, సౌకుమార్యాన్ని ప్రసాదిస్తాయి.

ఆంధ్ర వద్దతిలో కొన్ని కుషాన్ ప్రభావాలు కూడావున్నాయి. నాగార్జున కొండనుంచి త్రవ్వబడిన నిల్చునివున్న బుద్ధుని విగ్రహం సరాసరి ముందుకు తిరిగి వుండుట, కుడిభుజం దిక్కుగా వుండేట్లు సంఘాతి ధరించుట, అది పెద్దదిగా బరువుగా వుండుట, దాని దుస్తుల మడతలు, కుట్లను సూచించే లోపల కత్తిరింపు రేఖలు-యివన్నీ కుషాన్ విగ్రహాలను తలపిస్తాయి.

అమరావతి శిల్పాలకు ఒకే చిత్ర-ఫలకంపై చాలా బొమ్మలను మలచడం ప్రీతి కరమేమో అనిపిస్తుంది. ఈ శిల్ప నిర్మాణం శిల్ప శిస్త్రం దృష్ట్యా కుషాన్ లోక భార్వాట్ కళకంటే క్లిష్టమైనది. భార్వాట్ లో చిత్ర ఫలకాలలో జటక కథలను వరుసగా చెప్పిన విధానమే అమరావతిలో కూడా కొన

సాగించబడింది. కాని యిది సవల పుద్గమం పుద్గ వద్దతులుగా యేర్పరచబడినవి.

అమరావతి విగ్రహాలలో పరిణతి చెందిన శిల్ప విన్యాసం, సహజంగా గోచరిస్తాయి. అవి సమకాలీన భారతీయ శిల్పాన్నిటకంతు సుత్యంగా, సున్నితంగా వున్నాయి.

నాగార్జునకొండ, గోలిల శిల్పాలు అదే ఆంధ్ర స్కూలుకి చెందినవైనా క్రీ. శ. 2 న. శతాబ్దం మధ్యకాలంలో అమరావతి అందుకొన్న స్థాయికి అందుగా అంచునున్నాయి. భార్వాట్, అమరావతిలమధ్య జీవితం వైఖరిలో హక్కు సహజమైన కళా వికాస చరిత్రనే కాక సాంఘిక-ఆర్థిక వ్యవస్థలో మార్పులను కూడా సూచిస్తుంది. భార్వాట్, సాంచి శిల్పాలకు కారణ భూతులైన వారు గ్రామీణ, వ్యవసాయ నాగరికతను వ్యక్తీకరించి, జీవితానికి ప్రవృత్తితో తాదాత్మ్యాన్ని ప్రతిఫలించేవారు. జీవితంపట్ల ఆరోగ్య కరమైన ఆసక్తి, కావ్యత విలువలకి ప్రాధాన్యం, ప్రశాంతంగా, కుదురుగావుండే బలంతో విశ్వాసం యివ్వవారి శిల్పంలో పోడికి సహజమైనాయి.

అయితే క్రీ. శ. 1వ. శతాబ్దం మధ్యలో అమరావతి, ధనిక రోమన్ వ్యాపార కేంద్రాలు యెర్పాటయిన ధనిక తూర్పు కోస్తాశివులకు దగ్గరగా వున్నందున, వ్యాపార సాంఘిక ఆర్థిక వైఖరిని ప్రతిబింబించ నారంభిస్తుంది. ఊడి కానందానికి, శాత్రాతిక విలువలకు ప్రాధాన్య వివక్షబడింది. అందుచేత అమరావతి పట్నవాసుల సముజంలో వైతరగతి స్త్రీలు సాగను, కృత్రిమాలంకారాలవై ప్రార్థనలాడే ప్రదర్శన పీఠాలుగా వున్నట్లు కనబడతారు. బాగా అభివృద్ధి చెంది హుషారుగా సవలనంగా వుండి జీవకళ తోడికిలాడే యీ తరువాతి ఆంధ్ర స్టాన్లీ కళ సమకాలీన యితర భారతీయ కళలలో సాటిలేనిదై పల్లవులను, సిద్ధాంతిను పుత్రేజ వరచుటేకాక భారతీయ సంస్కృతి జ్యోతిని జావా, కంబోడియా, ఇండో-చైనావంటి దేశాలకు కూడా కొని పోయింది. కాబట్టి అమరావతి ప్రభావం అంకారోధోమ, అంకారోవాట్ ఫ్లోర్ శిల్పాలలోను, జోకోబుదురు దేవాలయం శిల్పాలలోను ప్రతి ఫలిస్తే యెవరికీ ఆశ్చర్యం కలగదను.

ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలీసు బలం - పుట్టు పూర్వోత్తరాలు

(యం. కృష్ణమూర్తి, ఐ. పి. యస్. ఎ. ఐ. జి.)

ఇప్పటికీ రెండేండ్లనాడు అనగా 1958 వ సం॥ నవంబరు నెల ఒకటవ తారీఖున ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం అవతరించింది. సమిష్టి మద్రాసునుండి విడి వచ్చిన ఆంధ్రరాష్ట్రమును అవిచ్ఛిన్న ప్రాదరాజ్యము లోని తెనుగు సీమయును (తెలంగాణ) ఏకమై సుమారు 812 లక్షల జనాభాతోను, ఒకలక్ష చదరపు మైళ్ళ విస్తీర్ణంతోను ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఏర్పడింది. దేశ కాలపరిస్థితులను అనుసరించి నిడిపోయిన తెనుగువారు వివిధ సాంప్రదాయాలకు అలవాడిన మూడుకోట్ల ఆంధులు తిరిగి ఒకటైరి. ఆశయము లందును, కార్యకలాపములందును ఏకమనస్కులైరి. ఉభయప్రాంతములందలి పరిపాలనా విధానములను అధికారవర్గాలను సమ్మిళింపవలసి వచ్చెను. రాష్ట్రంలో శాంతిభద్రతలేలదును, ఆర్జు, అదుపు ఉంచుటకును, దండనీతిని అమలుపరచుటకును ప్రజాశ్రేయస్థి లక్ష్యంగాగల పురోగామి పథకములను, ప్రత్యాశికలను నిర్వహించడమందును అధికార అనధికార వర్గాలకు చేదోడుగా ఉండుటకై ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలీసుశాఖ కృషిచేయుచున్నది. ఇట్టి శాఖయొక్క పుట్టు పూర్వోత్తరాలను, పరిణామములను, ప్రస్తుత స్థితి యును, ప్రత్యేకత్వమును అతిస్థూలంగానై నా కొంత వరకు తెలుసుకోవలసియున్నది.

రాష్ట్రం వైస్రొగ్గ స్వరూపాన్ని గూర్చియు, గ్రామీణ, పట్టణాలను జనాభాగురించియు, ఆర్థిక స్థితిగతుల గూర్చియు వివరములను ఈ "ఆంధ్రప్రదేశ్" సంచికయందు వేరుగా ఎత్తివ్రాయడం పునరుక్తి యగును. కాని గమనించవలసిన కొన్ని ముఖ్య విషయాలను మాత్రం మనవిచేయుచున్నాను.

మన రాష్ట్రంలోని పెయ్యింటిప్రజలలో 67.5 మంది వ్యవసాయ జీవికులు; 12.7 మంది వ్యవసాయేతర

ఉన్నట్టి జీవికులు; 54 మంది వణిజ్యులు; 14 మంది రవాణాలో ఉన్నారు. ఇవిగాక సోకరీవృత్తిలో 132 మంది యున్నారు. గ్రామవాసులు 828 ఐతే, బస్టిలలో ఉండడం ఏ 174 మంది మాత్రమే. ఇంతకీ చదువు నేర్చినవారు పరకవంతు అనగా 1/8 వంతు కూడా లేరు. ఇట్టి వ్యవస్థకు అనుగుణంగా రాష్ట్ర ధర్మ నిర్వహణకై పోలీసుబలగం వినియోగించ బడుతున్నది. ఈనాటికి ఉన్న పోలీసుల సంఖ్య 84,044. అనగా వెయ్యిసంవత్సరముల మంది ప్రజకు ఒక పోలీసు అన్నమాట. వర్తమాన రాష్ట్ర బడ్జెటులో రు. 528 లక్షలు పోలీసుశాఖకై కేటాయించబడిన state బడ్జెటు మొత్తములో ఇది 8.43% మాత్రమే. ఇదే ప్రకారం తక్కిన రాష్ట్రాల అంచనాలు గమనించిన రాజస్థాన్ లో 11.66%, పశ్చిమబెంగాల్ లో 10.9%, బొంబాయిలో 10.02%, మరాఠ్వాలో 9.05% లు ఉన్నవి. ప్రస్తుత ఆర్థిక లోపంవల్లనేమి, ప్రదాశిక నిర్ణీత అంశాలకు ఎక్కువ పాఠ్యముఖ్యత ఇవ్వవలసినందున నేమి, అధునిక పంచాయితీ మన పోలీసుబలాన్ని ఇశోధిక శక్తివంతుగా చేయుటకు కీలులేకుండా ఉన్నది. కాని ఉన్న పరిస్థితిలోనే మన రాష్ట్రబలం నుంచి పేరు తెచ్చుకొన్నది. యావద్భారతమునగల 14 రాష్ట్రాలలో 1958 వ సంవత్సరపు అంచనా ప్రకారం నేరములు ఒకరొక్కడంలో తక్కువగా 9 వ స్థానమును, వాటిని సాధించుటలో పెచ్చుగా రెండవ స్థానమును సంపాదించినది.

ఒకదినమునకు సరాసరి రెండు హత్యలు, ఒక దోపిడి, 20 కన్నపు నేరములు 37 సామాన్య చోరీలు, నాలుగు పశుహత్యములు, నాలుగు దోపిడీకొట్లాటలు మన రాష్ట్రములో జరుగుతున్నవి. అక్షప్రజలకు ముమారు 120 ఘంటా నేరములు ఒక సంవత్సరమున

రంలో జరిగినవి. గతే నాటిలో 60 నేరములు సాధింప బడినవి. వైచిత్ర్యమున మంసా నేరములుగాక ఇతర వ్యర్థ నేరములకై చేసినవి, వివిధ శాసనములు పుల్లం ఘించినందున వల్ల బహిష్కరించు కొద్దులకు ఎక్కిన చాను ఒక్క ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యంగా 1955 లో 380 678 మంది. ఇందు గమనించవలసిన విషయం ఏమిటంటే పిల్లలు, స్త్రీలు, వృద్ధులు పిని మినహా యిష్ట యుక్తవయస్సు వచ్చిన పురుషులలో వెయ్యింటికి రెండు మంది వరకు ఒక కారణా క్రిమిన్ కోద్దులకు ఎక్కు మున్నారన్నమాట. అందులో ఏడు గురు ఖైదుపట్టానూ కూడాను. వైచిత్ర్యములను అవగాహన చేసుకొన్నచో నేరములను అరికట్టడం లోను, అజ్ఞు అగుట ఉండునట్లు చేయుటలోను పోలీసులకు ఎంతసేపి యున్నదో తెలుసుంది.

పూర్వీ అవతరణతో ఉత్తయి ప్రాంతాల పోలీసు సమ్మేళన పార్లమెంటులో. పార్లమెంటులో ఉన్న మంచి శిక్షణలను గమనిస్తూ నిన్నసాంప్రదాయాలకు అలవాటుపడిన దళాలను ఒక అగ్రిటేషన్ నడిపిస్తూ, వైచిత్ర్యములలోని ప్రత్యేకత్వమును వృద్ధి పొందించవలసిన బాధ్యత పోలీసు ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ గాకైన శ్రీ ఎ. కె. కె. నందియాక్, ఐ. పి. గారి వంతు బాధి. గత రెండు సంవత్సరాలుగా వారి నిరంతర కృషి ఫలితంగా చాలావరకు సిబ్బంది సమీకరణ వరస్పర సామరస్యత జరిగినది. మరియు పోలీసుబలముకు బలీయమైన సాధన సంపత్తులను కల్పించిరి. పోలీసుకార్యమునకు అందుబాటునకు, రక్షణపట్టుకమునకు పీలగుట్టుగా దళ వివక్షలలో మార్పులుచేసిరి. పూర్వపు ప్రాధాన్యమును బట్టి. ఉండి కష్టముల అధిగమించి. గా ఉన్న శ్రీ శివకుమార్ లాల్, ఐ. పి. యస్. గారు వైచిత్ర్యములను సుస్థిరంగా జరిపించడమునందు వలసిన చేయూతను ఇచ్చిరి. పోలీసు శాఖాసంఘాలు శ్రీ కె. వి. రంగా రెడ్డిగారును, ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సింఠ సంపత్ రెడ్డి గారును పోలీసు శాఖ యొక్క అభివృద్ధికై ఎంతయో శ్రద్ధవహించిరి. ఇతర ఈ సూతన పోలీసు బలమును పర్యవేక్షించుటలో ఎదుర్కొనవలసినవచ్చిన సమస్యలు ఎవరైనా తెలుసుకొనుటకు సమ్మేళన బలపరిచియున్నా

సంఘము, 1958

పుర్యోగముపై పరిశామాలను సమీక్ష చేయవలసి వున్నది.

పోలీసులు-పూర్వ పరిశ్ర

పుర్యోగమునకు లోలో వివరించిన శాంతి భద్రత లను అటుంచి, చారిత్రాత్మక రోజులలో ఉండిన పద్ధతులను గురించి అనేక గ్రంథాలు వివరించినవి. ఆంధ్ర విష్ణుపు శ్రీకాకుళ నగరమును పాలించిన రోజు లలోను, కాకాయలు పురుగులను పాలించిన రోజుల లోను విజయనగర సామ్రాజ్యపు రోజులలోను శాంతిభద్రతలకై అధిక కట్టుదిట్టములు ఉన్నట్లు చరిత్రనల్ల తెలియుచున్నది. కాని తరువరి ఉత్తరం నే ముగల్ సామ్రాజ్యం తీవ్రదశకు వచ్చినప్పటికీ దక్షిణా పథమున పరిస్థితులు తాగు మారు గా ఉండెను. ఒకవంక ఆంగ్లేయులు దేశంలో అక్కడక్కడ కుదురుకొనుచుండిరి. వదిలదే దేశాన్ని కొల్లగొట్టుచుండిన మహారాష్ట్ర దండులవల్ల, స్థానిక పాలేగార్ల లోపంవల్ల ప్రజలకు శాంతిలేకుండెను. బ్రిటిష్ వారు ఆక్రమించిన ప్రదేశములలో కొంత వరకు శాంతి సమసూయ్యలకై పోలీసు దాళిగాలను నియమించిరి. ఈ దాళిగాలు ప 30, 40 మంది యా సాయుధ సిబ్బంది సహాయంతో 20 మైళ్ల ప్రాంతమునకు స్వతంత్ర అధికారమును చలాయించుచుండిరి. వీరికి వేతనములేదు. కాని పట్టుబడిన నేర స్థలకు ఇంత అనియు శిక్షపద్ధ నేరస్థులకు ఇంత అనియు బహుమానములు ఇచ్చుచుండిరి. కాని అచిరకాలంలోనే ఈ దాళిగా పద్ధతిని మార్చి పూర్వం ఉండిన గ్రామ సంరక్షణ పద్ధతినే బలపర్చి పరిసరిదిగా నిర్ణయించిరి, 1882న సంవత్సరంలో నియమించబడిన సెల్వెస్ కమిటీచేరు కొన్ని మార్పులు సూచించిరి. కాని వాటిని అమలుచే తెచ్చుటకు ముందే 1857 సంవత్సరపు సంఘటనలు, అల్లకల్లోలాలు అడ్డుకొనినవి.

1902-30 :-

తరువరి 1860వ సంవత్సరంలో నియమించబడిన పోలీసు కమిషన్- మరొకన్ని సూచనలు చేసింది. బ్రిటిష్ పట్టికాక్యా Indian Police Act. V. of 1861ను అమలులోకి తెచ్చారు. అనిధానము కొద్ది

మార్పులతో యిప్పటికిని చలామణి అగుచున్నది. అనాడు వైశిష్టిక గ్రామాలందరు యూరపియన్ల కింద వలసనియు, పోలీసు స్టేషన్లకు పాడ్ కాని ప్రభుత్వ అధికారులుగా ఉండవలసినయు ఏర్పాటు ఉండెను. కానీ నిరక్షరాస్యులను, పరువు ప్రతిష్టలేనివారిని పోలీసు బహనులుగా చేర్చుకొని వారికి సరియైన యిన్స్ట్రక్షన్లు గ్రామమునకు సరిపోని వేతనమునిచ్చి వ్యక్తి తరఫీదు నిరోధకశక్తులు వారిచేత పెట్టి ఊపేమడకు పంపితే వారు దొంగలను వట్టే సుంకాలన్నీ దొంగల మీదికి ప్రయాగింప సాగించారు. వారి అదనీతి, లంచ గొండి తనము, హింసాకాండ ప్రజలకు ఏవగింపు కలిగించినవి. “అదిగో పోలీసు వచ్చే” అని పిల్లలను భయ పెట్టసాగిరి. అప్పుడు కలిగియున్న ఇప్పటికి యింకా మానిపోవడంలేదు. వైశిష్టిక హరి సూచనలతో ఈ విషయాలన్నీ వివరము ప్రజలకు కష్టదాయకమే కాక రాజ్యాంగానికి కూడా తలపంపులు కలిగిస్తున్న ఈ పద్ధతితో మార్పులు అత్యవసరమని చెప్పారు. ముఖ్యమైన సూచన ఏమనగా నూతనంగా సంఘంలో పలుకుబడి, గౌరవం గడించగల అధికారి స్టేషన్లకు యజమానిగా ఉండవలసిన నవీన్ స్పెక్టర్ వర్గమును ఎర్పకచిరి. పాచ్. సి. సర్వవిధముల యస్. ఐ. కి సహాయ పెడవలసిందే కాని స్వతంత్రించి కేసుల దర్యాప్తును పూనుకొనరాదనియు, జవానులు (I. CS.) గస్తీ, బీటు, గార్డు మున్నగు మామూలు డ్యూటీలకు తప్ప అంతకన్న జవాబుదారీ పనులకు వైశిష్టిక గ్రామ అనుమతి లేనిదే పోరాడనిరి. జవానులను చాఖలు చేసికొనుటకు ముందు వారి నడవడికి గురించి విచారణ సలపవలసినది. పోలీసు బలగంలో సాయుధ శాఖను వేరుగాను, C.I.D. శాఖను వేరుగాను విడదీసిరి. 1905 సంవత్సరంలో సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ శ్రీణిధి యుక్తమైన సహాయకులను చేర్చుకొనిరి. 1919వ సం. లో సెంట్రల్ ఫోర్స్ బ్యూరోను స్థాపించిరి. 1921వ సంవత్సరంలో కొన్ని ముఖ్యమైన మార్పులు చేసిరి. నులబాక్ సాయుధబలము స్థాపించబడెను. సిబ్బంది వేతన సౌకర్యాలను పాపించిరి. పట్టా పోలీసులను Law order, Crime, Traffic అను మూడు శాఖ

లుగా విభజించిరి. వేలిముద్రలు గుర్తింపుకు C.I.D. లో ఒక శాఖను ఏర్పరచిరి.

1930-47 :-

ఈ కాలఖండములో చారిత్రాత్మకమగు మార్పులన్నియూ జరిగెను. సుహృద్భిని శాసనోల్లంఘనము, ప్రపంచ సంగ్రామము, స్వరాజ్య సంపాదన, బ్రిటిష్ నిష్క్రమణ జరిగినవి, వీటిని గురించి వివరించుట కాని, ఈ సమయముందు పోలీసుశాఖ ఎట్లా నడచుకొన్నది చర్చించుట కాని ఇచ్చట అప్రస్తుతము. కాని అటు సేవావృత్తి, యిటు స్వాతంత్ర్యకాండ అనాటి పోలీసులకు విషమ పరిస్థితిగా ఉడిచను సేవాధర్మమును జరిపిరి. ఈ కాలంలోనే పోలీసు బలమునకు అంగముగా రేడియో శాఖను నెలకొల్పిరి. ప్రత్యేక సాయుధ శాఖను (S. A. I.) ఏర్పరచిరి.

1947-53 :-

స్వరాజ్య సంపాదనతో ఒక్కసారిగా 21 మంది I. P. Officers సమిష్టి మద్రాస్ రాష్ట్రమునుంచి విడిపోయిరి. మరీ యిద్దరు పాకిస్తానుకు బర్తరపు అయిరి. వారి స్థానములను క్రింది శ్రేణులనుంచి తాత్కాలికముగా పూరింపవలసి వచ్చెను. నూతనముగా T. P. S. వర్గమును అరంభించిరి. ప్రభుత్వము ప్రజాస్వామికంగా మారడంతోనే, పోలీసులు తమ ధృక్పథాన్ని తదనుగుణంగా మార్చుకోగలిగాడు. కానీ అటు ప్రజాకాని యిటు అధికార వర్గములుకాని ఈ నూతన వికాస చైతన్యమును అవగాహనం చేసుకొనుటకు కొంతకాలము పట్టిచది.

ఇంతకు పూర్వము ప్రత్యేక శాఖగానుండిన అగ్నిమాపకదళమును కూడా పోలీసుతో విలీనపరచిరి. వైద్యమంపై ఐ. జి. గారికి అధికారమిచ్చిరి. యిది ఇట్లా ఉంటే, హైదరాబాద్ సంస్థానంలో అలబడి నందర్బంలో అనేకమంది పోలీసు ఉద్యోగులు అటు తరలివెబడిరి.

ఆంధ్ర పోలీసు దళము

సమిష్టి మద్రాసు రాష్ట్రమునుండి వేరుపడి ప్రత్యేకముగా ఆంధ్రరాష్ట్రము 1953 అక్టోబరు

ఒకటవ తేదీన రూపొందినది. ఈ విభజనలో ఆస్తి పాస్టలు పెంపకము: సౌహృదయంగానే జరిగెను. రాష్ట్రోక్తేంద్రమగు కర్నూలుకు ఉండవలసిన స్థానములలో ఐ. జి. తో సహా 12 మంది గెజిటెడ్ ఆఫీసర్లు నియమింపబడిరి. మొత్తం ఆంధ్రపోలీసు బలం 16,452 యదికాక S. A. P. 2 Battalions (అనగా 2,500 మంది) ఆంధ్రోకు కేటాయించబడెను. మద్రాసు నుంచి విడి వచ్చిన తరువాత అనంతపూర్ లో ప్రిశ్చేక శివదా కళాశాలను స్థాపించవలసి వచ్చెను. సంఠి ప్రతీకృత కాఖ కూడా ఏర్పడెను. ఈ కాలములో ఎన్నియో రాజకీయ సాంఘిక ఉద్యోగములను పోలీసు కాఖ ఎదుర్కొనవలసి వచ్చెను. ఈ ఘట్టములో ముఖ్యముగా ఛేర్మన్ వలసిన విషయము మద్య నిషేధ నిర్వహణ Excise కాఖ నుంచి పోలీసు కాఖకు తరలించబడుటయే. అందువల్ల Excise కాఖ ఉద్యోగులలో చాలామందిని పోలీసు బలములోనే చేర్చవలసి వచ్చెను. ఈ మద్యనిషేధమును తీవ్రంగా అమలు పరచడానికి విలగా జిల్లా, జిల్లాకు ఎక్కువ పోలీసు స్టేషన్లును, ఎక్కువ సర్కిల్ ఆఫీసులును. నూతన సబ్ డివిజనులు ఏర్పరచబడెను. ఈ సంక్రమణచే కొంతవరకు పోలీసు సిబ్బందిలో అవినీతి పెరుగుటకు అవకాశం కలిగింది. కానీ మై ఉద్యోగస్తులు వెయ్యి కళ్ళతో కనిపెడుతూ తీవ్రంగా కృషిచేసి అదుపులో పెట్టుచున్నారు. పోలీసహకారం పూర్తిగా లేనందునను, మద్య విక్రేతలు పన్నే పన్నుగడవల్ల దృవ్యం వెదజల్లి అక పెట్టదం వల్లను ప్రస్తుతపు పోలీసు ద్యూటీలలో ఈ ద్యూటీ బహు కష్టతరమైనది. అయిననూ సర్వశక్తులా సాధించుచునే ఉన్నారు.

హైదరాబాద్ పోలీస్

ఇక హైదరాబాద్ పోలీసు బలముయొక్క స్థితి పూర్వోక్తరాలు చెప్పవలసియున్నది. హైదరాబాద్ సంస్థానములో అరుదిక పరిపాలనా పద్ధతికి 1869 వ సంవత్సరంలో ముఖ్య మంత్రిగా ఉండిన శ్రీ సాలార్ జంగుగారిచే అంకురార్పణ చేయబడెను. ఆయన పోలీసు దళమును ఏర్పరచి మంత్రాంగ

ములో "సదరుల్ మామ్" పద్ధతిని కల్పించిరి. అప్పుడు మూడు విభములైన పోలీసులుండిరి. "సర్వీసాన్, దివానీ, హైగా అండ్ ఖాగిర్," యిది కాక హైదరాబాద్ పట్టణ పోలీసు ప్రత్యేకముగా ఒక "కొత్వాల్" అధికమునందు ఉండెను. అప్పటి నగర వైశాల్యము 2-1/2 చదరపు మైళ్ళు. జనాభా 1,29,675, నగర పోలీసులు 1,457 మంది. నగర పరిసర ప్రాంతములకు అనగా, 19-1/2 చదరపు మైళ్ళ విస్తీర్ణములకు ప్రిశ్చేక పోలీసు ఉండెను. యిక జిల్లాలలో ఏర్పరచిన పోలీసు లేకుండెను. ప్రతి తాలూకాకును ఒకటి, రెండు వందల సిపాయిలను మద్దతుగా యిచ్చిరి. ఔరిస్ రోహిల్లా మూకలను ఆరికట్టుటకు వినియోగించుచుండిరి. 1274 వ ఫిబ్రవరి జిల్లాలలో కూడా ప్రత్యేక పోలీసు ఏర్పరచబడెను. ఒక "గదర్ మోహాకిమి కొత్వాల్". అతనికి సహాయకులుగా ఏ మంది "నాయర్ గదర్" మోహాకిమియ్య" నియమించబడిరి. అప్పటి పోలీసు అధికారులను బావానులను శిక్షించుటలో రూ. 300 వరకు అపరాధం చేయుటకును, ఒక సంవత్సరం జైలు చేయుటకును అనుమతి ఉండెను. స్టేషన్ అమీన్ మొదలు సదర్ మోహాకిమి వరకు అంగ రక్షక ఏర్పాటు ఉండెను. ఒక "జాక" అనగా ఒక జమీందార్ లేక దఫేదార్, 12 మంది జవానులు. ఐ. జి. గారి వెంట ఒకటిన్నర "జోకు" నిబ్బది; అట్లను వెంట అర "జోకు" సిబ్బదియు కాబూ ఉండెవారు. అప్పటిలో హైదరాబాదులో 583 మంది ప్రభు ఒక డిపోలీస్ ఉండెను. అదే సంయుక్త మద్రాసులో 1479 మందికి ఒక పోలీసు ఉండెడినాడు. గమనించవలసిన విషయమేమంటే 1898 డిసెంబరు ప్రకారం పోలీసు బలం 18555. ఇందులో మహమ్మదీయులు 12040, హైదర్లు 2439 మంది ఉండిరి. ఈ విషయమై హైదరాబాదులో 22-1/2 సంవత్సరాలు ఐ. జి. గా పని చేసిన శ్రీ హంకిక తమ సాలీన సేవకీ ఒకటి రెండు పర్యాయములు సామ్యకృత్యము పాలక వర్గం తమ వంధాను మార్పుకొనలేదు. ఇంచు మించు ఈ పద్ధతే కడవరకు నిలిచిపోయినది. శ్రీ హంకిక వారు 1887 మంది 1919 సంవత్స

రాంకం వరకు ఐ.టి.గా పని చేసింది. వారి నిరంతర కృషిచే హైదరాబాదు నిలీగుతున్నాది. జవాబుల తీరములను పాల్పించిరి. అంతకు పూర్వం ఏ "ఆంధ్ర జ్ఞాన" లలో ఉండిన తాగులను మునిపించి 2500 పోలికు ప్లేములను కట్టించిరి. దోపిడీ నేరములు తీవ్రంగా జరుగుతున్న సంగతులను అనుసర్య కక్షలు వినియోగించి అల్లరి మూకలను ఆదుపుతోకి తెచ్చిరి. ఆ మొదటి వారిలో పేర్కొన తగినవారు శ్రీ హరిస్సు (1935 to 41) వారి కాలంలో అందరు పేటలో 82 ఎకరాల భూమిని వశ పరచుకొని పి.వి.యల్.ను కట్టించిరి. వారు ఉత్తర ప్రదేశ్ నుండి వచ్చిన ఆసిఫరు ఇవందు వల్ల ఆ సాంప్రదాయక పోలికు మాన్యుయల్ ఒక దానిని వ్రాసిరి. వారు ఉద్యోగంవిరమించిన తరువాత "The ten commandments" అని ప్రాసంగ పుస్తకంలో హైదరాబాదు పోలికులను గురించియు, నేరముల గురించియు, వివరిస్తూ తదితర బ్రిటిష్ ప్రాంతాలలోకన్న హైదరాబాదులో నేరములు చాలా తక్కువగా జరుగుతున్నవని పేర్కొనిరి. కారణమేమన ప్రజలు అంత తీవ్రముకారు; పారిశ్రామిక పట్టణములులేవు; బయటనుండి దొంగ నుకాదు హైదరాబాదులోనికి రావలెదు. పైగా నిజాంగారి పెత్తనం పితృవాత్సల్యముతో కూడి ఉన్నదని వ్రాసిరి. మరియు ఒక విధానమునందు మాత్రం తమ పీవగింపును సూచించిరి. 1928 వ సంవత్సరం ఉరిశిక్షను రద్దపరచి, మారుగా 20 సంవత్సరముల జైలును నిర్ణయించిరి. అప్పటి లగాయతు పోలికు జాస్తిగా అవుతున్నాయని వారు వాక్యం వారు. యిక హైదరాబాదులోని స్వర్ణాభిలాష ఉద్యమము, ఇత్రహీదుల్ ముస్లిమీన్ ఆకర్షణము, తెలంగాణా సీమలోని సాయుధ దళముల దౌర్జన్య పైరర వివేకము మొన్న మొన్న జరిగిన సంగతులే. పిట్టినిగురించి నేడుగా చెప్పవలసరం. పరిస్థితులు తారుమారయ్యెను. కాని క్రమేపి ఆతాంపి తగ్గరది. గ్రామాలనుండి తరలివచ్చిన పోలికు మున్నగువారు

తిరిగి స్వగ్రామాలకు చేరుకొనిరి. 1955 వ సంవత్సరంలో అప్పటి ఐ.టి.గా ఉండిన శ్రీ శివకుమార్ లాల్ గారు "పోలికు విలేజ్స్ ము"ను ప్రారంభించి శివకుమార్ లాల్ వే తిల్లము కొన్ని కేంద్రములను ఏర్పరచిరి. ఈ స్థితి ముప్రకారం పోలికులు వారి శ్రమదానమిచ్చి గ్రామ అభివృద్ధికి దోడ్పడుచుండిరి. మండలములు కట్టడం, రోడ్డువేయడం మొదలగు పనులను చేయవూనుకొనిరి. యిదికాక హైదరాబాదు పట్టణములో క్రిడాకేంద్రముగా ఒక స్టేడియమ్ నిర్మాణమునకు పునాదివేసిరి. ప్రభుత్వ ధనసహాయముతో పోలికు బలముచేయుక్త శ్రమదానమును జనవరని పని సాగించిరి. ఒక ఏడాది కొండలు యిది అవిమృతించబడినది. ఒక్కమారుగా వేలాదివేల ప్రేక్షకులు కూర్చుండుటకు సీలుగా పోషణపంతులు గలవు. యిట్టి చర్యలవల్ల పోలికులకు, ప్రజలు సామరస్యము, సన్నిహితమెలయుక కలిగినది.

పై పరిస్థితులన్ని ఉండ రాష్ట్రాల్లో పురస్కర్యవ్యక్తగరం ప్రకారం ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రాల్లోవరణ 1955 వ సంవత్సరం వందలకు నెల ఒకటవ చేసిన జరిగినది. అనాదు ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలికుకూడా సర్వదేను. అవతరణోత్సవమునకై వేలాది జనులు, ప్రముఖ నాయకులు, అధికారులు తండ్రిపకండములుగా హైదరాబాదుకు వచ్చిరి. మైసూరు, బొంబాయి రాష్ట్రములకు కేటాయింబబడిన పోలికు ఉద్యోగులు తరలివచ్చిరి. కర్నూలునుండి ఆంధ్ర ఉద్యోగులు హైదరాబాదుకు వచ్చిరి. మాశనవికాసంతో కార్యకలాపాలు జరగవారంభించాయి. అనాటినుండి ఆంధ్ర, తెలంగాణా పోలికుల కలయికచే ఆంధ్ర ప్రదేశ్ పోలికుల మార్పడమైనది. అప్పట్లో ఈ రెండు ప్రాంతములలో ఉండిన పోలికు జనాబలములును, సమీకరణసంతకము ఇప్పటికి (2005-1955) ఉన్న పరిస్థితులను ఈక్రింది పట్టకలో సూచించబడినవి.

	1—11—1956		80—6—1958	
	ఆంధ్ర	తెలంగాణ	ఆంధ్ర	తెలంగాణ
(1) సెవిల్ పోలిసు బలం :				
సబ్ డివిజన్లు	44	31	44	32
సర్కిళ్లు	120	68	120	72
పోలిసు స్టేషన్లు	565	298	566	305
పోలిసు నాకాలు	104	71	112	84
గెజిటెడ్ అఫీసర్లు	97	65	102	67
నాన్ గెజిటెడ్ అఫీసర్లు	1,402	716	1,312	781
కాన్స్టేబుల్లు	22,745	19,213	21,809	17,327
(2) సాయద పోలిసు బలం :				
గెజిటెడ్ అఫీసర్లు	11	10	10	10
నాన్ గెజిటెడ్ అఫీసర్లు	103	88	84	84
సిబ్బంది	2,954	2,512	2,824	2,312
జటాలియర్లు	2	2	2	2
యస్. ఎ. ఆర్. ; సి. పి. యల్.	—	2-28-1049	—	2-20-1054

అవశ్యకత, ఉపయోగ విధానం దృష్ట్యా బల పరిశీలించిన విమర్శన చేయడమైనది. ఈ సవరణల విస్తారములలో మార్పులు జరిగినవి. ఈ మార్పులు పల్లె మిగల్గు గరిగిన రూ 10 లక్షలను పోలిసు శాఖ చేయడంలో ముఖ్యంగా ప్రజా సౌకర్యము, రాక అభివృద్ధికై అత్యవసర సాధన సంపత్తిని కూర్చు పోకలకు గల వనతి, స్థానిక పరిస్థితులు, నేరముల టకును, శాస్త్రీయ విజ్ఞాన రీత్యానే రాన్వేషణకు గరిష్ఠము, పోలిసులు చేయవలసిన కార్యాంశములు ఉపకరించు యంత్ర సామగ్రి కొనుటకు ఉపయో మొదలగు వివిధ విషయములను అతి జాగ్రత్తగా గింప బడినది.

చట్టముల ఏకీకరణ విధానము :-

యావత్ శారశమునకు వర్తించు Indian Penal Code; Criminal Procedure Code; Evidence Act మొదలగు కేంద్ర చట్టములే కాక యిటు ప్రాదేశాల్లోను, అటు ఆంధ్రలోను అమలులో నుండిన రాష్ట్ర చట్టములను తన్నియో కలగ, వాటిలో దాదాపు ముప్పదికి పైగా పోలీసులకు సంబంధించినవి ఉన్నవి. ఈ స్థానిక చట్టములన్నీ ఆయా సీమలకు వర్తించును. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ప్రత్యేక చట్టములను శాసించు సంశవరకు పై స్థానిక చట్టములు అమలులో ఉండును. ఒకే విషయమునుగూర్చి రెండు విధములుగా అనుష్ఠింప వలసి వచ్చినది. మద్య నిషేధ చట్టము ఆంధ్ర ప్రాంతాలకు వర్తించును కాని తెలంగాణాకు వర్తించదు. యిక్కడ ప్రతి చిన్నవిషయంలో కూడా ఆచరణవిధాన భేదము తెన్నయూ కలె. యిటు తెలంగాణాలో వ్యావహారిక శాష ఉర్దూ, అటు ఆంధ్రలో యింగ్లీషు, తెలుగు. అన్ని కార్యాలయములలోను కేవలం ఉర్దూ జ్ఞానము మాత్రమే కలవారు ఉండిపోబట్టి పరి ప్రయోజ కత్వము సూచిన పరిస్థితులలో నన్న గిల్లినది. సిబ్బా దీల జీత భత్యము లందును, వారికి అప్పర్తించే సర్వీసు రూల్సులోను భేదములే ఉన్నవి. ఏమార్పు చేయ చూచినను యిటు తెలంగాణా వారో, అటు ఆంధ్ర వారో తమకు అన్యాయం జరుగునేమో నన్న అపోహ కలిగి ఉండుటచే ముందు వెనుకలు తీవ్రంగా అలోచించియే చేయ వలసి వచ్చెను. ప్రభుత్వంవారు ఈ పోకలను కనిపెట్టి సకాలము నకు యుక్త చర్యలు జరిపించడం వల్ల, శాఖాధికారులు అతి జాగరూకతతోను, నిష్పక్ష పాతము తోను వ్యవహరించడం వల్లను చాలా వరకు సామ్యద్వంగానే పనులు సాగిపోయినవి.

ముఖ్యమైన మార్పులు :-

గత రెండు సంవత్సరములలోగా చేసిన అభివృద్ధి కరమైన మార్పులలో ఈ క్రింది ముఖ్యాంశములు :

1. ప్రాదేశాల్లో పట్టణ పోలీసు బల విస్తారమును సవరించి, నేరము లివ్వేపించు శాఖయందు

మార్పులు చేసిరి. ప్రజానికానికి పోలీసు సహాయం అందుకాటలలో నుండుటకై “కంట్రోలు రూము”ను ఫతేమైదాన్ములో స్థాపించిరి. బంగ్లా దాకల సమర్థము, తొలగించుటకును, పాదచారులకు ప్రమాదగు లెకుండుటకును అవసర మార్పులు చేయుచూ, ట్రాఫిక్ బ్రాంచికి అదనంగా ఒక అసిస్టెంట్ కమిషనరును నియమించడ మైనది.

2. కెడ్రోత్వము త్రొక్కిన పిన్న కాయగులను కన్టెట్టు, వాటికి కగ సహాయం చేసి, దస్సాం గత్యం తొలగించి మంచి త్రోవను త్రొక్కించుటకు ఒక “Juvenile Aid Burcan” స్థాపించ బడెను. అందుకై సియోగింగ బడిన డిప్యూటీ సూపరింటెం డెంటు ఇప్పుడు జొంజాయిలో కా తా వారి సాంఘిక శాస్త్ర కళాశాలలో ఆరు మాసముల తర్ఫీదు పొందుచున్నారు.

3. పోలీసు సిబ్బానికి వారానికి ఒక్కరోజు విశ్రాంతికై విడి దిమ్మగా ఇవ్వటమో, అట్లా ఇన్నక పోయిన పరిహారముగా ఒక రూపాయి బత్తా యివ్వటము అన్న వర్గతి ఆంధ్రలో నున్నది. దానిని తెలంగాణా సిబ్బానికి కూడా కలిగించడ మైనది.

4. జిల్లాలోని పోలీసు బలములను అవసరమైన మార్పులు చేసి-జిల్లా సాయుధ వర్గములని-యితో ధిక శక్తి వరములుగా చేయడమైనది.

5. ప్రాదేశాల్లోని పోలీసు ట్రాన్స్ పోర్టు కర్మాగారములో ఎక్కువ వస్తుల కలిగించి, సదరు కర్మాగార అధికారి యైన Transport Officer యొక్క హోదాను డిప్యూటీ సూపరింటెం డెంటుగా పెంచడ మైనది.

6. పోలీసు రేడియో శాఖను అభివృద్ధిపరచి, కనీసం ప్రతి పోడివిజన్ కేంద్రమునకు ఒక రేడియో సెట్ ను ఇప్పించ వలెనను లక్ష్యం కలదు.

7. ప్రాదేశాల్లో ప్రత్యేక శాఖగా ఉండిన అనిసీతి నిర్మూలన శాఖను. (Anti Corruption Department) ఆంధ్రలో ఉండిన “X Branch”

తో జోడించి ఐ. డి. పి. వారి అధ్యయనము క్రిందకు తేవడ మైనది.

8. ప్రాద్యోపాధ్యక్షులలో ప్రత్యేక శాఖగా ఉండిన అగ్నిమాపక దళమును ఆంధ్రలో పోలీసు ఆధీన ములో ఉండిన అగ్నిమాపక దళమునకు జోడించి ఆ శాఖను I. G. P. అధ్యయన క్రిందకు తేవడ మైనది. ప్రతి మున్సిపాలిటీకి ఒక అగ్నిమాపక జట్టు ఉండవలెనను నదియే ఆశయము. మాతనముగా మూడు కేంద్రములలో జట్టులు స్థాపించ బడెను.

9. చేరాస్వేషణము నవీన పద్ధతులలో సాగించ దానికిన్ని, పోలీసు విజ్ఞానాన్ని పునశ్చరణ చేయ దానికిన్ని వీలగు నట్లుగా ప్రాద్యోపాధ్యక్షులలో ఆరు వారముల పాటు Refresher course ఏర్పాటు చేసి సబ్డివిజనల్ ఆఫీసులకు, ఇన్ స్పెక్టర్లకు, సబ్ ఇన్ స్పెక్టర్లకు జట్లు, జట్లుగా శిక్షణ జరుగుచున్నది. ప్రస్తుతము ఆరవజట్టు శిక్షణలో మున్నది.

10. C. I. D. కి ఉపశాఖగా పోలీసు పరిశోధనా కేంద్రము (Research Centre) ఒకటి స్థాపించ బడెను. ఈ కేంద్రములో నేరస్థుల చరిత్ర; నేరములు చేయు విధానము మొదలైన విషయాలన్ని కొర్రీకరించి అన్వేషకులకు ఉపయోగ కరమైన సూచనలు ఇవ్వటమే ఈ కేంద్రముయొక్క ఆశయము.

11. శాస్త్రీయ విజ్ఞానము ఆధునిక నేరాన్వేషణకు ఎంతయో అవసరమని గుర్తించి C. I. D. లో ఒక ఉపశాఖగా ఒక Scientific Branch ని

ఏర్పాటు చేయడమైనది. దీనికి వలసిన ప్రయోగ సామగ్రిని సరఫరా చేయడ మైనది.

12. తక్కువ జీతగాళ్లగు పోలీసు సిబ్బందికి విశ్రాంతి విహారములకు సదుపాయము కలిగించడమే కాకుండా, కొన్ని కేంద్రములందు వారి పిల్లలకు ఉచితముగా పాలు ఇప్పించుటకున్ను, వారి ఆడువారికి చేతిపనులు నేర్పించుటకున్ను, కుట్టు ధని అభ్యసించ వసతియును కలిగించడమైనది. అంబర పేటలో పోలీసు పిల్లలకు గాను రెండు పాఠశాలలున్నవి. యిందు రిగి మంది పిల్లలకు భోజన వసతి కలదు. వీరందరు వసతి గృహములోనే ఉన్నారు.

ఇంతవరకు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ పోలీసుల యొక్క పుట్టు పూర్వోత్తరాల స్థితి గతులు వివరించాను. ప్రజా శ్రేయస్సే లక్ష్యంగా గల రాజ్యాంగంలోని పోలీసు బలము, ప్రజా సేవయే పరమావధిగా తలచుచున్నది. “ఇదిగో బూచి, అదిగో పోలీసు” అని పిల్లలను భయపెట్టే రోజులు పోయినవి. అవినీతి పరులని, రాక్షసులని, కింకరులని ఏవగించుకొన్న రోజులు పోయినవి. పోలీసులు ప్రజలయొక్క సౌఖ్యమును, ఆమోదమును, సహకారమును ఆశిస్తున్నారు. శ్రీ D. J. Kharve గారు ఈ సందర్భంలో “Citizens should shed their fear complex and officers their superior airs and both respect law” అన్నారు. కాన ఈ బాధ్యత ఉభయత్ర ఉన్నదని మనవి చేస్తున్నాను.

పొదుపు

రచన: బి. జాన్

చేయరా పొదుపును ఓరన్నా !
దాయరా ధనమును రైతన్నా !!

వ్యర్థ ఖర్చులుమాని
శ్రద్ధబూనియునీవు
కొద్దిపైకమునైన
సద్గుణ దాచుకొని

హద్దుగా కాపురము ఓరన్నా !
దిద్దుకో బాగుగ రైతన్నా !!

దీపమున్నప్పుడే
దిద్దుకున్నట్లుగా
ఒపికున్నప్పుడే
దాపరికముచేయ

అపద సమయాన ఓరన్నా !
అడ్డపడునీడబ్బు రైతన్నా !!

నిలువ జేసినయట్టి
విలువైన నీడబ్బు
విలువగల సగలకు
శిలుకువస్త్రాలకు

వెచ్చింపబోకురా ఓరన్నా !
పాచ్చుమోసముగలుగు రైతన్నా !!

సగలు నాశములున్న
వగలు రాత్రుల్లోన
దగ్గోకోరులవలన
దొంగవాళ్ళవలన

ధనమానప్రాణములకోరన్నా !
హాని తప్పకకలుగు రైతన్నా !!

పెచ్చువడ్డీలకై
పేరాళ పడబోకు
రచ్చకెక్కియునీవు
రభసపాతాతాపు

అశపడువారికి ఓరన్నా !
మోసంబుగలుగును రైతన్నా !!

దాచిన ధనముతో
పేచీలురాకుండ
నేపనులు నేవింగు
సర్దిఫెకెటుకొని

దాచుకో భద్రముగ ఓరన్నా !
పేచీలు రావురా రైతన్నా !!

చిన్న మొత్తమునైన
పన్నుగాదాచిన
కొన్ని యేడులతోన
ఎన్నగునీడబ్బు

మిన్నగు వడ్డీతో ఓరన్నా !
తిన్నగు వరుగురా రైతన్నా !!

(“పొదుపుదృఢమం” బుట్టకళినుండి)

ప్రభుత్వ ప్రచురణలు

1. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఆహారోత్పత్తి (లె* లేక ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
2. ఆంధ్రప్రదేశ్ పశు సంఘము (ఇ* లేక తె* లేక ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
3. ఆంధ్రప్రదేశ్ చేతి పనులు (లె* లేక ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
4. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో నీటి పారుదల, విద్యుచ్ఛక్తి (ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
5. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో గిరిజన సంఘము (తె* లేక ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
6. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పరిశ్రమలు (ఉ*)	0.12 న.ప్ర.
7. హైదరాబాదు నగర, శివార్ల - గైడ్ - (ఇ*)	0.50 ర.ప్ర.
8. హైదరాబాదు నగరం పటం	0.12 న.ప్ర.
9. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఖనిజ సంపద (ఇ*)	0.25 న.ప్ర.
10. ఆంధ్రప్రదేశ్ మత్స్యసంపద (ఇ* లేక తె*)	0.12 న.ప్ర.
11. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో దర్శనీయమైన స్థలాలు (ఇ*)	0.12 న.ప్ర.
12. ఆంధ్రప్రదేశ్ స్కూల స్వరూపం (ఆంధ్రప్రదేశ్ యెట్ యెగ్లాన్సు) (ఇ*)	0.12 న.ప్ర.
13. మంచన గ్రామాల నిర్మాణ-ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అమాజాభివృద్ధి (ఇ*)	0.12 న.ప్ర.
14. ఆంధ్రప్రదేశ్ - ధాన్యగారం - (ఇ*)	0.12 న.ప్ర.

గమనిక:—ఈ పుస్తకాలు ఖరీదు డబ్బు చేరగానే పంపబడతాయి.

*ఇ = ఇంగ్లీషు

*తె = తెలుగు

*ఉ = ఉర్దూ

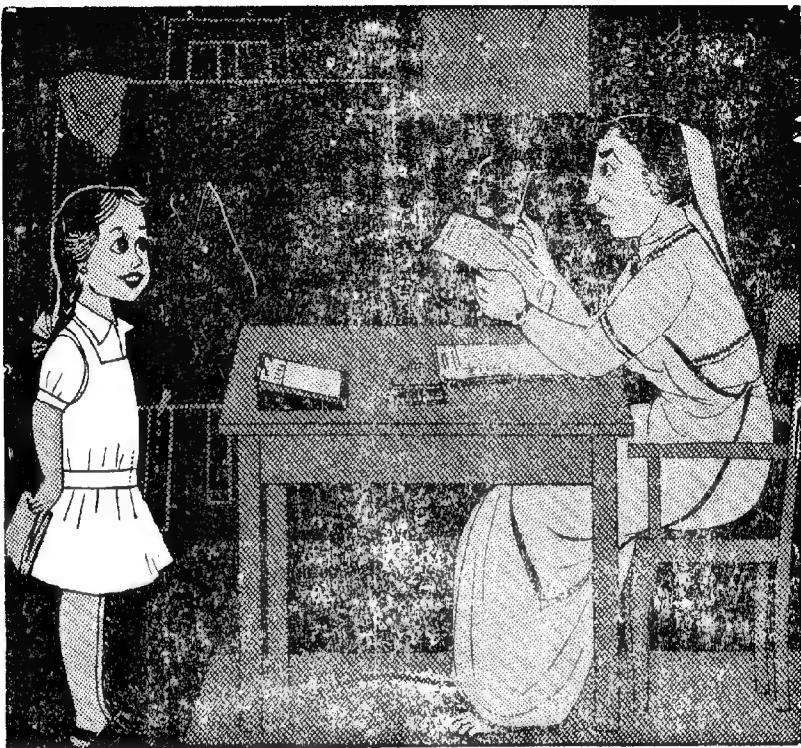
ప్రతులకై

ప్రచురణల విభాగం, సమాచార,

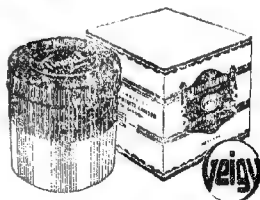
పౌరసంబంధాల దైరెక్టరు కార్యాలయం,

హైదరాబాదు 1.

చిరునామాకు పోయండి.

“నీ పరీక్ష మార్కులు ఎన్నడగినంత ఎక్కువగా
 జేపు, కాంతా, కాని నీ బడి దుస్తులు,
టెన్‌పాల్ వల్ల ఎల్లప్పుడూ మెరిసే
 తెల్లగా వుంటున్నవి గనుక, నీవు ప్యాన్
 చేయ బడ్డావు.”

“జి.జి.ఎల్” బి.ఆర్. సెంటర్, ఎస్.ఎ. వారి,
 పబ్లికేషన్ల కారి కలెక్షన్ లో ఉన్నది.

అభివృద్ధి వారి : మహ్మద్ గయ్యూ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, వారి వారి, బాంబే.

హాల్ డిస్ట్రిబ్యూషన్ : మహ్మద్ గయ్యూ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, పి.ఎ. బాక్స్ నం 965 బొంబాయి.

ఇవేగా టెన్‌పాల్ తెల్ల ఎల్లప్పుడూ మెరిసే తెల్లగా వుంటున్నది.

దేశంతోపాటు మీరుకూడా అభ్యుదయం పొందండి!

మీరు మిగుల్చుకున్న డబ్బును
భారత ప్రభుత్వ చిన్న మొత్తముల పొదుపు పథకమునకు
పెట్టుబడి పెట్టండి :

భారత దేశం యొక్క

సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమమునకు, గొప్పనదీలోయ ప్రాజెక్టులకు,

రైలుమార్గములు, రోడ్ల అభివృద్ధికి తోడ్పడండి :

మీ డబ్బును యీ క్రింది గ్యారంటీడ్ సెక్యూరిటీలలో దేనిలోనైనా పెట్టుబడి పెట్టండి :

12 సంవత్సరముల సేషనల్ ప్లాన్
సేవింగ్సు సర్టిఫికేట్లు
వరిడాటి పొందిన పిన్నట నూటికి సంవత్సరానికి 5.41 వంతుల
చొప్పున వడ్డీ ఇవ్వబడుతుంది. ఇవి రూ. 5 లవి మొదలు
రూ. 5 000 లవి వరకూ లభిస్తాయి. వ్యక్తిగతంగా ఒక్కొక్కరు
రూ. 25,000 ల వరకూ కొనవచ్చు.

10 సంవత్సరముల ప్రైజీ సేవింగ్సు
డిపాజిట్ సర్టిఫికేట్లు
ఏటా నూటికి 4 వంతులు వడ్డీ చెల్లించబడుతుంది. ఒక్కొక్కరు
రూ. 50 లవి మొదలు రూ. 25,000 లవి వరకూ కొనవచ్చు.

పోస్టాఫీసు సేవింగ్సు సర్టిఫికేట్లు
నూటికి 2½ వంతులచొప్పునా, రూ. 10,000 లను మించిన
నిల్వలపై నూటికి 2 వంతుల చొప్పునా వడ్డీ ఇవ్వబడుతుంది.

15 సంవత్సరముల ఆన్యుయిటీ సర్టిఫికేట్లు (రెండవ పీరీస్)

ఈ సొమ్ము, నూటికి సంవత్సరానికి కొంతమెక్కువగా 4 వంతుల
చొప్పున యిచ్చే చక్రవర్తీతో సహా సెలసరి వాయిదాలలో 15 సం
వ్సరాలలో తిరిగి చెల్లించబడుతుంది.

వ్యక్తిగతంగా ఒక్కొక్కరు రూ. 25,000 ల వరకు కొనవచ్చు.

ఆదాయపు పన్ను లేకుండా మీకు మంచి ఆదాయం లభిస్తుంది :

భావి భారత సౌభాగ్యానికై పెట్టుబడి పెట్టండి :

ఇతర వివరములకు, యీ పెట్టుబళ్ళకి సంబంధించిన నిబంధనావళికొరకు :

నేషనల్ సేవింగ్సు కమిషనర్, నాగపూర్ చిరునామాకొని లేక

రీజియనల్ నేషనల్ సేవింగ్సు ఆఫీసర్, ఆంధ్రప్రదేశ్, హైదరాబాద్ (దక్కన్)

చిరునామాకి కాని వ్రాయాలి.

“ఆంధ్రప్రదేశ్” ప్రకటన రేట్లు

‘ఆంధ్రప్రదేశ్’ పత్రికలో ఈ దిగువ రేట్లు ప్రకారం ప్రకటనలు స్వీకరించబడగలవు.

వివరాలు	ముందు భాగం పత్రికలకు			2 ^వ భాగం పత్రికలకు		
	పూర్తి పేజీ	సగం పేజీ	పాద పేజీ	పూర్తి పేజీ	సగం పేజీ	పాద పేజీ
లోపలి పేజీ	200	135	75	100	55	30
వెనుకవైపు కవరు పేజీ	850	—	—	150	—	—
2, 3, 4 కవరు పేజీలు	25	—	—	125	—	—

ఈ రేట్లపైన కొరకు స్థలమును అంట్రాప్స్ తీసుకొన్నవారికి 20 శాతం డిస్కంట్ ఇవ్వబడుతుంది.

షరతులు

1. చాంకేజీ వివరాలు: 10 $\frac{1}{2}$ X 8 $\frac{1}{2}$ డబ్బు.
2. ముందరి పైటిల్ పేజీపై ప్రకటనలు చేయబడవు.
3. పాపు పేజీలకు తక్కువ ప్రకటనలు స్వీకరించబడవు.
4. ప్రకటించబడిన విషయము, అది వేయబడవలసిన స్థలము మొదలగు విషయము దారికడ మొత్తము ప్రతిపాదించిన కేబిలోపుగా ఈ కార్యాలయానికి చేరినట్లయితే, ఆ ప్రకటన ప్రచురించబడును. ప్రకటనకయ్యే మొత్తమును ముగియార్థం ద్వారాగాని, లోక్రూప్ చేయబడిన తరువాత ద్రాఫ్ట్ ద్వారాగాని చెల్లించవలెను. తీసుకొన్నట్లు అండ్రిప్రెస్ పేజీ ప్రభుత్వ సమాచార పేజీ సరిబండ్లలో శాఖ డైరెక్టర్, హైదరాబాద్-రక్తన్ పేజీ ప్రచురించబడవు.
5. ప్రకటన నిమిత్తమై చెల్లించినట్లుగాని పేషంట్లో తగిన జాగ్రత్త వహించబడుతుంది. అయినా మిషను మీద క్లాసులు గమక వశితితో చెల్లించుట అందుకు ఈ శాఖ వాగ్ధ్యతవహించదు.
6. ప్రకటన ఎంత స్థలంలో ఏదైనా ప్రకారం చేయవలసిందీ, ఒక భాగం పత్రికలో చేయవలెనా, రోజు మూడు భాగం పత్రికలలో చేయవలెనా అనే వివరాలను స్పష్టంగా తెలియపరచాలి. ఇతర ప్రత్యుత్తరాలను, ప్రకటనకు సంబంధించిన చిరునామాలు పంపవలెను.

డైరెక్టర్

సమాచార, పౌరసంబంధముల శాఖ

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

హైదరాబాద్ రక్తన్ — 1.

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం

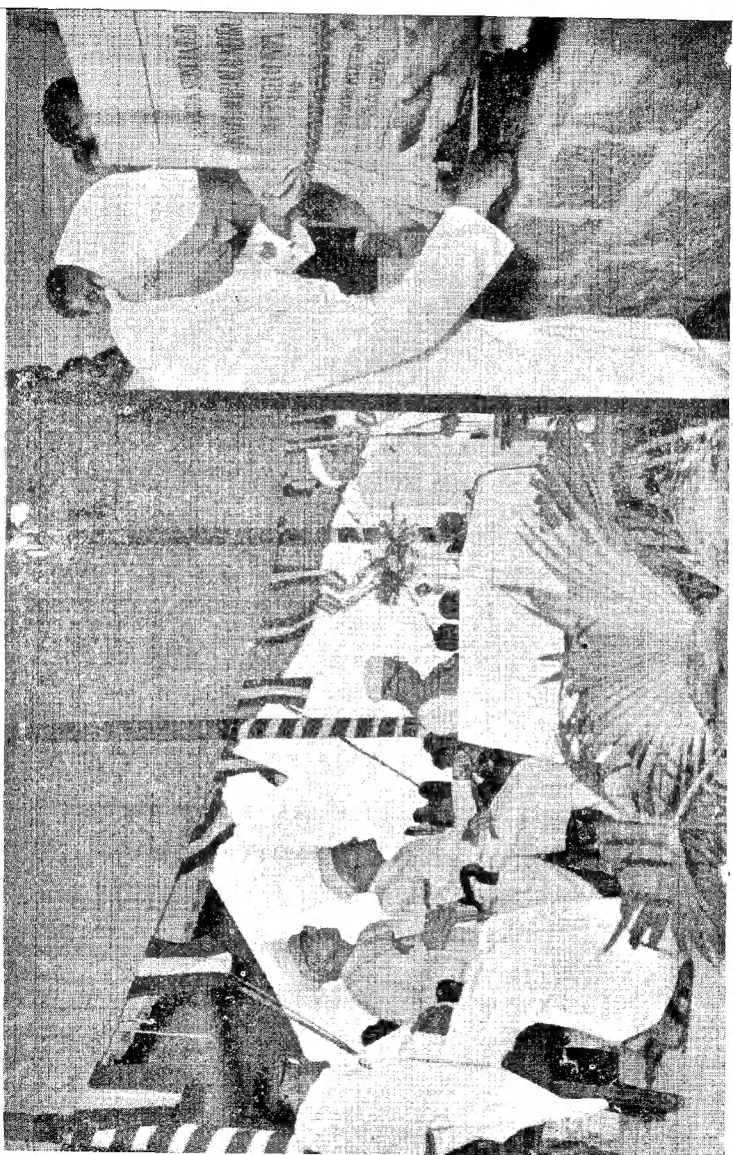
వై శాఖలం	...	1,08,041 చదరపు మైళ్లు
జనసంఖ్య	...	3,12,60,193
పురుషులు	...	1,57,42,912
స్త్రీలు	...	1,55,17,221

సగటు వర్షపాతం

ఆంధ్ర ప్రాంతం	...	84.8 అంగుళాలు
తెలంగాణ	...	86.7
అరణ్య ప్రదేశం	...	1,40,28,000 ఎకరాలు
జిల్లాలు	...	20
తాలూకాలు	...	188
రెవెన్యూ సర్కిళ్లు	...	1,000
పట్టణాలు	...	299
గ్రామాలు	...	26,450
పంటల కింది ప్రదేశం	...	2,83,81,000 ఎకరాలు
1955-56 లో నీటిపారుదలను పొందిన ప్రదేశం	....	86.8 లక్షల యెకరాలు
కొత్త సంఖ్య	...	42,42,655
1955-56 లో పుత్పత్తి అయిన అవకాశాన్ని	...	54 21 లక్షల టన్నులు
పాల పుత్పత్తి	...	15 5 లక్షల గేలన్లు
రైలుమార్గాలు	...	2,802 మైళ్లు
జాతీయ రహదారు	...	1,409 "
రాష్ట్ర రహదారు	...	2,072 "
జిల్లా పెద్దరోడ్లు	...	2,527 "
జిల్లా ఇతరరోడ్లు	...	9,458 "
పాఠశాలలు	...	28,000
కళాశాలలు	...	64
పుత్పత్తి విద్యా కళాశాలలు	...	31
ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రమాణం	... రూ	175 87 కోట్లు

1958-59 బడ్జెట్ :

ఆదాయం	...	రూ 63 86 కోట్లు
వ్యయం	...	" 62 87 "
పెట్టుబడి ఖర్చు	...	" 21.29 "

"శ్రీరామ పాదపూజ" గురించి
 శ్రీరామ పాదపూజ చేసిన వారిని చూడటం. ఆ వందనలో నటించారు.